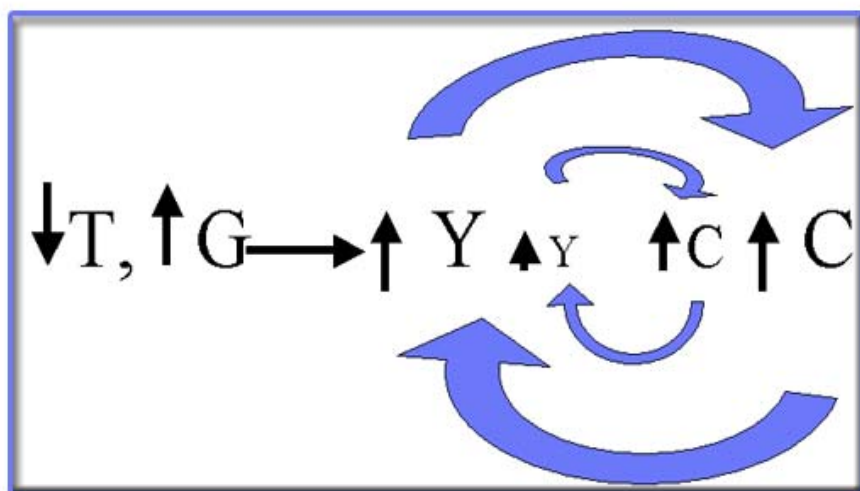

Σημειώσεις για το Εισαγωγικό Σεμινάριο στην Οικονομική Θεωρία

Κυριάκος Φιλίνης
Χρήστος Τριαντόπουλος

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης

Ακαδημαϊκό έτος
2006 - 2007

Εισαγωγικό σεμινάριο στην Οικονομική θεωρία

Σκοπός των Σημειώσεων για το Εισαγωγικό Σεμινάριο στην Οικονομική Θεωρία είναι η εξοικείωση των μεταπτυχιακών φοιτητών με οικονομικές έννοιες και θεωρίες. Επιπλέον, οι σημειώσεις αποσκοπούν να γίνουν χρήσιμο εργαλείο για τους φοιτητές του μεταπτυχιακού προγράμματος Ευρωπαϊκών και Διεθνών Σπουδών, ιδίως σε σχέση με τα οικονομικά μαθήματά του.

Οι σημειώσεις αυτές καλύπτουν τις εξής θεματικές ενότητες της οικονομικής θεωρίας¹:

- Μικροοικονομική Θεωρία
- Μακροοικονομική Θεωρία
- Διεθνές Εμπόριο
- Οικονομική Μεγέθυνση

Οι σημειώσεις αυτές στηρίχθηκαν, σε μεγάλο βαθμό, σε αρκετά εισαγωγικά εγχειρίδια οικονομικής θεωρίας. Τα παραδείγματα αντλήθηκαν από εκθέσεις διεθνών οργανισμών. Σημαντική βιβλιογραφική πηγή αποτέλεσαν οι Σημειώσεις για το Εισαγωγικό Σεμινάριο στην Οικονομική Θεωρία της Σωτηρίας Θεοδοροπούλου, η οποία είχε τη διδακτική ευθύνη αυτού του σεμιναρίου από το 1997 μέχρι το 2004. Στην επιμέλεια των σημειώσεων συνέβαλε η Σοφία Μιχαλάκη.

Το Εισαγωγικό Σεμινάριο στην Οικονομική Θεωρία διεξάγεται με την επίβλεψη του Νίκου Κουτσιαρά.

Ενδεικτική βιβλιογραφία:

- Begg, D., - Fischer, S., - Dornbusch, R., (1998), Εισαγωγή στην Οικονομική, Τόμοι Α' και Β', Εκδόσεις Κριτική.
- Mankiw, G., (1998), Μακροοικονομική, Τόμοι Α' και Β', Εκδόσεις Gutenberg.
- Dornbusch, R., - Fischer, S., (1993), Μακροοικονομική, Εκδόσεις Κριτική.
- Hillier, B., (1996), Μακροοικονομική Αντιπαράθεση, Εκδόσεις Gutenberg.
- Varian, H., (1992), Μικροοικονομική, Μια σύγχρονη προσέγγιση, Τόμοι Α' και Β', Εκδόσεις Κριτική.
- Krugman, P., - Obstfeld, M., (1995), Διεθνής Οικονομική, Θεωρία και Πολιτική, Τόμοι Α' και Β', Εκδόσεις Κριτική.

Κυριάκος Φιλίνης
Χρήστος Τριαντόπουλος

---

¹ Στο παρόν κείμενο διατηρήθηκε η αρίθμηση των σχημάτων και των πινάκων της ηλεκτρονικής μορφής των Σημειώσεων (<http://eeep.pspa.uoa.gr/econ>), για να αποφευχθεί πιθανή σύγχυση των φοιτητών κατά τη μελέτη των Σημειώσεων.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΜΙΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

1.Εισαγωγικές Έννοιες

2. Η συμπεριφορά του καταναλωτή

- 2.1 Η διαμόρφωση των προτιμήσεων του καταναλωτή...
- 2.2...και η αναπαράσταση τους μέσω των καμπυλών αδιαφορίας.
- 2.3 Μεταξύ δυο καμπυλών αδιαφορίας, ποια θα προτιμάται από έναν ορθολογικό καταναλωτή;
- 2.4 Γιατί έχουν αρνητική κλίση οι καμπύλες αδιαφορίας;
- 2.5 Ο εισοδηματικός περιορισμός.
- 2.6 Τι θα συμβεί στην καμπύλη εισοδηματικού περιορισμού αν μεταβληθεί το εισόδημα του καταναλωτή;
- 2.7 Τι θα συμβεί στην καμπύλη εισοδηματικού περιορισμού αν μεταβληθούν οι τιμές των αγαθών;
- 2.8 Η ισορροπία του καταναλωτή.
- 2.9 Τι θα συμβεί αν μεταβληθεί το εισόδημα του καταναλωτή;
- 2.10 Τι θα συμβεί αν μεταβληθεί η τιμή ενός αγαθού;
- 2.11 Το αποτέλεσμα εισοδήματος και το αποτέλεσμα υποκατάστασης.
- 2.12 Ο νόμος της ζήτησης και η καμπύλη ζήτησης.
- 2.13 Μεταβολή προσδιοριστικών παραγόντων ζήτησης.
- 2.14 Η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή.
- 2.15 Η χρησιμότητα της ελαστικότητας ζήτησης.
- 2.16 Η εισοδηματική ελαστικότητα.

3. Η συμπεριφορά των επιχειρήσεων.

- 3.1 Η συνάρτηση παραγωγής των επιχειρήσεων.
- 3.2 Ο νόμος της φθίνουσας απόδοσης.
- 3.3 Το κόστος της επιχείρησης.
- 3.4 Μορφές αγοράς
  - 3.4.1 Ο τέλειος ανταγωνισμός.
  - 3.4.2 Το μονοπώλιο
  - 3.4.3 Το олиγοπώλιο
  - 3.4.4 Ο μονοπωλιακός ανταγωνισμός.
- 3.5 Η καμπύλη προσφοράς μιας επιχείρησης στον τέλειο ανταγωνισμό.
- 3.6 Μεταβολή προσδιοριστικού παράγοντα της προσφοράς.
- 3.7 Ελαστικότητα προσφοράς ως προς την τιμή.

4. Η ισορροπία στην τέλεια ανταγωνιστική αγορά.

4.1 Ένα υπόδειγμα γενικής ισορροπίας.

4.2 Οι συνέπειες της τέλει ανταγωνιστικής αγοράς και το πρώτο θεώρημα οικονομικής ευημερίας.

5. Αποτυχίες της αγοράς.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΜΙΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

Αντικείμενο της μικροοικονομικής ανάλυσης είναι η διαδικασία λήψης αποφάσεων των οικονομικών μονάδων: καταναλωτών και επιχειρήσεων. Μεταξύ άλλων, εξετάζονται η κατανομή των πόρων και η διανομή του εισοδήματος μεταξύ των οικονομικών μονάδων.

Από την πλευρά των καταναλωτών, εξετάζεται ποια προϊόντα θα επιλέξουν να καταναλώσουν, σε ποιες ποσότητες και πώς τελικά προκύπτει η καμπύλη ζήτησης. Από την πλευρά των επιχειρήσεων, εξετάζεται ποια ποσότητα προϊόντος θα προσφέρουν για κάθε τιμή και πώς προκύπτει η καμπύλη προσφοράς. Οι δυο πλευρές μέσω του μηχανισμού της αγοράς ανταλλάσσουν αγαθά και υπηρεσίες με χρήμα, που σε συνθήκες τέλει ανταγωνισμού διαμορφώνονται η τιμή και η ποσότητα ισορροπίας.

Ενώ από την μικροοικονομική θεωρία προκύπτουν χρήσιμα συμπεράσματα για την οικονομική επιστήμη γενικότερα, ωστόσο θα πρέπει να αποφεύγεται το λεγόμενο Σφάλμα Σύνθεσης, με άλλα λόγια δεν πρέπει οι προτάσεις της μακροοικονομικής ανάλυσης να ανάγονται στη μικροοικονομική θεωρία - ό,τι ισχύει για τα άτομα, δεν ισχύει για το σύνολο της οικονομίας.

2. Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ

Σύμφωνα με την μικροοικονομική ανάλυση, ως ορθολογικός καταναλωτής ορίζεται αυτός, ο οποίος με δεδομένο το εισόδημά του και τις τιμές των αγαθών, θα επιλέξει εκείνους τους συνδυασμούς αγαθών που μεγιστοποιούν τη χρησιμότητά του.

2.1 Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ...

Έστω δύο συνδυασμοί αγαθών $A(X_1, X_2)$ και $B(X_1', X_2')$ μεταξύ των οποίων ο καταναλωτής καλείται να επιλέξει ποιος είναι προτιμότερος. Ο συνδυασμός A μπορεί να είναι προτιμότερος του B ($A \succ$ ή $= B$), ο B να είναι προτιμότερος του A ($B \succ$ ή $= A$) ή ο καταναλωτής να είναι αδιάφορος για τους δύο συνδυασμούς ($A \sim B$).

Οι προτιμήσεις ενός ορθολογικού καταναλωτή βασίζονται στα εξής αξιώματα:

A. Το Αξίωμα της Πληρότητας, σύμφωνα με το οποίο δυο συνδυασμοί αγαθών μπορούν να συγκριθούν μεταξύ τους.

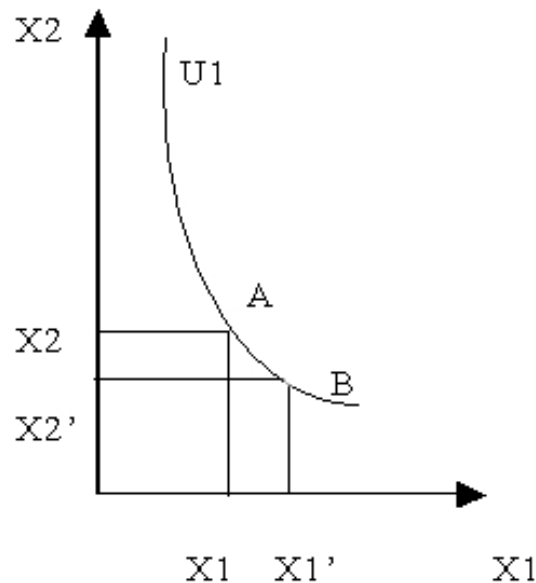
B. Το Αξίωμα της Ανακλαστικότητας, σύμφωνα με το οποίο ένας συνδυασμός είναι εξίσου καλός με τον εαυτό του.

Γ. Το Αξίωμα της Μεταβατικότητας, σύμφωνα με το οποίο, όταν ένας συνδυασμός A είναι προτιμότερος του B και ο B είναι προτιμότερος ενός άλλου συνδυασμού Γ , τότε και ο συνδυασμός A θα είναι προτιμότερος του Γ .

2.2 ...ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΚΑΜΠΥΛΩΝ ΑΔΙΑΦΟΡΙΑΣ.

Οι Καμπύλες Αδιαφορίας δείχνουν τους συνδυασμούς δυο αγαθών $A(X_1, X_2)$ και $B(X_1', X_2')$ μεταξύ των οποίων ο καταναλωτής είναι αδιάφορος ως προς την επιλογή τους. Αυτό σημαίνει ότι όποιο συνδυασμό αγαθών επιλέξει πάνω στην ίδια καμπύλη αδιαφορίας, θα έχει την ίδια χρησιμότητα (Utility). Οι καμπύλες αδιαφορίας έχουν αρνητική κλίση, καθώς αν αυξηθεί η ποσότητα του ενός αγαθού θα πρέπει να μειωθεί η ποσότητα του άλλου προκειμένου ο καταναλωτής να έχει την ίδια χρησιμότητα.

ΣΧΗΜΑ 1. Καμπύλη Αδιαφορίας

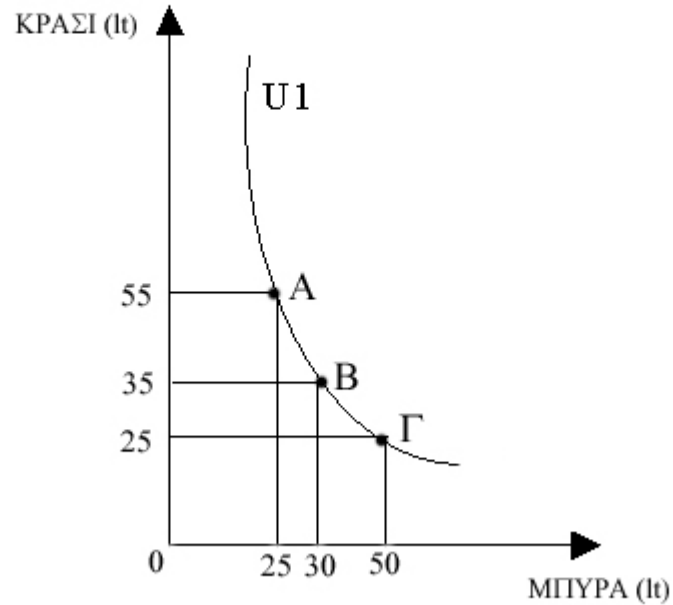

Παράδειγμα

Ένας ορθολογικός καταναλωτής σε μια αγορά δυο προϊόντων θα επιλέξει τους συνδυασμούς προϊόντων επιδιώκοντας τη βελτιστοποίηση της χρησιμότητάς τους. Στο παράδειγμά μας αναφερόμαστε στην αγορά αλκοόλ και τα δυο προϊόντα είναι το κρασί και η μύρα. Ο καταναλωτής (X) έχει τη δυνατότητα επιλογής διαφόρων συνδυασμών κρασιού και μύρας. Ορισμένοι από τους συνδυασμούς αυτούς παρέχουν στον καταναλωτή την ίδια χρησιμότητα με αποτέλεσμα η επιλογή ενός μεταξύ των "ισάξιων" συνδυασμών ουσιαστικά να μην απασχολεί τον καταναλωτή. Οι συνδυασμοί μεταξύ κρασιού και μύρας που συνεπάγονται την ίδια χρησιμότητα στον καταναλωτή βρίσκονται πάνω στην καμπύλη αδιαφορίας (Σχήμα). Συγκεκριμένα οι συνδυασμοί κρασιού και μύρας $A(55,25)$, $B(35,30)$ και $\Gamma(25,50)$ βρίσκονται πάνω στην καμπύλη αδιαφορίας U_1 του καταναλωτή X παρέχοντας στον καταναλωτή τον ίδιο βαθμό χρησιμότητας. Ουσιαστικά ο καταναλωτής X δεν ξέρει ποιο συνδυασμό κρασιού και μύρας να επιλέξει...

Σχήμα

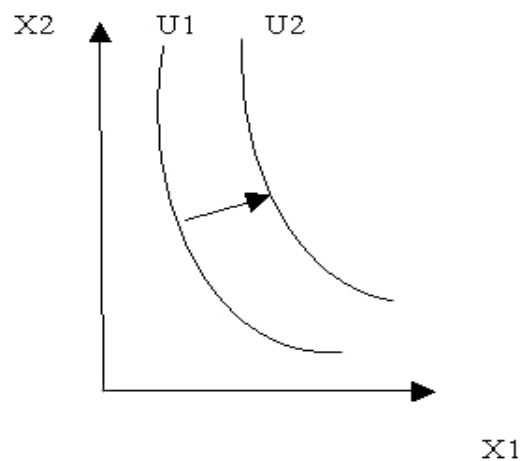
ΚΑΜΠΥΛΗ ΑΔΙΑΦΟΡΙΑΣ ΑΓΟΡΑΣ ΑΛΚΟΟΛ

2.3 ΜΕΤΑΞΥ ΔΥΟ ΚΑΜΠΥΛΩΝ ΑΔΙΑΦΟΡΙΑΣ, ΠΟΙΑ ΘΑ ΠΡΟΤΙΜΑΤΑΙ ΑΠΟ ΕΝΑΝ ΟΡΘΟΛΟΓΙΚΟ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ;

Οι συνδυασμοί αγαθών που ανήκουν σε καμπύλη αδιαφορίας προς τα πάνω και δεξιότερα συνεπάγονται μεγαλύτερη χρησιμότητα για τον καταναλωτή ($U_2 > U_1$). Όλοι οι συνδυασμοί που ανήκουν στην καμπύλη αδιαφορίας U_2 είναι αδιάφοροι μεταξύ τους, ενώ είναι προτιμότεροι αυτών που ανήκουν στην U_1 .

ΣΧΗΜΑ 2 Μετατόπιση της Καμπύλης Αδιαφορίας

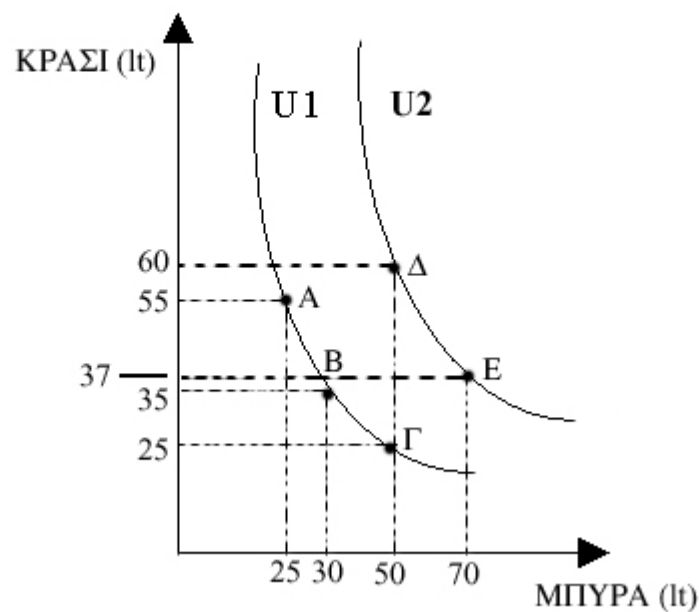

Παράδειγμα 2.

...Συνεχίζοντας με την αγορά αλκοόλ, ο καταναλωτής X, μεταξύ περισσότερων από μια καμπύλες αδιαφορίας, θα επιλέξει τους συνδυασμούς προϊόντων που ανήκουν στην καμπύλη, η οποία βρίσκεται πάνω και δεξιότερα από τις υπόλοιπες. Όπως βλέπουμε και στο Σχήμα η προτιμότερη καμπύλη αδιαφορίας μεταξύ U1 και U2 είναι η U2 στην οποία ανήκουν συνδυασμοί κρασιού και μπίρας που παρέχουν περισσότερη χρησιμότητα στον καταναλωτή X από ότι οι συνδυασμοί της U1. Συγκεκριμένα, οι συνδυασμοί κρασιού και μπίρας της U2, Δ(60,50) και Ε(37,70) είναι προτιμότεροι των συνδυασμών Α(55,25), Β(35,30) και Γ(25,50) της U1 για τον καταναλωτή X.

Σχήμα

ΚΑΜΠΥΛΕΣ ΑΔΙΑΦΟΡΙΑΣ ΑΓΟΡΑΣ ΑΛΚΟΟΛ

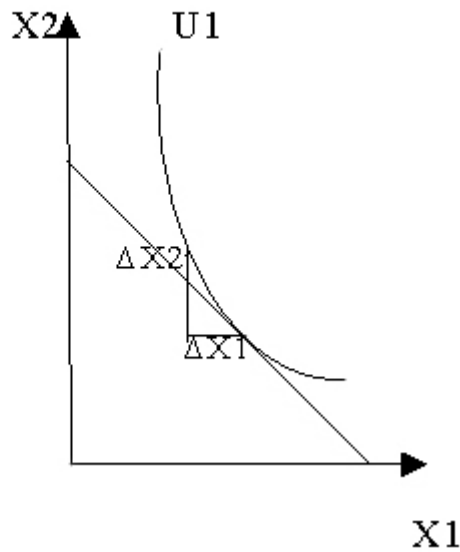
2.4 ΓΙΑΤΙ ΕΧΟΥΝ ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΚΛΙΣΗ ΟΙ ΚΑΜΠΥΛΕΣ ΑΔΙΑΦΟΡΙΑΣ;

Η κλίση της καμπύλης αδιαφορίας σε ένα συγκεκριμένο σημείο της δείχνει το λόγο βάσει του οποίου ο καταναλωτής είναι διατεθειμένος να ανταλλάξει τα δυο αγαθά, ώστε να έχει την ίδια χρησιμότητα. Δηλαδή, αν μειώσει την κατανάλωση του X1 κατά μία ποσότητα $\Delta X1$, πόση επιπλέον ποσότητα $\Delta X2$ θα πρέπει να καταναλώσει από το άλλο αγαθό X2, ώστε να μην μεταβληθεί η χρησιμότητά του. Ο λόγος αυτός ονομάζεται Οριακός Λόγος Υποκατάστασης (ΟΛΥ) και η μαθηματική του διατύπωση είναι:

$$\text{ΟΛΥ} = -\Delta X2 / \Delta X1 < 0 \quad (1)$$

ΣΧΗΜΑ 3 Η Κλίση της Καμπύλης Αδιαφορίας.

Για περισσότερη μελέτη...

Αν ο καταναλωτής καταναλώσει μια επιπλέον ποσότητα από το αγαθό X_1 , θα λάβει επιπλέον χρησιμότητα MU_1 (που είναι η οριακή χρησιμότητα και δείχνει πόση επιπλέον χρησιμότητα θα λάβει ο καταναλωτής, αν καταναλώσει μια επιπλέον ποσότητα από το αγαθό αυτό). Αντίστοιχα η οριακή χρησιμότητα για το X_2 θα είναι MU_2 .

Αν καταναλώσει επιπλέον ποσότητα ΔX_1 , τότε η συνολική μεταβολή της χρησιμότητάς του θα είναι:

$$\Delta U = MU_1 \cdot \Delta X_1.$$

Αντίστοιχα για το X_2 θα ισχύει $\Delta U = MU_2 \cdot \Delta X_2$.

Για να βρίσκεται ο καταναλωτής πάνω στην ίδια καμπύλη αδιαφορίας, συνεπάγεται ότι αν αυξήσει την ποσότητα του X_1 , θα πρέπει να μειώσει την κατανάλωση του X_2 σε τέτοιο βαθμό, ώστε η συνολική του χρησιμότητα να παραμείνει αμετάβλητη. Δηλαδή

$$\Delta U = 0 \Rightarrow MU_1 \cdot \Delta X_1 + MU_2 \cdot \Delta X_2 = 0 \Rightarrow \Delta X_2 / \Delta X_1 = - MU_1 / MU_2$$

$$OAY = \Delta X_2 / \Delta X_1 = - MU_1 / MU_2 \quad (2)$$

2.5 Ο ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΟΣ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ

Αν και οι καταναλωτές μπορεί να επιθυμούν την κατανάλωση όλο και μεγαλύτερων ποσοτήτων αγαθών, το περιορισμένο εισόδημά τους καθορίζει τους

εφικτούς καταναλωτικούς συνδυασμούς. Ας υποθέσουμε ότι ο καταναλωτής έχει στη διάθεσή του ένα περιορισμένο εισόδημα m . Αν οι τιμές των X_1 και X_2 , είναι P_1 και P_2 αντίστοιχα, τότε θα πρέπει να ισχύει η εξής σχέση:

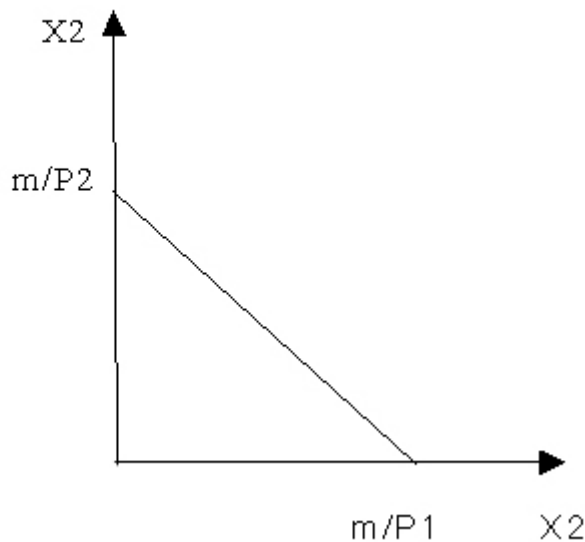
$$m \geq P_1 X_1 + P_2 X_2.$$

Μάλιστα, αν καταναλώνει το σύνολο του εισοδήματός του, η παραπάνω σχέση θα πάρει τη μορφή:

$$m = P_1 X_1 + P_2 X_2 \Rightarrow X_2 = m/P_2 - P_1/P_2 X_1 \quad (3).$$

Η εξίσωση 3, δείχνει ποια ποσότητα του αγαθού X_2 μπορεί να καταναλώσει ένας ορθολογικός καταναλωτής για κάθε δεδομένη ποσότητα του αγαθού X_1 με δεδομένες τις τιμές τους και το εισόδημά του. Η αρνητική κλίση του εισοδηματικού περιορισμού προκύπτει από το γεγονός ότι το εισόδημά του είναι περιορισμένο, με αποτέλεσμα όταν αυξάνει την κατανάλωση του ενός αγαθού να μειώνει την κατανάλωση του άλλου σε αναλογία $-P_1/P_2$.

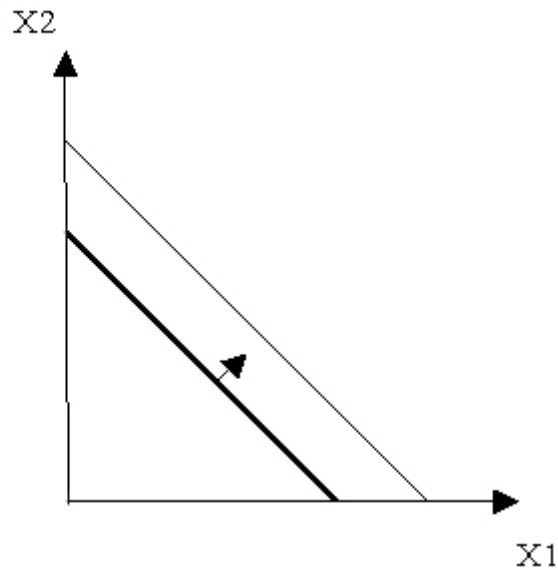
ΣΧΗΜΑ 4 Ο Εισοδηματικός Περιορισμός.

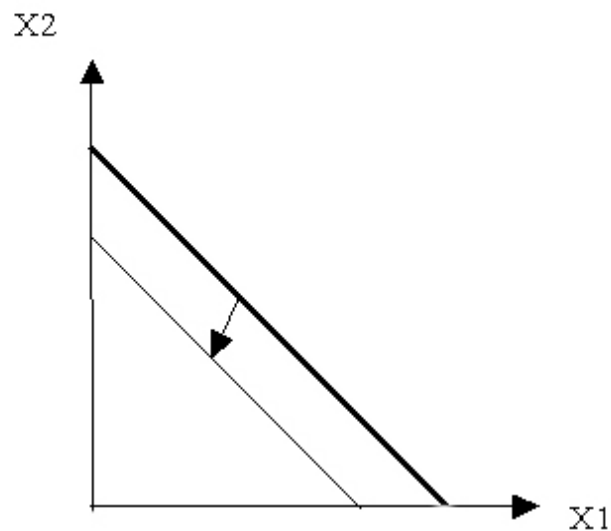
2.6 ΤΙ ΘΑ ΣΥΜΒΕΙ ΣΤΗΝ ΚΑΜΠΥΛΗ ΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΥ ΑΝ ΜΕΤΑΒΛΗΘΕΙ ΤΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ;

Αν αυξηθεί (μειωθεί) το εισόδημα του καταναλωτή (με σταθερό το λόγο των τιμών), τότε η καμπύλη εισοδηματικού περιορισμού μετατοπίζεται παράλληλα προς τα έξω και δεξιά (μέσα και αριστερά).

ΣΧΗΜΑ 5 Αύξηση του εισοδήματος του καταναλωτή

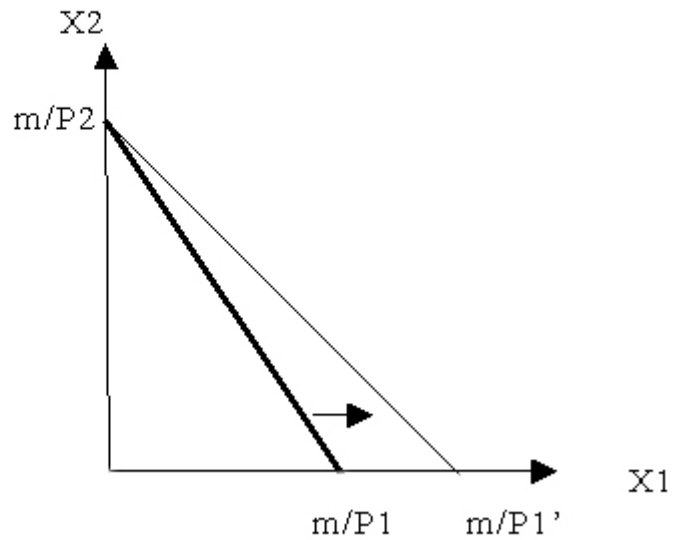
ΣΧΗΜΑ 6 Μείωση του εισοδήματος του καταναλωτή.

2.7 ΤΙ ΘΑ ΣΥΜΒΕΙ ΣΤΗΝ ΚΑΜΠΥΛΗ ΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΥ ΑΝ ΜΕΤΑΒΛΗΘΟΥΝ ΟΙ ΤΙΜΕΣ ΤΩΝ ΑΓΑΘΩΝ;

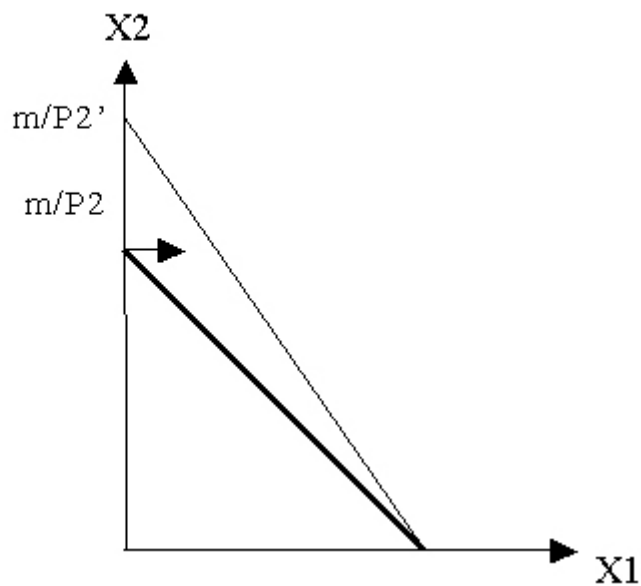
Αν μεταβληθεί η τιμή ενός αγαθού, τότε θα αλλάξει και ο λόγος των τιμών - P_1/P_2 και συνεπώς η κλίση της γραμμής εισοδηματικού περιορισμού. Αυτό μπορεί να φανεί από τα σημεία που τέμνει η γραμμή του εισοδηματικού περιορισμού τους κάθετους άξονες. Όταν ο καταναλωτής καταναλώνει μηδέν ποσότητα από το αγαθό X_2 , τότε καταναλώνει m/P_1 ποσότητα από το αγαθό X_1 . Αν μειωθεί η τιμή του X_1 από P_1 σε P_1' ($P_1 > P_1'$), τότε η συνολική ποσότητα του X_1 που θα μπορεί να καταναλώσει θα είναι m/P_1' (με $m/P_1' > m/P_1$).

Σχήμα 7 Μείωση της τιμής του X_1

Το αντίστοιχο θα συμβεί σε μια μεταβολή της τιμής του X_2 .

Σχήμα 8 Μείωση της τιμής του X_2

2.8 Η ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ

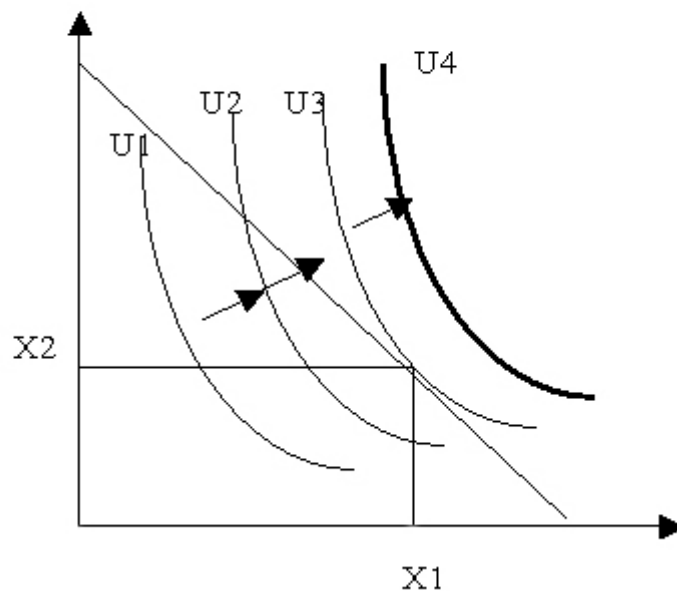
Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ο καταναλωτής θέλει να βρίσκεται σε μια όσο το δυνατόν προς τα έξω και δεξιά καμπύλη αδιαφορίας καθώς αντιστοιχεί σε μεγαλύτερα επίπεδα χρησιμότητας γι' αυτόν. Από την άλλη, το εισόδημα του καταναλωτή είναι περιορισμένο, όπως προκύπτει και από τη γραμμή εισοδηματικού περιορισμού.

Ας υποθέσουμε ότι ο καταναλωτής βρίσκεται στην πρώτη καμπύλη αδιαφορίας U_1 . Βάσει του εισοδήματός του μπορεί να βρεθεί σε μια ανώτερη καμπύλη αδιαφορίας, όπως είναι η U_2 , η οποία αντιστοιχεί σε υψηλότερο επίπεδο χρησιμότητας γι' αυτόν. Η ανώτερη καμπύλη αδιαφορίας που μπορεί να βρεθεί είναι η U_3 , η οποία εφάπτεται της γραμμής του εισοδηματικού περιορισμού. Μια καμπύλη όπως είναι η U_4 , ενώ είναι επιθυμητή για τον καταναλωτή, περιλαμβάνει συνδυασμούς που είναι ανέφικτοι βάσει του εισοδήματός του.

Εφόσον εφάπτεται η καμπύλη αδιαφορίας του εισοδηματικού περιορισμού, οι κλίσεις των δυο καμπυλών θα είναι ίσες στο σημείο αυτό. Άρα στο σημείο ισορροπίας ο $ΟΛΥ$ (κλίση της καμπύλης αδιαφορίας) θα είναι ίσος με τον λόγο των τιμών (κλίση της γραμμής εισοδηματικού περιορισμού).

$$ΟΛΥ = -\Delta X_2 / \Delta X_1 = -P_1 / P_2 \quad (4)$$

Σχήμα 12 Αδυναμία Μετάβασης στην Καμπύλη Αδιαφορίας U_4

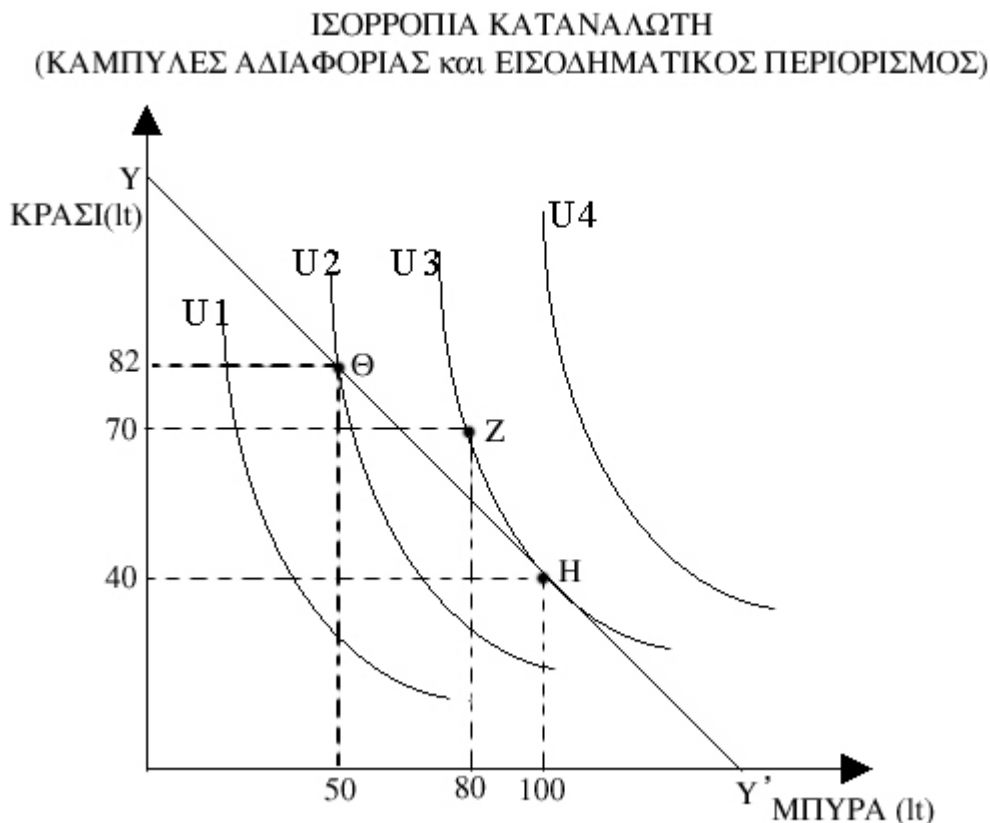

Παράδειγμα 3.

...Συνεχίζοντας με την αγορά αλκοόλ των προηγούμενων δυο παραδειγμάτων, ο καταναλωτής θα καταλήξει στην τελική επιλογή του συνδυασμού κρασιού και μύρας αναλογιζόμενος το εισόδημά του. Εκτός από την ποσότητα των δυο προϊόντων, ο καταναλωτής, λαμβάνοντας υπόψη την τιμή του κάθε προϊόντος, θα καταλήξει στο συνδυασμό κρασιού και μύρας που η δαπάνη για τα δυο προϊόντα θα ανταποκρίνεται στο εισόδημα που είναι διατεθειμένος να καταναλώσει για την αγορά αλκοόλ (Σχήμα). Ο καταναλωτής X μπορεί να επιλέξει τους συνδυασμούς κρασιού και μύρας που βρίσκονται αριστερά από τη γραμμή YY' και πάνω σ' αυτή. Η γραμμή YY' αποτελεί τον εισοδηματικό περιορισμό και ο ορθολογικός καταναλωτής X θα επιλέξει ένα συνδυασμό πάνω στην YY' για να καταναλώσει όλο το διαθέσιμο εισόδημά του. Οι συνδυασμοί κρασιού και μύρας που βρίσκονται πάνω στην

καμπύλη εισοδηματικού περιορισμού είναι ο $\Theta(82,50)$ της καμπύλης αδιαφορίας U_2 και ο $H(40,100)$ της καμπύλης αδιαφορίας U_3 . Από τους συνδυασμούς Θ και H ο ορθολογικός καταναλωτής θα επιλέξει το συνδυασμό H , γιατί η καμπύλη αδιαφορίας U_3 παρέχει μεγαλύτερη χρησιμότητα από ότι η U_2 (η U_3 βρίσκεται πάνω και δεξιά της U_2). Ο συνδυασμός κρασιού και μύρας H είναι ο μόνος συνδυασμός της καμπύλης αδιαφορίας U_3 που μπορεί να επιλέξει ο καταναλωτής αφού οι υπόλοιποι συνδυασμοί δεν είναι εφικτοί βάσει του εισοδηματικού περιορισμού (π.χ. Z). Η τελική ισορροπία του καταναλωτή X θα επιτευχθεί στο συνδυασμό $H(40,100)$, όπου ο καταναλωτής με δεδομένο το εισόδημά του επιλέγει το συνδυασμό που του παρέχει τη μεγαλύτερη χρησιμότητα.

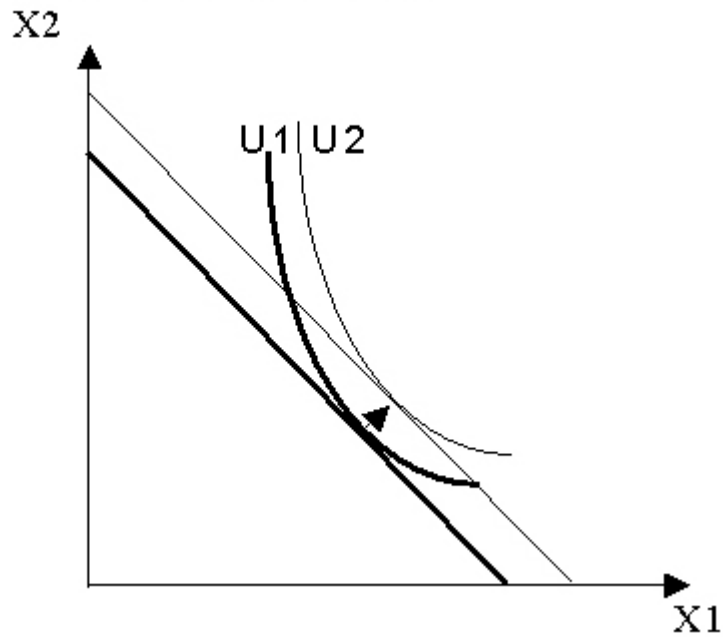
Σχήμα

2.9 ΤΙ ΘΑ ΣΥΜΒΕΙ ΑΝ ΜΕΤΑΒΛΗΘΕΙ ΤΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ;

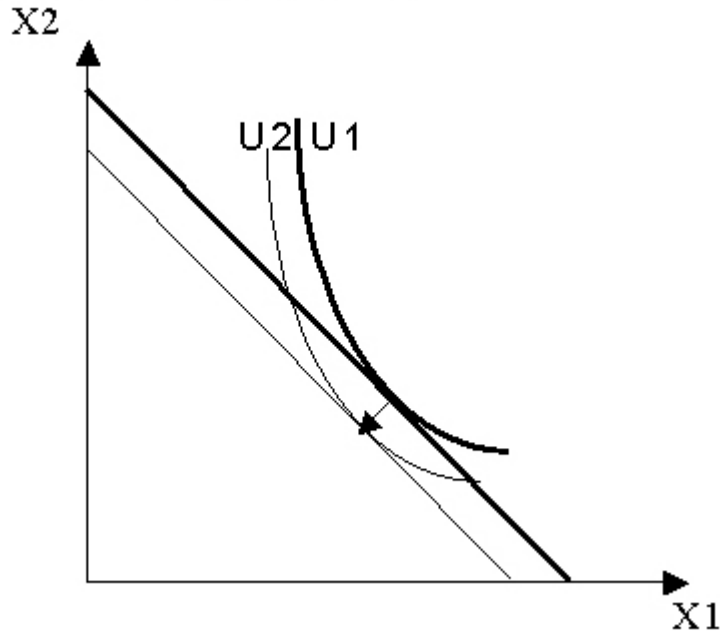
Αν αυξηθεί το εισόδημά του καταναλωτή, ο εισοδηματικός περιορισμός θα μετατοπιστεί παράλληλα προς τα έξω και δεξιά με αποτέλεσμα να είναι εφικτή πλέον η καμπύλη αδιαφορίας U_2 .

Σχήμα 13 Αύξηση του εισοδήματος.

Αν μειωθεί το εισόδημά του καταναλωτή, ο εισοδηματικός περιορισμός θα μετατοπιστεί παράλληλα προς τα μέσα και αριστερά με αποτέλεσμα να είναι εφικτή η καμπύλη αδιαφορίας U_2 .

Σχήμα 14 Μείωση του εισοδήματος.

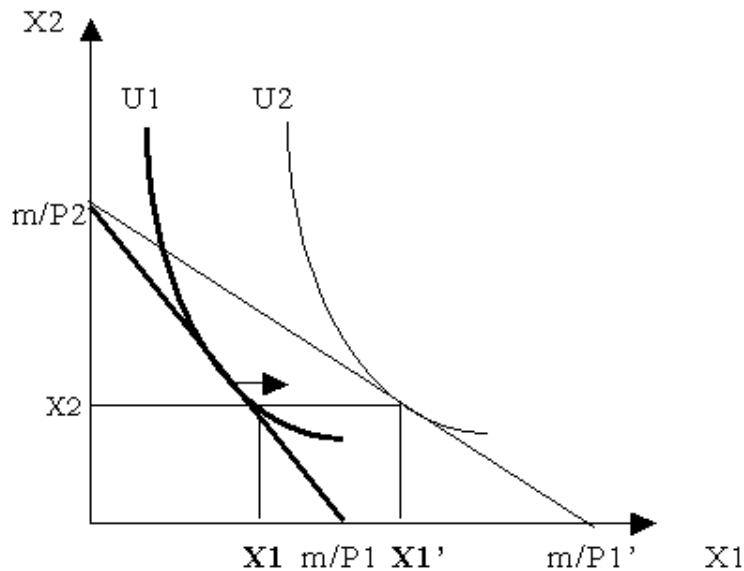

2.10 ΤΙ ΘΑ ΣΥΜΒΕΙ ΑΝ ΜΕΤΑΒΛΗΘΕΙ Η ΤΙΜΗ ΕΝΟΣ ΑΓΑΘΟΥ;

Αν μεταβληθεί η τιμή ενός αγαθού, θα μεταβληθεί και η κλίση της γραμμής εισοδηματικού περιορισμού ($-P_1/P_2$). Αν μειωθεί για παράδειγμα η τιμή του X_1 , ο λόγος m/P_1 θα αυξηθεί και η κλίση της καμπύλης εισοδηματικού περιορισμού θα μειωθεί (ο νέος εισοδηματικός περιορισμός θα είναι ο $m/P_2, m/P_1'$). Ο καταναλωτής

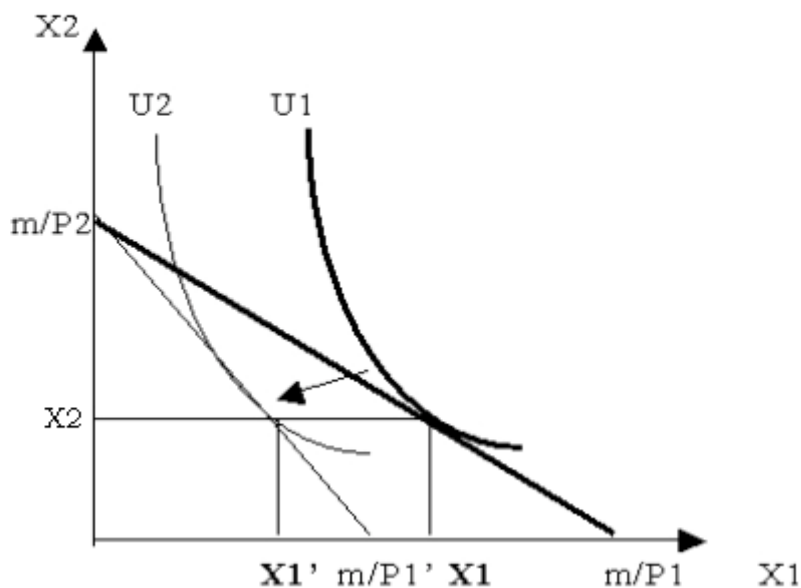
θα μπορεί να βρεθεί σε μια ανώτερη καμπύλη αδιαφορίας U_2 αυξάνοντας την κατανάλωση του αγαθού X_1 . Αυτό ακριβώς προκύπτει από το Νόμο της Ζήτησης σύμφωνα με τον οποίον, όταν μειώνεται η τιμή ενός αγαθού, αυξάνεται η ζητούμενη ποσότητά του και το αντίστροφο.

Σχήμα 15 Μείωση της τιμής του X_1 .

Αν μεταβληθεί η τιμή ενός αγαθού, θα μεταβληθεί και η κλίση της γραμμής εισοδηματικού περιορισμού ($-P_1/P_2$). Αν αυξηθεί για παράδειγμα η τιμή του X_1 , ο λόγος m/P_1 θα μειωθεί και η κλίση της καμπύλης εισοδηματικού περιορισμού θα αυξηθεί (ο νέος εισοδηματικός περιορισμός θα είναι ο $m/P_2, m/P_1'$).

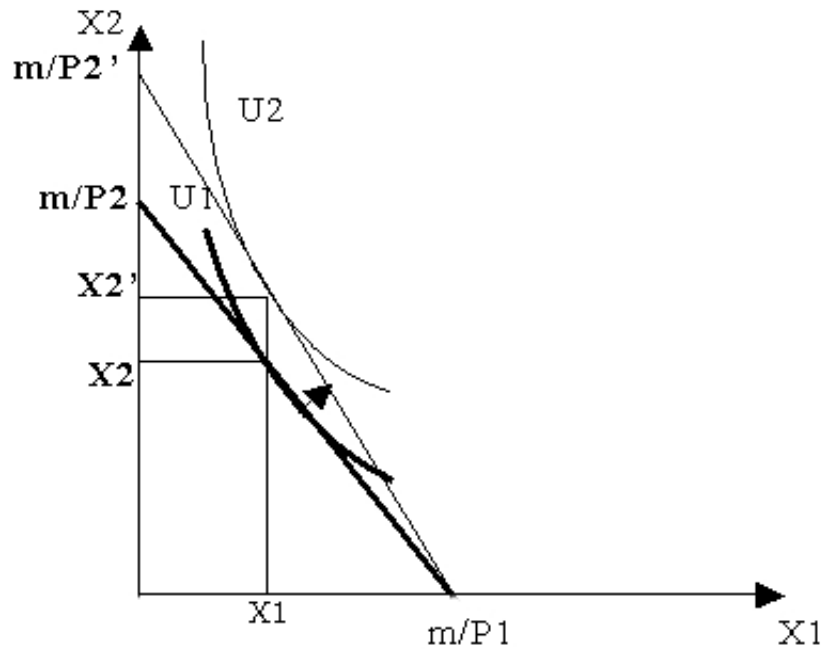
Σχήμα 16 Αύξηση της τιμής του X_1

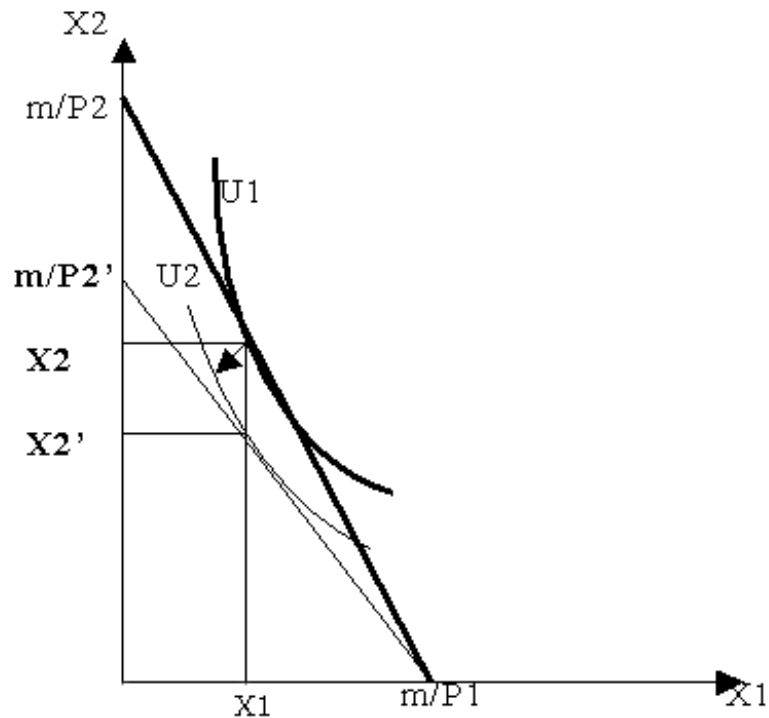
Ανάλογα θα είναι και τα αποτελέσματα σε μια μεταβολή της τιμής του X_2 . Αν μειωθεί η τιμή του X_2 από P_2 σε P_2' , ο λόγος m/P_2 θα αυξηθεί, όπως και η κλίση της γραμμής εισοδηματικού περιορισμού.

Σχήμα 17 Μείωση της τιμής του X_2

Αν αυξηθεί η τιμή του X_2 από P_2 σε P_2' , ο λόγος m/P_2 θα μειωθεί, όπως και η κλίση της γραμμής εισοδηματικού περιορισμού ($-P_1/P_2$).

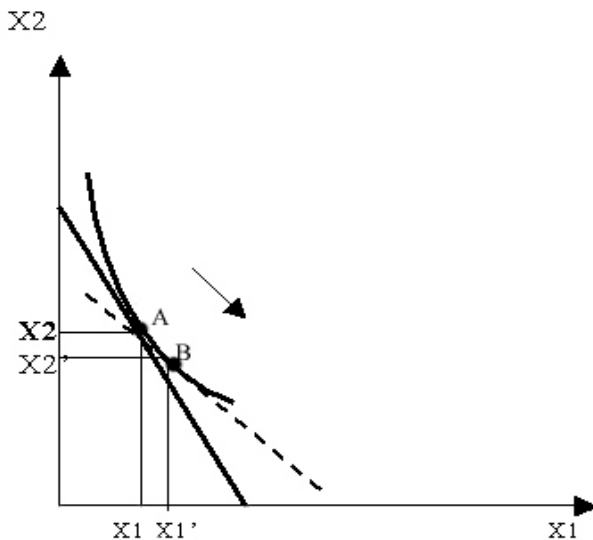
Σχήμα 18 Αύξηση της τιμής του X_2

2.11 ΤΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ.

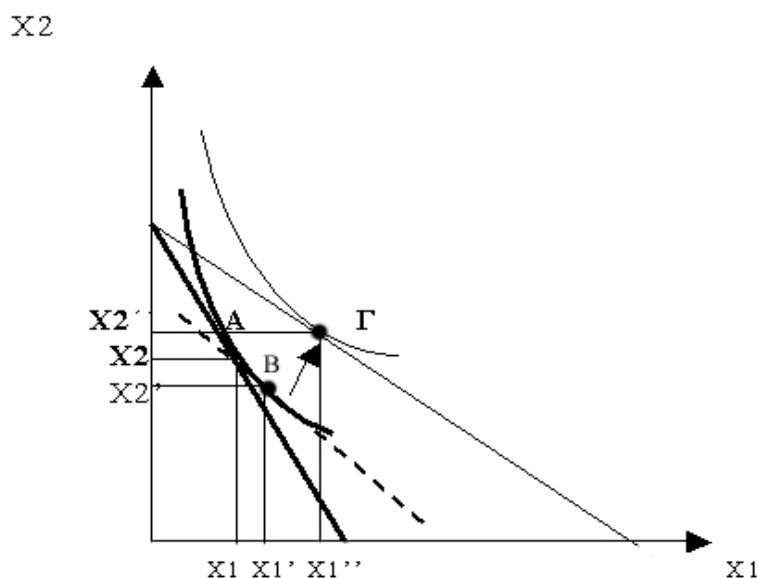
Όταν μεταβάλλεται η τιμή ενός αγαθού, προκύπτουν δύο αποτελέσματα. Ας υποθέσουμε ότι μειώνεται η τιμή του X_1 . Τότε, αυξάνεται η ζητούμενη ποσότητα αυτού του αγαθού, καθώς υποκαθιστούμε το ακριβότερο αγαθό X_2 με το φθηνότερο X_1 (Αποτέλεσμα Υποκατάστασης).

Σχήμα 19 Αποτέλεσμα Υποκατάστασης

Επιπλέον αυξάνεται και το πραγματικό εισόδημα των καταναλωτών (Αποτέλεσμα Εισοδήματος). Συνέπεια του πρώτου αποτελέσματος είναι η κίνηση πάνω στην ίδια καμπύλη αδιαφορίας από το σημείο Α στο σημείο Β και συνέπεια του δεύτερου αποτελέσματος η κίνηση στο σημείο Γ μιας ανώτερης καμπύλης αδιαφορίας.

Σχήμα 20 Αποτέλεσμα Εισοδήματος

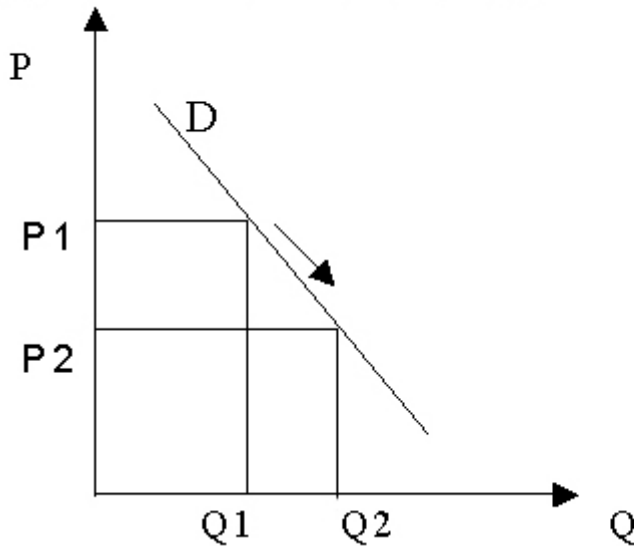
2.12 Ο ΝΟΜΟΣ ΤΗΣ ΖΗΤΗΣΗΣ ΚΑΙ Η ΚΑΜΠΥΛΗ ΖΗΤΗΣΗΣ

Σύμφωνα με το Νόμο της Ζήτησης, όταν μειώνεται η τιμή ενός αγαθού, αυξάνεται η ζητούμενη ποσότητά του και το αντίστροφο με τους προσδιοριστικούς παράγοντες της ζήτησης σταθερούς (*ceteris paribus*). Ο νόμος αυτός απεικονίζεται με μια ευθεία αρνητικής κλίσης. Στον κάθετο άξονα μετράμε την τιμή του αγαθού και στον οριζόντιο τη ζητούμενη ποσότητα. Η αλγεβρική του μορφή είναι:

$$(5) Q_d = a - bP, \text{ με } b > 0,$$

Όπου Q_d η ζητούμενη ποσότητα και P η τιμή.

Σχήμα 21 Η Καμπύλη Ζήτησης (μείωση της τιμής ενός αγαθού)

2.13 ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΖΗΤΗΣΗΣ

Αν αλλάξει κάποιος προσδιοριστικός παράγοντας της ζήτησης, τότε η καμπύλη ζήτησης μετατοπίζεται, ενώ μεταβάλλεται η ζήτηση και όχι η ζητούμενη ποσότητα. Οι προσδιοριστικοί παράγοντες της ζήτησης είναι οι εξής:

1. Το εισόδημα των καταναλωτών: Όταν το αγαθό είναι κανονικό, μια αύξηση (μείωση) του εισοδήματος μετατοπίζει την καμπύλη ζήτησης προς τα έξω και δεξιά (μέσα και αριστερά). (Σχήμα 23)

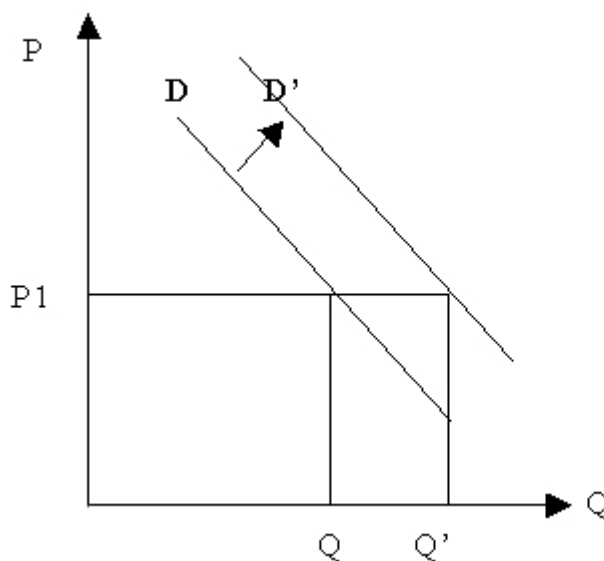
2. Οι τιμές των άλλων αγαθών (συμπληρωματικά και υποκατάστατα). Συμπληρωματικά είναι δυο αγαθά, όταν η κατανάλωση του ενός συνεπάγεται και κατανάλωση του άλλου, ενώ υποκατάστατα όταν μπορούν να ικανοποιήσουν σχεδόν την ίδια ανάγκη. Η μείωση (αύξηση) της τιμής ενός συμπληρωματικού αγαθού μετατοπίζει προς τα έξω και δεξιά (μέσα και αριστερά) την καμπύλη ζήτησης του αγαθού. Η αύξηση (μείωση) της τιμής ενός υποκατάστατου μετατοπίζει προς τα έξω και δεξιά (μέσα και αριστερά) την καμπύλη ζήτησης του αγαθού. (Σχήμα 23)

3. Οι προσδοκίες των καταναλωτών για την μελλοντική εξέλιξη του εισοδήματός τους ή των τιμών των αγαθών. Όταν αναμένουν μία μελλοντική αύξηση (μείωση) του εισοδήματός τους ή της τιμής του αγαθού, η καμπύλη ζήτησης μετατοπίζεται προς τα έξω και δεξιά (μέσα και αριστερά). (Σχήμα 23)

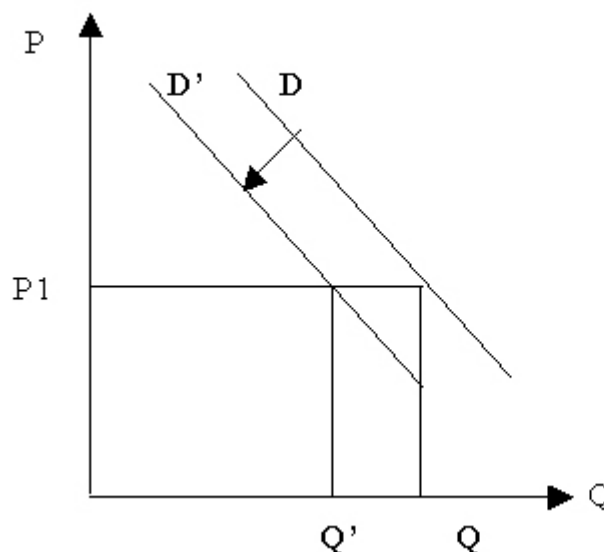
4. Οι προτιμήσεις των καταναλωτών. Αν μεταβληθούν (μη) ευνοϊκά για το αγαθό, θα μετατοπίσουν την καμπύλη ζήτησης προς τα έξω και δεξιά (μέσα και αριστερά). (Σχήμα 23)

5. Ο αριθμός των καταναλωτών (για την αγοραία καμπύλη ζήτησης). Αν αυξηθεί (μειωθεί) ο αριθμός των καταναλωτών, θα μετατοπιστεί η αγοραία καμπύλη ζήτησης προς τα έξω και δεξιά (μέσα και αριστερά). (Σχήμα 23)

Σχήμα 23 Προς τα έξω και δεξιά μετατόπιση της καμπύλης ζήτησης.

Σχήμα 24 Προς τα μέσα και αριστερά μετατόπιση της καμπύλης ζήτησης

2.14 Η ΕΛΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΖΗΤΗΣΗΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΤΙΜΗ.

Πολλές φορές, είναι χρήσιμο να γνωρίζουμε πόσο ευαίσθητοι είναι οι καταναλωτές σε μια μεταβολή της τιμής. Δηλαδή, αν αυξηθεί κατά ένα ποσοστό η τιμή ενός αγαθού, πόσο θα μειωθεί η ζητούμενη ποσότητά του (και το αντίστροφο). Αυτό μας το δείχνει η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή. Η ποσοστιαία μεταβολή, δηλαδή, της ζητούμενης ποσότητας προς την ποσοστιαία μεταβολή της τιμής.

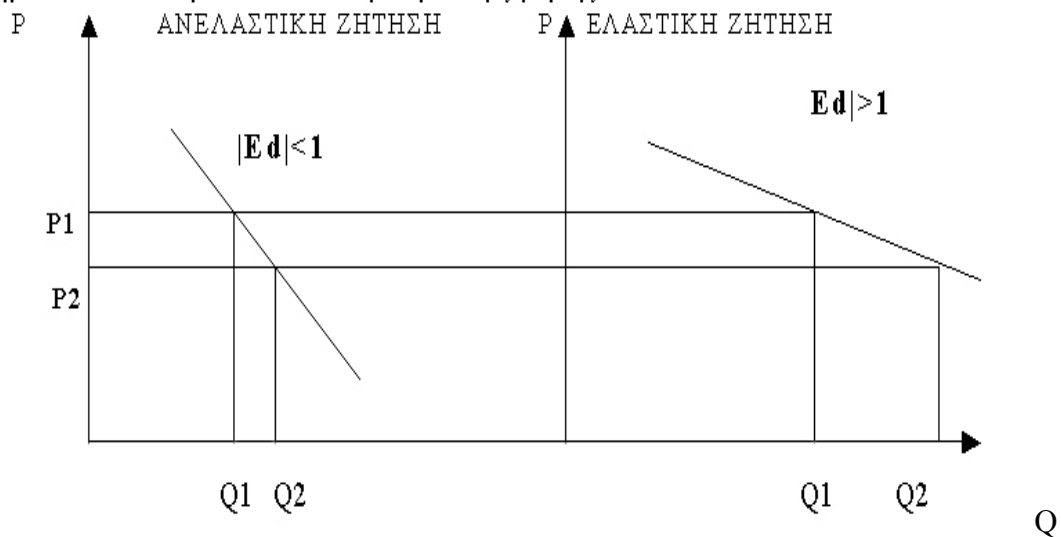
$$(6) Ed = DQ/Q : DP/P$$

Επειδή η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή είναι πάντα αρνητική, είναι πιο χρήσιμος ο υπολογισμός της σε απόλυτες τιμές και η σύγκρισή της με τη μονάδα:

1. Αν $|Ed| > 1$, τότε την ονομάζουμε ελαστική και η ποσοστιαία μεταβολή της ζητούμενης ποσότητας είναι μεγαλύτερη από την ποσοστιαία μεταβολή της τιμής. (Σχήμα 25)

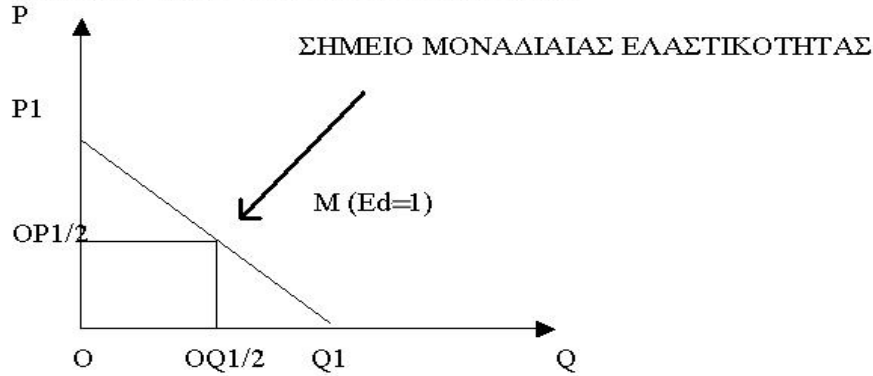
2. Αν $|Ed| < 1$, τότε την ονομάζουμε ανελαστική και η ποσοστιαία μεταβολή της ζητούμενης ποσότητας είναι μικρότερη από την ποσοστιαία μεταβολή της τιμής. (Σχήμα 25)

Σχήμα 25 Ελαστική & Ανελαστική Καμπύλη ζήτησης

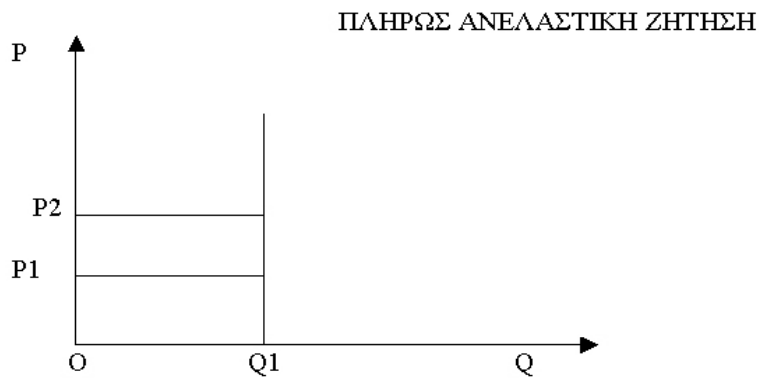
3. Αν $|Ed| = 1$, τότε την ονομάζουμε μοναδιαία και η ποσοστιαία μεταβολή της ζητούμενης ποσότητας είναι ίση με την ποσοστιαία μεταβολή της τιμής. (Σχήμα 26). Στο μέσο (M) μιας ευθύγραμμη καμπύλης ζήτησης η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή είναι ίση με τη μονάδα (μοναδιαία). $|Ed| = 1$

Σχήμα 26 Σημείο μοναδιαίας ελαστικότητας

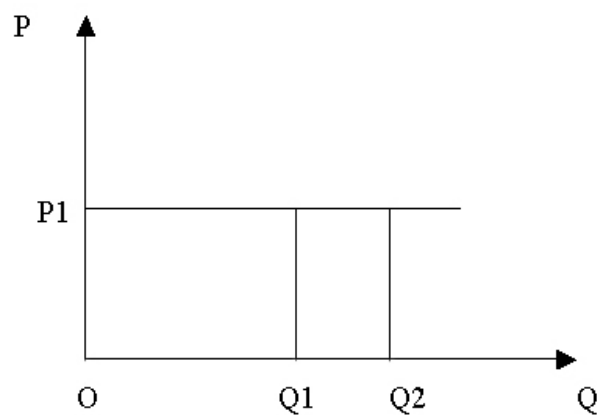
4. Αν $|E_d|=0$, τότε την ονομάζουμε πλήρως ανελαστική. (Σχήμα 27)

Σχήμα 27 Πλήρως Ανελαστική Καμπύλη Ζήτησης.
 $|E_d|=0$

5. Αν $|E_d|=\infty$, τότε την ονομάζουμε πλήρως ελαστική. (Σχήμα 28)

Σχήμα 28 Πλήρως Ελαστική Καμπύλη Ζήτησης.
 $|E_d|=\infty$ $\Pi\Lambda\text{ΗΡΩΣ ΕΛΑΣΤΙΚΗ ΖΗΤΗΣΗ}$

Παράδειγμα

Η αύξηση στη τιμή ενός προϊόντος οφείλεται, κυρίως, είτε στην αύξηση του κόστους παραγωγής του από την επιχείρηση (αύξηση μισθών, αύξηση κόστους κεφαλαίου) είτε στη φορολόγηση που επιβάλλει το κράτος στο συγκεκριμένο προϊόν. Και στις δυο περιπτώσεις το αποτέλεσμα στη ζήτηση του προϊόντος εξαρτάται από την ελαστικότητα της ζήτησης του προϊόντος ως προς τη τιμή.

Η περίπτωση της φορολόγησης ενός προϊόντος από το κράτος:

Στόχος του κράτους θα είναι η φορολόγηση ενός προϊόντος, το οποίο απολαμβάνει σημαντικό μερίδιο των προτιμήσεων των καταναλωτών και η ενδεχόμενη αύξηση της τιμής του δεν αναμένεται να επηρεάσει πολύ τη ζητούμενη ποσότητα. Εάν η φορολόγηση του προϊόντος μειώσει σημαντικά τη ζητούμενη ποσότητα του προϊόντος, τα έσοδα στον κρατικό προϋπολογισμό από τη φορολόγηση του προϊόντος δεν θα είναι τα αναμενόμενα (Εάν μειωθούν αρκετά οι πωλήσεις του προϊόντος, θα μειωθούν και τα προσδοκώμενα φορολογικά έσοδα του κράτους που είχαν βασιστεί στις πωλήσεις του προϊόντος πριν τη φορολόγηση) και θα προκύψουν προβλήματα σχετικά με την παραγωγική διαδικασία των επιχειρήσεων του φορολογούμενου προϊόντος. Οι επιχειρήσεις για να αυξήσουν στα αρχικά επίπεδα τη ζητούμενη ποσότητα, θα επιχειρήσουν να μειώσουν το κόστος παραγωγής και συγκεκριμένα το κόστος εργασίας -μείωση μισθών ή απολύσεις εργαζομένων-, επειδή η ελαστικότητα της προσφοράς εργασίας είναι μικρότερη της προσφοράς κεφαλαίου. Έτσι, ο φόρος κατανάλωσης ουσιαστικά θα "πληρωθεί" από τους εργαζόμενους των επιχειρήσεων του κλάδου. Για να αποφύγει η κυβέρνηση τις παραπάνω αρνητικές επιπτώσεις θα επιλέξει τη φορολόγηση ενός προϊόντος, του οποίου η ζήτηση είναι αρκετά ανελαστική ή πλήρως ανελαστική ως προς την τιμή, αφού παρά την αύξηση της τιμής του προϊόντος η ζητούμενη ποσότητα θα μειωθεί ελάχιστα (αρκετά ανελαστική ζήτηση) ή θα παραμείνει αμετάβλητη (πλήρως ανελαστική ζήτηση). Το επιθυμητό για τη κυβέρνηση θα ήταν η φορολόγηση ενός προϊόντος με πλήρως ανελαστική ζήτηση για να μην μεταβληθεί καθόλου η ζητούμενη ποσότητα. Ένα κλασσικό παράδειγμα προϊόντος με αρκετά ανελαστική ζήτηση είναι τα τσιγάρα, στα οποία το κράτος επιβάλει ανά τακτά χρονικά διαστήματα βαριά φορολογία. Παρότι το κράτος σταδιακά αυξάνει το φορολογικό συντελεστή στα προϊόντα καπνού, η κατανάλωσή τους δεν μειώνεται και οι καταναλωτές στη συντριπτική πλειοψηφία τους συνεχίζουν να τα αγοράζουν.

2.15 Η ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΛΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΖΗΤΗΣΗΣ

Η ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή είναι ιδιαιτέρως χρήσιμη, γιατί δείχνει πώς θα μεταβληθεί η συνολική δαπάνη των καταναλωτών για ένα αγαθό, όταν μεταβάλλεται η τιμή του. Συνεπώς, οι επιχειρήσεις γνωρίζουν τις συνέπειες στα συνολικά τους έσοδα, αν μεταβάλουν την τιμή των προϊόντων τους, όπως επίσης και το κράτος, αν επιβάλει φορολογία στην τιμή ενός αγαθού.

2.16 Η ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗ ΕΛΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η εισοδηματική ελαστικότητα είναι ο λόγος της ποσοστιαίας μεταβολής της ζήτησης ως προς την ποσοστιαία μεταβολή του εισοδήματος.

$$(7) E_y = DQ/Q : DY/Y$$

Η εισοδηματική ελαστικότητα μπορεί να λάβει τόσο θετικές, όσο και αρνητικές τιμές. Όταν η ελαστικότητα ζήτησης ως προς το εισόδημα είναι θετική, η ζήτηση του προϊόντος αυξάνεται, όταν αυξάνεται το εισόδημα των καταναλωτών και το αντίστροφο. Το αγαθό που έχει θετική ελαστικότητα ζήτησης ως προς το εισόδημα χαρακτηρίζεται ως **κανονικό**. Όταν η ελαστικότητα ζήτησης ως προς το εισόδημα είναι αρνητική, η ζήτησή του προϊόντος μειώνεται, όταν αυξάνεται το εισόδημα των καταναλωτών και το αντίστροφο. Το αγαθό που έχει αρνητική ελαστικότητα ζήτησης ως προς το εισόδημα χαρακτηρίζεται ως **κατώτερο**.

Παράδειγμα Εισοδηματικής Ελαστικότητας Ζήτησης

Μια αύξηση του εισοδήματος θα έχει διαφορετικές επιπτώσεις στο καλάθι του καταναλωτή. Ο καταναλωτής, μετά την αύξηση του εισοδήματος, θα είναι σε θέση να καταναλώσει πιο "ακριβά" αγαθά, τα οποία πριν την αύξηση του εισοδήματός του δεν είχε την οικονομική δυνατότητα να καταναλώσει. Τα αγαθά, των οποίων η προτίμηση μειώνεται ή χάνεται, μετά από μια αύξηση του εισοδήματος, χαρακτηρίζονται από αρνητική εισοδηματική ελαστικότητα ζήτησης και ονομάζονται κατώτερα αγαθά. Αντιθέτως, τα αγαθά, των οποίων η κατανάλωση αυξάνεται με την αύξηση του εισοδήματος έχουν θετική εισοδηματική ελαστικότητα ζήτησης και χαρακτηρίζονται ως κανονικά αγαθά.

Ένα σχετικό παράδειγμα είναι η εγκαθίδρυση από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Συνθήκη της Ρώμης). Ένας από τους κύριους λόγους δημιουργίας της κοινής αγροτικής πολιτικής στην Κοινότητα, ήταν η χαμηλή εισοδηματική ελαστικότητα των αγροτικών προϊόντων. Τα πρώτα χρόνια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας τα αγροτικά προϊόντα αποτελούσαν μεγάλο μέρος του προϋπολογισμού κάθε νοικοκυριού και ο αγροτικός τομέας κατείχε υψηλό μερίδιο στο ΑΕΠ κάθε Ευρωπαϊκής χώρας. Όσο αναπτύσσονταν οι Ευρωπαϊκές οικονομίες και αυξάνονταν τα εισοδήματα των Ευρωπαίων, τόσο μικρότερη ήταν η αύξηση της ζήτησης αγροτικών προϊόντων, αφού τα αγροτικά προϊόντα χαρακτηρίζονται από χαμηλή εισοδηματική ελαστικότητα ζήτησης σε σχέση με τα προϊόντα άλλων κλάδων. Έτσι, καθώς αυξάνονται τα εισοδήματα, η ζήτηση αγροτικών προϊόντων ανέρχεται με βραδύτερους ρυθμούς, με συνέπεια τη μειωμένη σχετική συμμετοχή του αγροτικού τομέα στη διαμόρφωση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) και την αύξηση των αγροτικών εισοδημάτων με μικρότερους ρυθμούς. Οι Ευρωπαίοι καταναλώναν το επιπλέον εισόδημά τους σε προϊόντα άλλων κλάδων με αποτέλεσμα τη συρρίκνωση του γεωργικού τομέα σε σχέση με την υπόλοιπη οικονομία που διάνυε περίοδο μεγέθυνσης και τη μετακίνηση εργατικού δυναμικού από τη γεωργία στους άλλους παραγωγικούς κλάδους. Η Κοινότητα μέσω της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής προσπάθησε να προστατέψει το εισόδημα των γεωργών με την ενίσχυση

των τιμών πώλησης των προϊόντων, και τον έλεγχο, μεταξύ άλλων, των ποσοτήτων εισαγόμενων αγροτικών προϊόντων τρίτων χωρών προς τα κράτη - μέλη της.

3. Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Οι επιχειρήσεις χρησιμοποιούν παραγωγικούς συντελεστές -γη, κεφάλαιο, εργασία και επιχειρηματικότητα- για να παράγουν αγαθά και υπηρεσίες, τα οποία διαθέτουν μέσω του μηχανισμού της αγοράς. Στόχο έχουν την μεγιστοποίηση των κερδών τους.

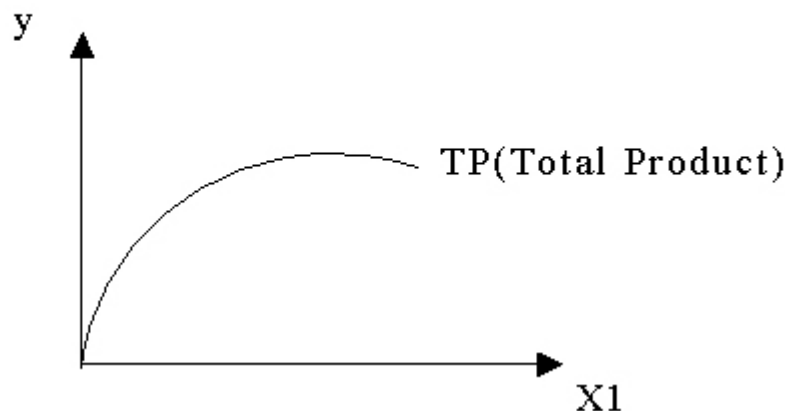
Στη λήψη αποφάσεων των επιχειρήσεων σημαντικό ρόλο διαδραματίζει ο *χρονικός ορίζοντας* της επιχείρησης, τον οποίο μπορούμε να διακρίνουμε σε *μακροχρόνια* και *βραχυχρόνια* περίοδο. *Μακροχρόνια* περίοδος για μια επιχείρηση είναι αυτή κατά την οποία μπορεί να μεταβάλει το σύνολο των ποσοτήτων των παραγωγικών συντελεστών που χρησιμοποιεί. *Βραχυχρόνια*, είναι η περίοδος κατά την οποία η επιχείρηση δεν μπορεί να μεταβάλει την ποσότητα ενός τουλάχιστον παραγωγικού συντελεστή. Οι παραγωγικοί συντελεστές που μεταβάλλονται στη βραχυχρόνια περίοδο ονομάζονται *μεταβλητοί* και αυτοί που δεν μπορούν να μεταβληθούν *σταθεροί*.

3.1 Η ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ.

Αν $X_1, X_2, \dots, X_n$ οι ποσότητες των παραγωγικών συντελεστών που χρησιμοποιεί μια επιχείρηση, η συνάρτηση παραγωγής τη βραχυχρόνια περίοδο θα είναι της μορφής:

$$(8)y = f(X_1, X_2 \dots X_n)$$

Σχήμα 29 Η Συνάρτηση Παραγωγής.

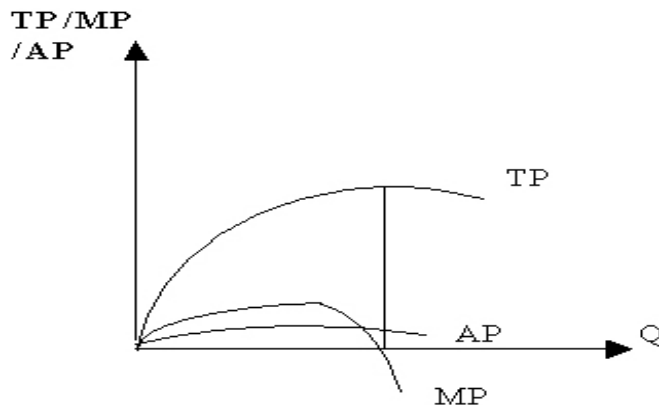
Στη βραχυχρόνια περίοδο μπορούν να διακριθούν τα εξής μεγέθη ως προς την παραγωγή της επιχείρησης :

1. Συνολικό Προϊόν (Total Product -TP): δείχνει το συνολικό προϊόν που μπορεί να παραχθεί για κάθε ποσότητα του μεταβλητού παραγωγικού συντελεστή.

2. Μέσο Προϊόν (Average Product-AP): δείχνει πόση ποσότητα προϊόντος παράγεται κατά μέσο όρο από κάθε μονάδα του μεταβλητού παραγωγικού συντελεστή. Υπολογίζεται ως εξής : (9) $AP=TP/X1$.

3. Οριακό Προϊόν (Marginal Product-MP): δείχνει πόσο θα μεταβληθεί το συνολικό προϊόν, αν μεταβληθεί η ποσότητα του μεταβλητού παραγωγικού συντελεστή κατά μία μονάδα. Υπολογίζεται ως εξής (10) $MP=\Delta(TP)/\Delta X1$.

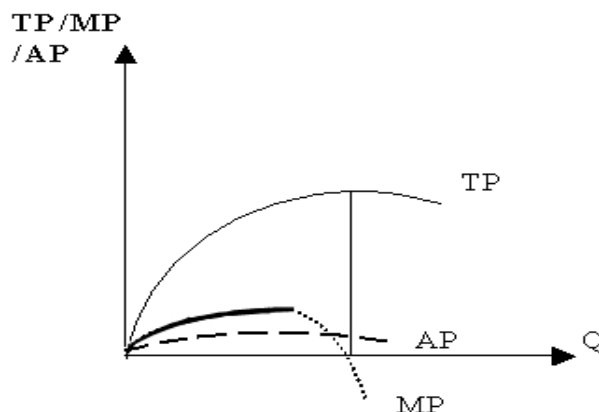
Σχήμα 30 Οι Καμπύλες Προϊόντος

3.2 Ο ΝΟΜΟΣ ΤΗΣ ΦΘΙΝΟΥΣΑΣ ΑΠΟΔΟΣΗΣ.

Κατά τη βραχυχρόνια περίοδο, ύστερα από ένα σημείο, οι διαδοχικές αυξήσεις στο μεταβλητό παραγωγικό συντελεστή δίνουν όλο και μικρότερες αυξήσεις στο Συνολικό Προϊόν. Αυτός είναι ο Νόμος της Φθίνουσας Απόδοσης και διαγραμματικά απεικονίζεται στο φθίνον τμήμα της καμπύλης του Οριακού Προϊόντος.

Σχήμα 31 Ο Νόμος της Φθίνουσας Απόδοσης.

3.3 ΤΟ ΚΟΣΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ.

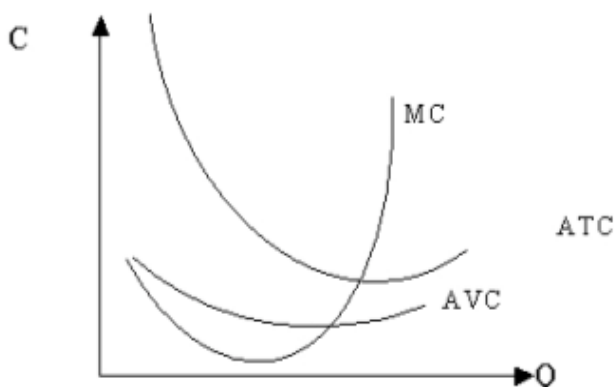
Στη βραχυχρόνια περίοδο, όπως προαναφέρθηκε, υπάρχουν σταθεροί και μεταβλητοί παραγωγικοί συντελεστές. Συνεπώς δημιουργείται και ανάλογη διάκριση του Συνολικού Κόστους (Total Cost-TC) παραγωγής σε Σταθερό Κόστος (Fixed Cost-FC) και Μεταβλητό Κόστος (Variable Cost-VC).

$$(11) TC = FC + VC$$

Πίνακας 1 Οριακό-Μέσο Κόστος της Επιχείρησης

	ΜΕΣΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΟΡΙΑΚΟ ΚΟΣΤΟΣ
ΣΤΑΘΕΡΟ ΚΟΣΤΟΣ	(12) $AFC = FC/Y$	
ΜΕΤΑΒΛΗΤΟ ΚΟΣΤΟΣ	(13) $AVC = VC/Y$	
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	(14) $ATC = TC/Y = FC/Y + VC/Y = AFC + AVC$	(15) $MC = D(TC)/DY = D(VC)/DY + D(FC)/DY = D(VC)/DY$

Σχήμα 32 Οι Καμπύλες Μέσου-Οριακού Κόστους

3.4 ΜΟΡΦΕΣ ΑΓΟΡΑΣ

Η μορφή αγοράς εντός της οποίας λειτουργεί μια επιχείρηση θα καθορίσει τις αποφάσεις της σχετικά με την ποσότητα και την τιμή του προϊόντος που θα προσφέρει. Οι μορφές αγοράς είναι:

- Ο τέλειος Ανταγωνισμός
- Το Μονοπώλιο
- Το Ολιγοπώλιο
- Ο Μονοπωλιακός Ανταγωνισμός

3.4.1 Ο ΤΕΛΕΙΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Τα βασικά χαρακτηριστικά μιας τέλεια ανταγωνιστικής αγοράς είναι τα εξής:

1. Ο μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων που παράγουν το ίδιο ομοιογενές προϊόν.
2. Οι επιχειρήσεις προσπαθούν να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους
3. Οι επιχειρήσεις είναι λήπτες τιμής καθώς δεν μπορούν να την επηρεάσουν
4. Η τέλεια πληροφόρηση
5. Οι συναλλαγές χωρίς κόστος

Με δεδομένα τα παραπάνω, ας δούμε ποια ποσότητα προϊόντος θα επιλέξει να παράγει μια επιχείρηση σε έναν τέλεια ανταγωνιστικό κλάδο. Όταν μια επιχείρηση πουλήσει μια επιπλέον μονάδα προϊόντος, τα έσοδα από την πώληση της επιπλέον μονάδας είναι το Οριακό Έσοδο (MR). Το οριακό έσοδο δεν είναι τίποτα άλλο από την τιμή πώλησης της τελευταίας μονάδας προϊόντος. Η παραγωγή αυτής της επιπλέον μονάδας θα κοστίσει στην επιχείρηση το Οριακό της Κόστος. Αν το οριακό κόστος της τελευταίας μονάδας που θα παράγει η επιχείρηση είναι μικρότερο από το οριακό έσοδο που θα εισπράξει από την πώλησή της, τότε θα αυξήσει την παραγωγή. Αν το οριακό κόστος της τελευταίας μονάδας που θα παράγει η επιχείρηση είναι μεγαλύτερο από το οριακό έσοδο που θα εισπράξει από την πώλησή της, τότε θα μειώσει την παραγωγή της. Συνεπώς, μια ανταγωνιστική επιχείρηση θα επιλέξει να παράγει εκείνη την ποσότητα προϊόντος που το οριακό της έσοδο είναι ίσο με το οριακό κόστος. Σε έναν τέλεια ανταγωνιστικό κλάδο, όμως, η τιμή για κάθε επιχείρηση είναι δεδομένη και ίδια. Άρα λοιπόν μια επιχείρηση σε έναν τέλεια ανταγωνιστικό κλάδο θα επιλέξει να προσφέρει εκείνη την ποσότητα προϊόντος που το οριακό της κόστος είναι ίσο με την τιμή του προϊόντος (P).

$$(16) MC=MR=P.$$

Για να μπορεί μια επιχείρηση να παράγει θα πρέπει τουλάχιστον να καλύπτει με τα συνολικά της έσοδα το κόστος παραγωγής όλων των προηγούμενων μονάδων. Συνεπώς η καμπύλη προσφοράς μια επιχείρησης τη βραχυχρόνια περίοδο είναι το ανερχόμενο τμήμα της καμπύλης του οριακού κόστους που βρίσκεται πάνω από την καμπύλη του μέσου μεταβλητού κόστους.

3.4.2 ΤΟ ΜΟΝΟΠΩΛΙΟ

Σε μια μονοπωλιακή αγορά υπάρχει μια μόνο επιχείρηση που προσφέρει το προϊόν, η οποία επιλέγει να παράγει σε οποιοδήποτε σημείο πάνω στην αγοραία καμπύλη ζήτησης. Οι λόγοι δημιουργίας μονοπωλιακών κλάδων είναι είτε η ύπαρξη τεχνικών και νομικών εμποδίων εισόδου νέων επιχειρήσεων στον κλάδο είτε η ύπαρξη φυσικών μονοπωλίων. Τεχνικά εμπόδια αντιμετωπίζει μια επιχείρηση, όταν για την είσοδό της σε έναν κλάδο απαιτείται εξαιρετικά μεγάλης κλίμακας παραγωγή για να είναι η επιχείρηση επικερδής, δηλαδή, όταν η παραγωγή του προϊόντος χαρακτηρίζεται από οικονομίες κλίμακας. Νομικά εμπόδια εισόδου μπορεί να θέσει μια κυβέρνηση προκειμένου να προστατεύσει δικαιώματα ευρεσιτεχνίας και καινοτομιών για ένα χρονικό διάστημα. Επίσης, μονοπωλιακή συμπεριφορά

παρατηρείται, όταν μικρός αριθμός επιχειρήσεων συμπράττουν μεταξύ τους και συστήνουν καρτέλ.

Η συνθήκη μεγιστοποίησης κερδών του μονοπωλητή είναι η εξίσωση του οριακού εσόδου με το οριακό κόστος της τελευταίας μονάδας προϊόντος. Όταν ο μονοπωλητής αυξάνει την προσφερόμενη ποσότητα, η τιμή του προϊόντος στην αγορά θα μειώνεται. Συνεπώς, η σχέση που συνδέει το οριακό έσοδο του μονοπωλητή και την προσφερόμενη ποσότητα είναι αρνητική. Ο μονοπωλητής προσφέρει στην αγορά μικρότερη ποσότητα προϊόντος σε σχέση με τον τέλειο ανταγωνισμό, με αποτέλεσμα η τιμή κάθε μονάδας προϊόντος να είναι υψηλότερη σε σχέση με την τιμή του προϊόντος σε μια ανταγωνιστική αγορά. Το γεγονός ότι ο μονοπωλητής προσφέρει μικρότερη ποσότητα προϊόντος και σε υψηλότερη τιμή σε σχέση με την αγοραία προσφορά μιας ανταγωνιστικής αγοράς έχει ως αποτέλεσμα απώλεια ευημερίας για το σύνολο της κοινωνίας.

3.4.3 ΤΟ ΟΛΙΓΟΠΩΛΙΟ

Ολιγοπώλιο σχηματίζεται, όταν ο αριθμός επιχειρήσεων στην αγορά είναι τέτοιος, ώστε κάθε επιχείρηση μεμονωμένα να έχει τη δυνατότητα να επιδρά πάνω στην συνολικά προσφερόμενη ποσότητα, άρα και στην τιμή. Βασικό χαρακτηριστικό του ολιγοπωλίου είναι ότι οι ενέργειες μιας επιχείρησης έχουν επίδραση στην συμπεριφορά των άλλων επιχειρήσεων. Τα υποδείγματα που μελετούν την συμπεριφορά των ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: α) τα υποδείγματα ακολουθίας (υπάρχει ένας ηγέτης και ένας ακόλουθος στον ορισμό της τιμής και της ποσότητας), β) τα υποδείγματα ταυτόχρονου ορισμού τιμής και ποσότητας και γ) τα υποδείγματα της σύμπραξης (οι επιχειρήσεις σχηματίζουν ένα καρτέλ).

Η συνολική προσφερόμενη ποσότητα του προϊόντος ενός ολιγοπωλιακού κλάδου είναι μικρότερη από αυτήν που προσφέρεται σε συνθήκες τέλειου ανταγωνισμού. Συνεπώς, η τιμή που διαμορφώνεται στην αγορά είναι υψηλότερη σε σχέση με τον τέλειο ανταγωνισμό. Η τιμή παύει να είναι μέσο ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων, οι οποίες επικεντρώνονται πλέον σε μεθόδους διαφοροποίησης και προώθησης του προϊόντος.

3.4.4 Ο ΜΟΝΟΠΩΛΙΑΚΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Η δομή του μονοπωλιακού ανταγωνισμού μοιάζει με αυτήν του τέλειου ανταγωνισμού. Υπάρχει μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων στον κλάδο και ελευθερία εισόδου και εξόδου των επιχειρήσεων. Στο μονοπωλιακό ανταγωνισμό η επιχείρηση αντιμετωπίζει φθίνουσα καμπύλη ζήτησης, άρα οι παραγωγοί δρουν ως μονοπωλητές υπό την έννοια ότι μπορούν να ορίσουν ως ένα βαθμό την τιμή του προϊόντος τους και να μην την δέχονται παθητικά όπως στον τέλειο ανταγωνισμό. Η δυνατότητα αυτή προκύπτει από το γεγονός ότι παράγουν διαφοροποιημένα προϊόντα και όχι τέλεια υποκατάστατα. Παρόλα αυτά ο ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων

υφίσταται υπό την έννοια ότι τα προϊόντα που παράγονται είναι σε ένα βαθμό υποκατάστατα και συνεπώς τίθενται κάποια όρια στη συμπεριφορά κάθε επιχείρησης.

Έστω ότι υπάρχει ένας κλάδος με μικρό αριθμό επιχειρήσεων, οι οποίες παράγουν διαφοροποιημένα προϊόντα. Κάθε επιχείρηση θα βλέπει τις πωλήσεις της να αυξάνονται όσο αυξάνεται η ζήτηση για τον κλάδο συνολικά και όσο αυξάνεται η τιμή στην οποία πωλούν οι ανταγωνιστές της. Αν αυξηθούν οι επιχειρήσεις στον κλάδο ή αν η επιχείρηση αυξήσει την τιμή του προϊόντος, οι πωλήσεις της μειώνονται.

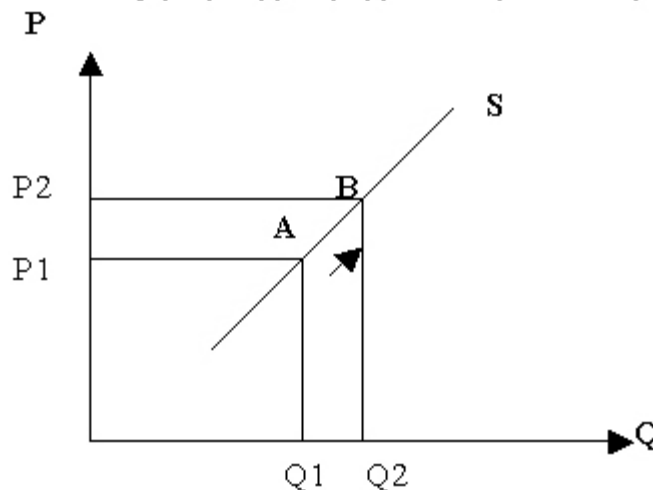
Επιπλέον, θα μπορούσαμε να πούμε ότι όσο αυξάνεται ο αριθμός των επιχειρήσεων του κλάδου, τόσο αυξάνεται και το μέσο κόστος της κάθε επιχείρησης, αφού θα μειώνεται ο όγκος παραγωγής της και δεν θα δημιουργούνται οι ίδιες οικονομίες κλίμακας. Η αύξηση του αριθμού των επιχειρήσεων θα οξύνει το μεταξύ τους ανταγωνισμό, με αποτέλεσμα να μειώνεται η τιμή που μπορεί κάθε επιχείρηση να πωλήσει το προϊόν της. Επίσης, αν η τιμή του προϊόντος είναι μεγαλύτερη από το μέσο κόστος, τότε νέες επιχειρήσεις θα εισχωρήσουν στον κλάδο, ενώ αν η τιμή του προϊόντος υπολείπεται του μέσου κόστους, τότε επιχειρήσεις θα εξέλθουν από την παραγωγή.

3.5 Η ΚΑΜΠΥΛΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΜΙΑΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΣΤΟΝ ΤΕΛΕΙΟ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟ.

Η καμπύλη προσφοράς της επιχείρησης είναι η διαγραμματική απεικόνιση του Νόμου της Προσφοράς σύμφωνα με τον οποίον, όταν αυξάνεται (μειώνεται) η τιμή ενός προϊόντος, αυξάνεται (μειώνεται) η προσφερόμενη ποσότητα με την προϋπόθεση ότι όλοι οι προσδιοριστικοί παράγοντες της προσφοράς παραμένουν σταθεροί (*ceteris paribus*). Όταν μεταβάλλεται η τιμή και κατ' επέκταση η προσφερόμενη ποσότητα ενός προϊόντος, τότε παρατηρείται μετακίνηση σημείου πάνω στην ίδια καμπύλη προσφοράς (από το Α στο Β). Η αλγεβρική της μορφή είναι:

$$(17) S = a + bP, \quad b > 0$$

Σχήμα 33 Αύξηση της τιμής του προϊόντος .

3.6 ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ.

Αν μεταβληθεί ένας από τους προσδιοριστικούς παράγοντες της προσφοράς, μετατοπίζεται παράλληλα ολόκληρη η καμπύλη προσφοράς. Οι προσδιοριστικοί παράγοντες της προσφοράς είναι:

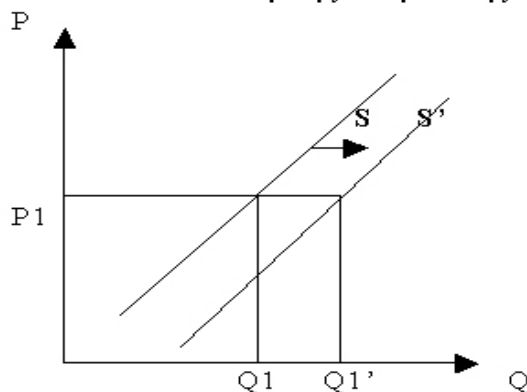
1. *Η τεχνολογία παραγωγής* Όταν βελτιώνεται (χειροτερεύει) η τεχνολογία παραγωγής ενός προϊόντος, η καμπύλη προσφοράς μετατοπίζεται προς τα έξω και δεξιά (μέσα και αριστερά). (Σχήμα 35)

2. *Οι τιμές των παραγωγικών συντελεστών* Όταν μειώνονται (αυξάνονται) οι τιμές των παραγωγικών συντελεστών, η καμπύλη προσφοράς μετατοπίζεται προς τα έξω και δεξιά (μέσα και αριστερά). (Σχήμα 35)

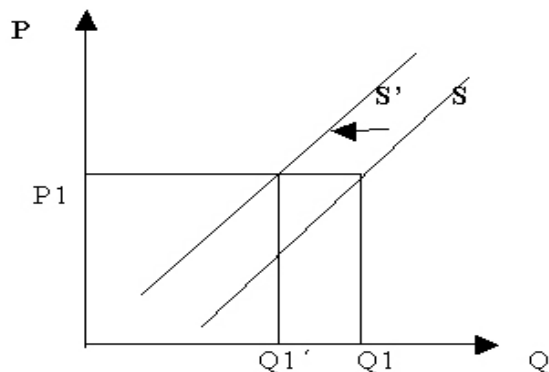
3. *Οι καιρικές συνθήκες για τα αγροτικά, κυρίως, προϊόντα* Όταν οι καιρικές συνθήκες είναι (μη) ευνοϊκές για την παραγωγή ενός αγροτικού προϊόντος, η καμπύλη προσφοράς μετατοπίζεται προς τα έξω και δεξιά (μέσα και αριστερά). (Σχήμα 35)

4. *Ο αριθμός των επιχειρήσεων για την αγοραία καμπύλη προσφοράς* Όταν αυξάνεται (μειώνεται) ο αριθμός των επιχειρήσεων, η αγοραία καμπύλη προσφοράς μετατοπίζεται προς τα έξω και δεξιά (μέσα και αριστερά). (Σχήμα 35)

Σχήμα 35 Μετατόπιση της Καμπύλης Προσφοράς προς τα έξω και δεξιά.

Σχήμα 36 Μετατόπιση της Καμπύλης Προσφοράς προς τα μέσα και αριστερά.

3.7 ΕΛΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΤΙΜΗ.

Για να μετρήσουμε πόσο ευαίσθητες είναι οι επιχειρήσεις σε μια μεταβολή της τιμής χρησιμοποιούμε την ελαστικότητα προσφοράς ως προς την τιμή, η οποία υπολογίζεται ως εξής:

$$(18) Es = \frac{DQ_s}{Q_s : DP/P}.$$

Η ελαστικότητα προσφοράς λαμβάνει πάντα θετικές τιμές ως αποτέλεσμα του Νόμου της Προσφοράς. Η προσφορά ενός προϊόντος μπορεί να είναι:

1. Ελαστική όταν $Es > 1$, όταν, δηλαδή, η ποσοστιαία μεταβολή της προσφερόμενης ποσότητας είναι μεγαλύτερη από την ποσοστιαία μεταβολή της τιμής. (Σχήμα 37)

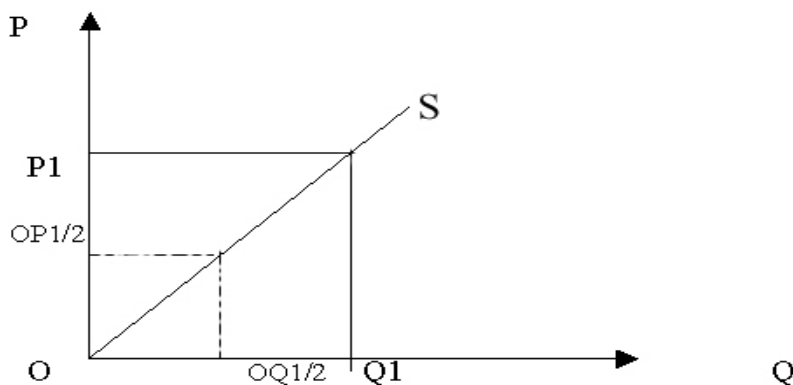
2. Ανελαστική όταν $Es < 1$, όταν, δηλαδή, η ποσοστιαία μεταβολή της προσφερόμενης ποσότητας είναι μικρότερη από την ποσοστιαία μεταβολή της τιμής. (Σχήμα 37)

Σχήμα 37 Ανελαστική και Ελαστική Καμπύλη Προσφοράς.

3. Μοναδιαία όταν $Es = 1$, όταν, δηλαδή, η ποσοστιαία μεταβολή της προσφερόμενης ποσότητας είναι ίση με την ποσοστιαία μεταβολή της τιμής. (Σχήμα 40)

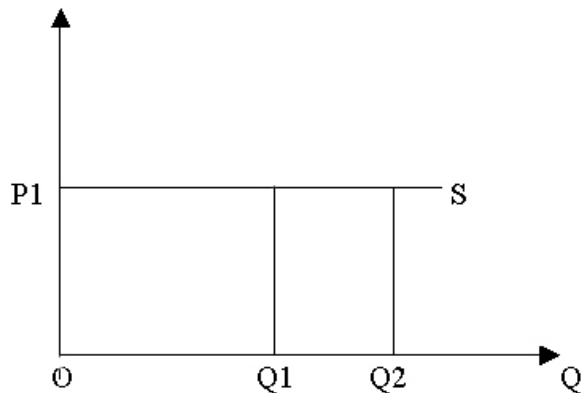
Σχήμα 40 Μοναδιαία Ελαστικότητα Προσφοράς $Es = 1$

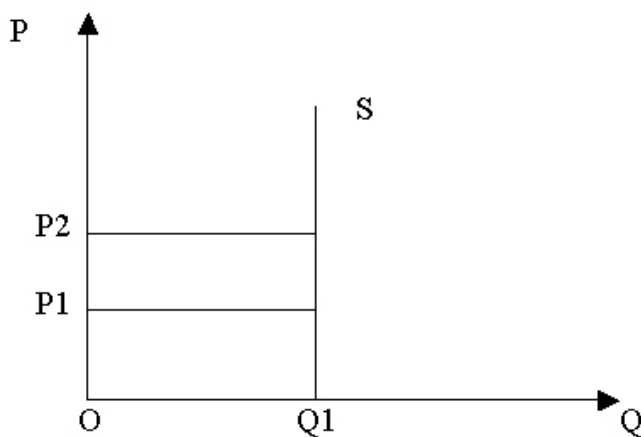
4. Πλήρως Ελαστική όταν $E_s = \infty$, όταν, δηλαδή, μια μικρή μεταβολή της τιμής οδηγεί σε πολύ μεγάλη μεταβολή της προσφερόμενης ποσότητας. (Σχήμα 38)

Σχήμα 38 Πλήρως Ελαστική Προσφορά

5. Πλήρως Ανελαστική όταν $E_s = 0$, όταν, δηλαδή, η προσφερόμενη ποσότητα δεν μεταβάλλεται καθόλου σε μια μεταβολή της τιμής. (Σχήμα 39)

Σχήμα 39 Πλήρως Ανελαστική Προσφορά

Οι σπουδαιότεροι παράγοντες που προσδιορίζουν την ελαστικότητα προσφοράς είναι η περίοδος παραγωγής της επιχείρησης και η δυνατότητά της να προσαρμόσει το κόστος της στις μεταβολές της τιμής και το μέγεθος της επιχείρησης.

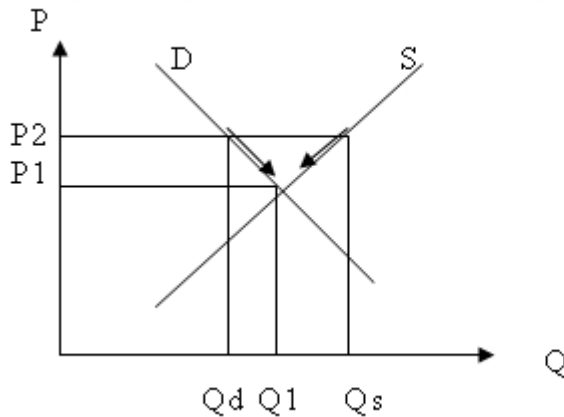
4. Η ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ.

Στο σημείο ισορροπίας μιας αγοράς η ποσότητα προϊόντος που είναι διατεθειμένοι να αγοράσουν οι καταναλωτές στην τιμή ισορροπίας (P1) είναι ίση με την ποσότητα που είναι διατεθειμένοι να προσφέρουν οι παραγωγοί (Q1). Αλγεβρικά το σημείο αυτό μπορεί να βρεθεί εξισώνοντας τις καμπύλες ζήτησης και προσφοράς.

Όταν η τιμή του προϊόντος είναι μεγαλύτερη από την τιμή ισορροπίας (όπως η P2), τότε η προσφερόμενη ποσότητα (Qs) είναι μεγαλύτερη από τη ζητούμενη (Qd)

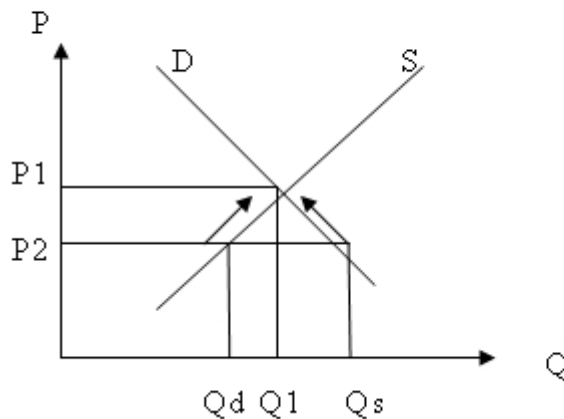
με αποτέλεσμα να δημιουργείται πλεόνασμα προϊόντος στην αγορά. Οι παραγωγοί βλέποντας τα αποθέματά τους να αυξάνονται θα μειώσουν την τιμή του προϊόντος μειώνοντας έτσι την προσφερόμενη ποσότητα, ενώ παράλληλα αυξάνεται η ζητούμενη ποσότητα, με αποτέλεσμα να επανέλθει η αγορά στο σημείο ισορροπίας.

Σχήμα 41 Η Ισορροπία της Αγοράς Αγαθών και Υπηρεσιών.

Ο αντίστροφος μηχανισμός θα ενεργοποιηθεί, όταν η τιμή είναι μικρότερη από την τιμή ισορροπίας προκαλώντας, έτσι, έλλειμμα στην αγορά. Το έλλειμμα αυτό θα εξαλειφθεί, όταν σταδιακά αυξηθεί η τιμή μέχρι να φτάσει στο σημείο ισορροπίας.

Σχήμα 42 Η Ισορροπία της Αγοράς Αγαθών και Υπηρεσιών

4.1 ΕΝΑ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ.

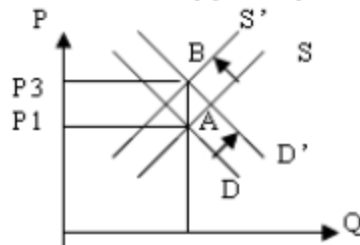
Εξετάζοντας ένα υπόδειγμα γενικής ισορροπίας υποθέτουμε ότι στις αγορές δύο προϊόντων X1 και X2, αλλά και στις αντίστοιχες αγορές εργασίας τους επικρατεί τέλειος ανταγωνισμός.

Έστω ότι όλες οι αγορές βρίσκονται σε ισορροπία (σημεία A, Γ, E και H). Αν μεταβληθούν οι προτιμήσεις των καταναλωτών κατά τρόπο ευνοϊκό για το αγαθό X1, η καμπύλη ζήτησης μετατοπίζεται προς τα έξω και δεξιά (Σχήμα 43 A) με

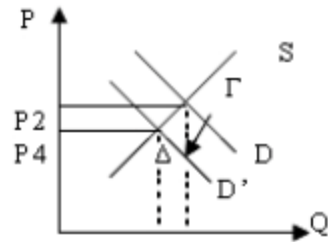
αποτέλεσμα να αυξηθεί η τιμή ισορροπίας. Για να ανταποκριθούν οι επιχειρήσεις στην αυξημένη ζήτηση του X_1 θα προβούν σε προσλήψεις. Συνεπώς αυξάνεται η ζήτηση εργασίας, με αποτέλεσμα να μετατοπιστεί η καμπύλη ζήτησης εργασίας προς τα έξω και δεξιά αυξάνοντας το μισθό ισορροπίας (Σχήμα 43B). Η αύξηση, όμως, των τιμών των παραγωγικών συντελεστών για το X_1 , θα μετατοπίσει την καμπύλη προσφοράς του X_1 προς τα πάνω και αριστερά (Σχήμα A σημείο B).

Η αύξηση της ζήτησης για το X_1 με δεδομένο το εισόδημα των καταναλωτών θα μειώσει τη ζήτηση για το X_2 (Σχήμα Γ). Η αύξηση της ζήτησης για το X_1 θα οδηγήσει πολλές επιχειρήσεις να στραφούν στην παραγωγή X_1 εγκαταλείποντας τον κλάδο του X_2 μειώνοντας έτσι τη ζήτηση εργασίας για το X_2 (Σχήμα Δ). Τα παραπάνω αποτελέσματα μπορούν να θεωρηθούν απλά ως πιθανά. Το μόνο σίγουρο είναι ότι, αν επικρατεί τέλειος ανταγωνισμός σε όλες τις αγορές, τότε μια διαταραχή σε μια αγορά θα επηρεάσει και τις υπόλοιπες με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν νέα σημεία ισορροπίας σε όλες τις αγορές (σημεία B, Δ, Z και Θ).

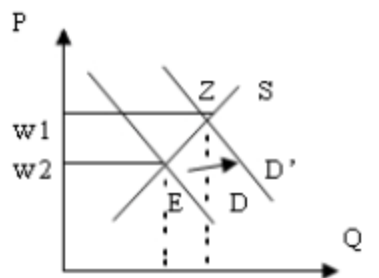
Σχήμα 43 Η νέα ισορροπία σε όλες αγορές

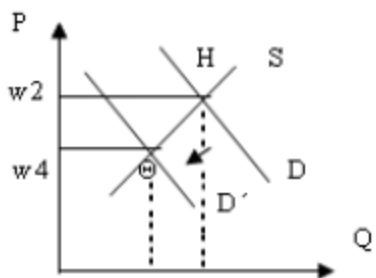
Α) ΑΓΟΡΑ X_1

Γ) ΑΓΟΡΑ X_2

Β) ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ X_1

Δ) ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ X_2

4.2 ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΤΕΛΕΙΑΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΘΕΩΡΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ.

Όταν όλες οι αγορές μιας οικονομίας είναι ανταγωνιστικές, ενδέχεται να διαμορφωθεί μια κατανομή των πόρων που είναι γνωστή ως κατά Pareto αποτελεσματική κατανομή. Η κατά Pareto αποτελεσματική κατανομή των πόρων είναι μια κατάσταση όπου δεν υπάρχει άλλη κατανομή των πόρων με την οποία θα βελτιωνόταν η θέση ενός ατόμου, χωρίς να επιδεινωθεί η θέση κάποιου άλλου. Σημειώνεται ότι μια αποτελεσματική κατανομή των πόρων δεν είναι (πάντα) και μια δίκαιη κατανομή.

Για περισσότερη μελέτη...

Ο Vilfredo Pareto γεννήθηκε το 1848 στο Παρίσι από γονείς Ιταλικής αριστοκρατικής καταγωγής. Παρακολούθησε κλασσικές σπουδές και μηχανική στο Πολυτεχνείο του Τορίνο, μελετώντας ιδιαίτερα το φαινόμενο της μηχανικής ισορροπίας. Η συνεισφορά του στην οικονομική επιστήμη εντοπίζεται, κυρίως, στα οικονομικά της ευημερίας. Αντιλήφθηκε την έννοια της χρησιμότητας (utility), όχι όπως χρησιμοποιείτο ευρέως, με την έννοια, δηλαδή, της ατομικής ή κοινωνικής ευημερίας, αλλά ως την οικονομική συμπεριφορά των ατόμων βάση του τι είναι επιθυμητό γι' αυτά και χρησιμοποιώντας κυρίως την έννοια της ωφέλειας (oiphelimity).

Vilfredo Pareto, 1848-1923

<http://cepa.newschool.edu/het/profiles/pareto.htm>

Στο πλαίσιο των οικονομικών της ευημερίας ανέπτυξε τα δύο θεωρήματα οικονομικής ευημερίας σύμφωνα με τα οποία:

Μια κατανομή των πόρων είναι αποτελεσματική, όταν δεν υπάρχει άλλη κατανομή των πόρων που θα βελτίωνε τη θέση ενός ατόμου, χωρίς να επιδεινώσει τη θέση κάποιου άλλου (πρώτο θεώρημα οικονομικής ευημερίας).

Μια αποτελεσματική κατανομή των πόρων μπορεί να επιτευχθεί μέσω ενός αποκεντρωμένου συστήματος τιμών και των συνθηκών του τέλει ανταγωνισμού. Συνεπώς, κάθε ανταγωνιστική ισορροπία οδηγεί στην αποτελεσματική κατανομή των πόρων (δεύτερο θεώρημα οικονομικής ευημερίας).

5. ΑΠΟΤΥΧΙΕΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Εκτός από τις μονοπωλιακές και ολιγοπωλιακές αγορές που προαναφέρθηκαν, υπάρχουν και άλλοι λόγοι για τους οποίους ο μηχανισμός της αγοράς αποτυγχάνει και συνεπώς απαιτείται η κρατική παρέμβαση.

Ατελής και Ασύμμετρη Πληροφόρηση

Υπάρχουν περιπτώσεις αγορών στις οποίες δεν υπάρχει τέλεια πληροφόρηση για την ποιότητα του προϊόντος (π.χ. οι αγορές ασφαλιστικών υπηρεσιών). Έτσι, ο μηχανισμός της αγοράς μέσω της διαμόρφωσης των τιμών αποτυγχάνει να κατανείμει αποτελεσματικά τους πόρους.

Εξωτερικές Οικονομίες

Εξωτερικές οικονομίες δημιουργούνται, όταν η συμπεριφορά ενός ατόμου ή μιας επιχείρησης προκαλεί κέρδος ή ζημιά σε κάποιον τρίτο (επιχείρηση ή άτομο) , χωρίς, όμως, να υπάρχει μηχανισμός της αγοράς που θα εσωτερικεύσει τις συνέπειες αυτές μέσω των τιμών. Κλασικό παράδειγμα είναι η μόλυνση του περιβάλλοντος.

Δημόσια Αγαθά

Τα δημόσια αγαθά έχουν δυο σημαντικές ιδιότητες: α) δεν αυξάνεται το κόστος παραγωγής, αν ένα επιπλέον άτομο καταναλώσει το αγαθό και β) είναι αδύνατον να αποκλειστεί κάποιο άτομο από την κατανάλωση του αγαθού. Η αγορά είτε αποτυγχάνει να προσφέρει αυτά τα αγαθά είτε τα προσφέρει σε ανεπαρκείς ποσότητες. Παράδειγμα τέτοιων αγορών είναι η εθνική άμυνα, η δημόσια ασφάλεια κ.ά. Σε αυτές τις περιπτώσεις κρίνεται αναγκαία η παρέμβαση του κράτους στην αγορά. Ο μηχανισμός αποκάλυψης των προτιμήσεων των καταναλωτών για το βαθμό και το περιεχόμενο της κρατικής παρέμβασης γίνεται μέσω της ψηφοφορίας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

1 Εισαγωγικές έννοιες

- 1.1. Τι είναι μακροοικονομικό υπόδειγμα ;
- 1.2 Τι εξετάζει η μακροοικονομική ανάλυση;
- 1.3. Το γλωσσάρι της μακροοικονομικής ανάλυσης.
  - Αγορά εργασίας
  - Πληθωρισμός
  - Προϊόν
  - Κατανομή προϊόντος
  - Μακροοικονομική πολιτική
  - Πραγματικά και ονομαστικά μεγέθη
  - Διεθνείς οικονομικές σχέσεις

2. Το κλασικό υπόδειγμα

- 2.1 Υποθέσεις κλασικού υποδείγματος
- 2.2 Η καμπύλη προσφοράς
  - 2.2.1 Η συνάρτηση παραγωγής
  - 2.2.2 Η αγορά εργασίας
  - 2.2.3 Η καμπύλη προσφοράς
  - 2.2.4 Η συνολική καμπύλη ζήτησης
  - 2.2.5 Η ισορροπία του κλασικού υποδείγματος.
  - 2.2.6 Η κλασική διχοτόμος.

3 Το κεϋνσιανό υπόδειγμα

- 3.1 Η προγραμματισμένη δαπάνη
  - 3.1.1 Συστατικά στοιχεία της προγραμματισμένης δαπάνης
  - 3.1.2. Ο κεϋνσιανός σταυρός.
  - 3.1.3 Προσαρμογή στο επίπεδο ισορροπίας
  - 3.1.4 Η άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής
  - 3.1.5. Η άσκηση νομισματικής πολιτικής
    - 3.1.5.1 Το χρήμα κατά την κεϋνσιανή θεωρία.
    - 3.1.5.2 Η άσκηση νομισματικής πολιτικής...
    - 3.1.5.3 ...και η άρση της κλασικής διχοτόμου.
  - 3.2. Βραχυχρόνια και μακροχρόνια περίοδος.
  - 3.3. Μακροοικονομικές πολιτικές σε μια κλειστή οικονομία: το υπόδειγμα IS-LM.

- 3.3.1 Η καμπύλη IS (I)
- 3.3.2 Η καμπύλη IS (II).
- 3.3.3 Η καμπύλη IS (III): η ελαστικότητα των επενδύσεων ως προς το επιτόκιο
- 3.3.4 Η άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής και η καμπύλη IS
- 3.3.5 Η καμπύλη LM (I)
- 3.3.6 Η καμπύλη LM (II): Η ζήτηση χρήματος
- 3.3.7 Η καμπύλη LM (III)
- 3.3.8 Η καμπύλη LM (IV): η άσκηση νομισματικής πολιτικής και η καμπύλη LM.
- 3.3.9 Η ισορροπία στις αγορές αγαθών-υπηρεσιών & χρήματος.
- 3.3.10 Η άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής
- 3.3.10.1 Η άσκηση επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής : μια ακραία περίπτωση
- 3.3.10.2 Η άσκηση επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής : μια άλλη ακραία περίπτωση
- 3.3.11 Η άσκηση νομισματικής πολιτικής
- 3.3.11.1 Η άσκηση νομισματικής πολιτικής & η κλίση της καμπύλης IS.
- 3.3.11.2 Η άσκηση νομισματικής πολιτικής & η παγίδα ρευστότητας.
- 3.3.11.3 Η άσκηση νομισματικής πολιτικής: Μια μονεταριστική άποψη.

4. Δημοσιονομική & νομισματική πολιτική σε μια ανοιχτή οικονομία.

- 4.1 Δημοσιονομική πολιτική σε καθεστώς σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών.
- 4.2 Νομισματική πολιτική σε καθεστώς σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών
- 4.3 Δημοσιονομική πολιτική σε καθεστώς κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών.
- 4.4 Νομισματική πολιτική σε καθεστώς κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών.

5. Σχέση πληθωρισμού & ανεργίας.

- 5.1 Η καμπύλη phillips (I)
- 5.2 Η καμπύλη phillips (II).
- 5.3 Χάραξη μακροοικονομικής πολιτικής και καμπύλη phillips
- 5.4 Η μονεταριστική άποψη για την καμπύλη phillips.
- 5.5 Πότε μετατοπίζεται η καμπύλη phillips;

6. Οι οικονομικοί κύκλοι.

- 6.1 Η σταθεροποίηση της οικονομίας μέσω της μακροοικονομικών πολιτικών.*
- 6.2 Το πρόβλημα της υστέρησης.*

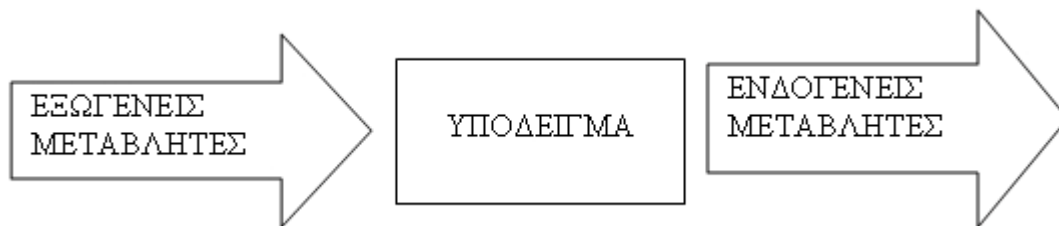

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

1.1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ;

Τα υποδείγματα είναι θεωρίες που συνοψίζουν τις σχέσεις μεταξύ οικονομικών μεταβλητών μέσω μαθηματικών σχέσεων. Οι μεταβλητές που περιλαμβάνονται στα (οικονομικά) υποδείγματα μπορούν να διακριθούν σε δυο κατηγορίες: στις εξωγενείς μεταβλητές, οι οποίες ορίζονται εκτός υποδείγματος και αποτελούν τις εισροές τους, και τις ενδογενείς μεταβλητές, οι οποίες προκύπτουν από το υπόδειγμα και αποτελούν τις εκροές του.

1.2 ΤΙ ΕΞΕΤΑΖΕΙ Η ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ;

Τα βασικότερα ζητήματα που εξετάζει η μακροοικονομική ανάλυση, είναι η σταθεροποίηση (stability) και η ανάπτυξη (growth) μιας οικονομίας. Αντικείμενό της είναι η οικονομία ως σύνολο, χρησιμοποιώντας συναθροιστικές μεταβλητές (aggregate variables), όπως είναι το επίπεδο του εισοδήματος, της απασχόλησης, της οικονομικής ανάπτυξης και το γενικό επίπεδο των τιμών.

1.3. ΤΟ ΓΛΩΣΣΑΡΙ ΤΗΣ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

- Εργατικό Δυναμικό (Labour Force) Το εργατικό δυναμικό ορίζεται ως εκείνο το τμήμα του συνολικού πληθυσμού μιας οικονομίας που είναι πρόθυμο και ικανό να εργαστεί.

Για περισσότερη μελέτη...

ΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ

Ένα από τα βασικότερα προβλήματα των ευρωπαϊκών αγορών εργασίας είναι η χαμηλή συμμετοχή του πληθυσμού στο εργατικό δυναμικό. Στις εκθέσεις των διεθνών οργανισμών που έχουν ως αντικείμενο την απασχόληση, το εργατικό δυναμικό ορίζεται ως το σύνολο των ικανών και επιθυμούντων προς εργασία ατόμων ηλικίας από 15 έως 64 ετών (το οποίο υποδιαιρείται συνήθως σε τρεις ηλικιακές κατηγορίες 15-24, 25-54 και 55-64 ετών). Ο δείκτης με βάση τον οποίον εξετάζεται η μεταβλητή αυτή είναι ο λόγος του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας, προς το σύνολο του πληθυσμού μιας χώρας.

Το ποσοστό συμμετοχής στην Ευρώπη είναι χαμηλότερο σε σχέση με τις ΗΠΑ, παρά το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια σημειώνει σταδιακή άνοδο λόγω της αύξησης του πληθυσμού, της συμμετοχής στον ενεργό πληθυσμό ειδικών πληθυσμιακών ομάδων (πχ γυναίκες, ηλικιωμένοι κλπ) και της αύξησης της εισροής οικονομικών μεταναστών από τρίτες χώρες.

Η αύξηση της συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό, μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στο ποσοστό ανεργίας (ποσοστό ανεργίας = αριθμός ανέργων/εργατικό δυναμικό). Ωστόσο, στην Ευρώπη το γεγονός ότι το ποσοστό ανεργίας αυξάνεται με αναλογικά μεγαλύτερο ρυθμό από την αύξηση του εργατικού δυναμικού, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το πρόβλημα της ανεργίας δεν συνδέεται με την αύξηση του ενεργού πληθυσμού, αλλά με τις δυσκαμψίες που παρατηρούνται στη λειτουργία της αγοράς εργασίας. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και από στοιχεία της Επιτροπής (European Commission, (2005), The contribution of wage developments to labour market performance) σύμφωνα με τα οποία αν στην Ευρώπη ο πληθυσμός ηλικίας 15-64 ετών αυξανόταν με ανάλογο ρυθμό με αυτόν των ΗΠΑ (47% ενώ στην Ευρώπη για την περίοδο 1970-2004 αυξήθηκε κατά 25%), το ποσοστό απασχόλησης σήμερα θα ήταν 57% και όχι 65% που είναι στις ΗΠΑ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΒΑΣΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΝΤΟΣ ΠΑΡΕΝΘΕΣΕΩΣ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΕΕ-25)

	2000	2001	2002	2003	2004
ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ(% ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΗΛΙΚΙΑΣ 15-64 ΕΤΩΝ)	63,8 (68,7)	63,3 (68,7)	64,2 (69,0)	65,2 (69,3)	66,5 (69,7)
ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ(% ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΗΛΙΚΙΑΣ 15-24 ΕΤΩΝ)	39,0 (46,5)	36,5 (46,2)	36,2 (45,7)	34,6 (45,2)	36,7 (45,1)
ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ(% ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΗΛΙΚΙΑΣ 25-54 ΕΤΩΝ)	78,1 (82,6)	77,8 (82,5)	78,8 (82,8)	79,8 (83,1)	81,1 (83,6)
ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ(% ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΗΛΙΚΙΑΣ 55-64 ΕΤΩΝ)	40,5 (39,5)	39,9 (40,1)	40,9 (41,4)	42,7 (43,1)	41,3 (43,9)

ΠΗΓΗ : European Commission (2005), *Employment in Europe 2005 : Recent trends and Prospects*.

- Ποσοστό Ανεργίας (Unemployment Rate) Το ποσοστό ανεργίας είναι το ποσοστό του εργατικού δυναμικού που δεν έχει εργασία, αλλά έχει εκδηλώσει ότι επιθυμεί και είναι πρόθυμο να εργαστεί. Το ποσοστό ανεργίας υπολογίζεται από τον τύπο: $\text{ποσοστό ανεργίας} = \frac{\text{αριθμός ανέργων}}{\text{εργατικό δυναμικό}}$ ².

² Ο ίδιος τύπος μπορεί να γραφτεί και με την εξής μορφή :

$\text{ποσοστό ανεργίας} = \frac{\text{αριθμός ανέργων}}{\text{αριθμός ανέργων} + \text{αριθμός απασχολούμενων}}$.

Η παραπάνω σχέση προκύπτει από το γεγονός ότι το εργατικό δυναμικό είναι το άθροισμα των ανέργων και των απασχολούμενων:

$\text{Εργατικό δυναμικό} = \text{εργαζόμενοι} + \text{άνεργοι}$

Για περισσότερη μελέτη...

ΜΠΟΡΕΙ ΣΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΥΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΝΑ ΠΑΡΑΤΗΡΕΙΤΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ;

Στο επίπεδο της πλήρους απασχόλησης, ο αριθμός των προσφερόμενων θέσεων εργασίας είναι ίσος με τον αριθμό των ζητούμενων. Όμως, η ισότητα αυτή δεν διασφαλίζει ότι οι θέσεις εργασίας που προσφέρονται καλύπτονται από άτομα που προσφέρουν εργασία. Δύο είναι οι κυριότεροι λόγοι που μπορεί να συμβαίνει κάτι τέτοιο:

A. Το χρονικό διάστημα που απαιτείται ώστε οι άνεργοι να καλύψουν τις κενές θέσεις εργασίας (ανεργία τριβής).

B. Η αναντιστοιχία (προσόντων αλλά και γεωγραφική) μεταξύ των κενών θέσεων εργασίας και των ατόμων που προσφέρουν εργασία (διαρθρωτική ανεργία). Το ποσοστό ανεργίας σε επίπεδο πλήρους απασχόλησης ονομάζεται φυσικό ποσοστό ανεργίας (natural unemployment rate).

Άλλα είδη ανεργίας είναι η εποχιακή ανεργία (η οποία οφείλεται στον εποχικό χαρακτήρα κάποιων παραγωγικών/εμπορικών δραστηριοτήτων), αλλά και η εκούσια ανεργία, η οποία οφείλεται στην άρνηση των ανέργων να προσφέρουν εργασία με μισθό που αντιστοιχεί στο οριακό τους προϊόν (ή γενικότερα σε χαμηλό επίπεδο μισθού).

Η ανεργία στην Ευρώπη, είναι, κυρίως, αποτέλεσμα των δυσκαμψιών που δημιουργούν οι θεσμοί της αγοράς εργασίας σε αυτήν. Μεταξύ αυτών είναι το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της απασχόλησης, οι πολιτικές προστασίας έναντι της ανεργίας, η συμμετοχή και η διαπραγματευτική δύναμη των εργατικών συνδικάτων, η φορολόγηση της εργασίας και το επίπεδο του κατώτατου μισθού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΒΑΣΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΝΤΟΣ ΠΑΡΕΝΘΕΣΕΩΣ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΕΕ-25)

	2000	2001	2002	2003	2004
ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΕΡΓΙΑΣ(% ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ)	11,3 (8,6)	10,8 (8,4)	10,3 (8,7)	9,7 (9,0)	10,5 (9,0)
ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΕΡΓΙΑΣ(% ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΗΛΙΚΙΑΣ 15-24 ΕΤΩΝ)	29,2 (17,4)	28,2 (17,6)	26,8 (18,1)	26,8 (18,6)	26,9 (18,7)
ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ ΑΝΕΡΓΙΑ(% ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ)	6,2 (3,9)	5,5 (3,8)	5,3 (3,9)	5,3 (4,0)	5,6 (4,1)

ΠΗΓΗ : European Commission (2005), *Employment in Europe 2005 : Recent trends and Prospects*

- Ποσοστό Απασχόλησης(Employment Rate) Το ποσοστό απασχόλησης είναι ο λόγος των απασχολούμενων προς το εργατικό δυναμικό.

Για περισσότερη μελέτη...

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισαβόνας (Μάρτιος 2000) έθεσε ως στρατηγικό στόχο για την ΕΕ, μέχρι το 2010, να γίνει η πιο ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία της γνώσης στον κόσμο. Επίκεντρο του παραπάνω στόχου είναι η διατηρήσιμη οικονομική ανάπτυξη, με περισσότερες και καλύτερες θέσεις απασχόλησης, και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή. Συγκεκριμένα, μέχρι το 2010 το ποσοστό απασχόλησης στην ΕΕ θα πρέπει να προσεγγίσει το 70%, ενώ για τις γυναίκες πάνω από το 67%. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Στοκχόλμης, προστέθηκαν δύο ενδιάμεσοι στόχοι και ένας επιπλέον τελικός: το συνολικό ποσοστό απασχόλησης να προσεγγίσει το 67% το 2005, το 57% για τις γυναίκες και το 50% για τα ηλικιωμένα άτομα μέχρι το 2010. Στην Εαρινή Σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του 2005 αποφασίσθηκε ότι θα πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην προώθηση της απασχόλησης και της ανάπτυξης και στη βελτίωση της διαδικασίας επίτευξης των στόχων της Λισαβόνας.

Μεταξύ άλλων, τα κράτη-μέλη είναι υποχρεωμένα να συντάσουν τα Εθνικά Προγράμματα Μεταρρυθμίσεων για τη Στρατηγική της Λισαβόνας (Lisbon National Reform Programmes), στα οποία θα παρουσιάζεται η πρόοδος που έχει επιτευχθεί σχετικά με τις ολοκληρωμένες κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου, οι οποίες είναι :

- η αύξηση της απασχόλησης και των επιδόσεων των αγορών εργασίας τους
- η βελτίωση της δημοσιονομικής τους κατάστασης
- η προώθηση της έρευνας και ανάπτυξης (R&D) και της καινοτομίας
- η ενδυνάμωση του επιχειρηματικού κλίματος
- η βελτίωση των προσόντων του εργατικού δυναμικού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΩΝ ΠΡΟΚΛΗΣΕΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ

ΤΟΜΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΧΩΡΩΝ	ΕΛΛΑΔΑ
ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	22	ΝΑΙ
ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ-ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ	22	ΝΑΙ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΚΛΙΜΑ	20	ΝΑΙ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ & ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ	20	ΝΑΙ
ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ	19	ΝΑΙ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΛΟΓΙΚΗ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ	15	-
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ	10	ΝΑΙ
ΥΠΟΔΟΜΕΣ	8	-
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ	5	-
ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ	3	-

Πηγή : European Commission (2005), *Report on the Lisbon National Reform Programmes 2005*.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΤΑ ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ & ΤΗΝ ΕΕ ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΟΚΛΙΣΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΣΤΟΧΟΥΣ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΤΟΚΧΟΛΜΗΣ

	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΟΧΟΣ 70% (2010)		ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΑΝΔΡΩΝ ΣΤΟΧΟΣ ΠΑΝΩ ΑΠΟ 60%(2010)		ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΟΧΟΣ 50% (20010)	
	2004	ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΤΟΧΟ	2004	ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΤΟΧΟ	2004	ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΤΟΧΟ
ΕΛΛΑΔΑ	59,4	10,6	45,2	14,8	39,4	10,6
ΕΕ-15	64,7	5,3	56,8	3,2	42,5	7,5
ΕΕ-25	63,3	6,7	55,7	4,3	41,0	9,0

Πηγή : European Commission (2005), : *Employment in Europe 2005 : Recent trends and Prospects*

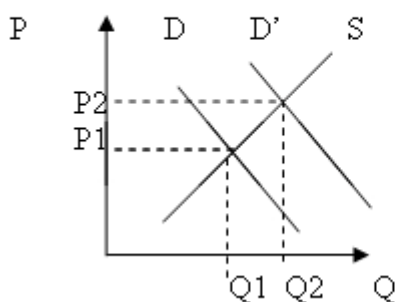
ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

- Ο πληθωρισμός (Inflation) ορίζεται ως η τάση για συνεχή άνοδο του γενικού επιπέδου των τιμών. Διακρίνεται σε πληθωρισμό κόστους και πληθωρισμό ζήτησης .

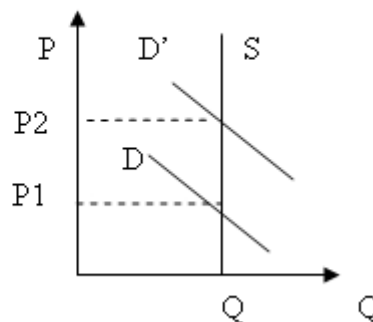
ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΚΟΣΤΟΥΣ & ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΖΗΤΗΣΗΣ

Ανάλογα με τα αίτια του πληθωρισμού, μπορεί να διακριθεί σε πληθωρισμό ζήτησης και πληθωρισμό κόστους. Ο πληθωρισμός ζήτησης προκαλείται από την αύξηση της ζήτησης για αγαθά και υπηρεσίες. Στη βραχυχρόνια περίοδο (Σχήμα 1, η καμπύλη συνολικής προσφοράς έχει θετική κλίση), μια αύξηση της ζήτησης (λόγω μεταβολής ενός προσδιοριστικού παράγοντα της ζήτησης L) και με δεδομένη την προσφορά, θα οδηγήσει σε αύξηση του επιπέδου των τιμών. Προσεγγίζοντας τη μακροχρόνια περίοδο(Σχήμα 2, η καμπύλη προσφοράς είναι μια ευθεία γραμμή στο επίπεδο της πλήρους απασχόλησης), η αύξηση της ζήτησης θα οδηγήσει σε αύξηση της παραγωγής και της απασχόλησης μέχρι το σημείο της πλήρους απασχόλησης. Το φαινόμενο του πληθωρισμού ζήτησης θα συνεχιστεί μόνο, αν αυξηθεί η προσφορά χρήματος από τις νομισματικές αρχές.

Σχήμα 1

Σχήμα 2

Ο πληθωρισμός κόστους προκύπτει από ένα συνδυασμό αύξησης των τιμών των παραγωγικών συντελεστών και μιας δομής αγοράς, μέσω της οποίας η αύξηση του κόστους παραγωγής μπορεί να μετακυλιστεί στην τιμή του προϊόντος (πχ μονοπώλιο). Στην περίπτωση που τα εργατικά συνδικάτα πιέζουν για μεγαλύτερη αύξηση των μισθών από την αύξηση της παραγωγικότητάς τους, το κόστος παραγωγής για την επιχείρηση θα αυξηθεί. Αν η επιχείρηση έχει τη δυνατότητα, μπορεί να αυξήσει την τιμή του προϊόντος με αποτέλεσμα τη δημιουργία πληθωριστικών πιέσεων. Οι τελευταίες μπορεί να οδηγήσουν και σε νέες πιέσεις των συνδικάτων για αύξηση των μισθών (ώστε να διατηρήσουν οι εργαζόμενοι τα πραγματικά τους εισοδήματα σταθερά), η οποία μπορεί να οδηγήσει σε νέα αύξηση του επιπέδου των τιμών κ.ο.κ.

Για περισσότερη μελέτη...

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

Στην έκθεση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου "World Economic Outlook Globalization and Inflation", (IMF (2006) World Economic Outlook: Globalization and Inflation), μεταξύ άλλων, γίνεται εκτενής ανάλυση στην αύξηση της τιμής του πετρελαίου και τις διεθνείς ανισορροπίες που μπορεί να δημιουργήσει. Η αύξηση αυτή της τιμής του πετρελαίου (η οποία κατά την περίοδο 2002-2005 αυξήθηκε κατά 30 περίπου δολάρια το βαρέλι), αποδίδεται τόσο στην αύξηση της παγκόσμιας ζήτησης, όσο και στην ανησυχία σχετικά με τη μελλοντική εξέλιξη της προσφοράς. Συνέπεια της αύξησης της τιμής του πετρελαίου είναι η μείωση του πραγματικού εισοδήματος των νοικοκυριών και της κερδοφορίας των επιχειρήσεων. Το κατά πόσο μια οικονομία μπορεί να προσαρμοσθεί στις μεταβολές αυτές, εξαρτάται από παράγοντες, όπως ο βαθμός ολοκλήρωσής της στην παγκόσμια οικονομία, η διαρθρωτική ευελιξία, η αξιοπιστία των νομισματικών αρχών, οι πληθωριστικές προσδοκίες που μια τέτοια αύξηση μπορεί να δημιουργήσει και η ταχύτητα με την οποία προσαρμόζεται η εσωτερική τιμή του πετρελαίου στις διεθνείς διακυμάνσεις της.

Σε άλλο σημείο της ίδιας έκθεσης αναλύονται οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στον πληθωρισμό. Η τόνωση του διεθνούς ανταγωνισμού εμποδίζει τις επιχειρήσεις να αυξήσουν τις τιμές τους, πιέζοντας τους μισθούς προς τα κάτω σε πολλούς τομείς της οικονομίας και οδηγώντας τις επιχειρήσεις στην αναζήτηση νέων καινοτομικών μεθόδων παραγωγής, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις συνοδεύεται με πολιτικές απορρύθμισης του οικονομικού και χρηματοπιστωτικού τομέα. Επίσης, η διεθνής ανακατανομή της παραγωγικής δραστηριότητας των πολυεθνικών επιχειρήσεων μπορεί να μειώσει το κόστος παραγωγής τους. Μια άλλη θετική επίπτωση της παγκοσμιοποίησης στον εγχώριο πληθωρισμό προκύπτει από την αποδυνάμωση των εγχώριων επιχειρήσεων στην επιβολή υψηλών τιμών στα προϊόντα τους.

Η παγκοσμιοποίηση μπορεί να επηρεάσει το επίπεδο των τιμών, μέσω του κόστους εργασίας. Η αύξηση του διεθνούς ανταγωνισμού σε έναν τομέα παραγωγής από την μία μειώνει την αμοιβή της εργασίας λόγω του ανταγωνισμού, από την άλλη όμως μπορεί να την αυξήσει λόγω της τόνωσης της παραγωγικότητάς της (για παράδειγμα μια αύξηση κατά 1% του λόγου των εισαγωγών σε έναν τομέα μειώνει τις σχετικές αμοιβές κατά 0,1%, ενώ μια αύξηση κατά 1% του διεθνούς ανοίγματος ενός τομέα αυξάνει την παραγωγικότητα κατά 0,1%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Ο ΡΥΘΜΟΣ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΕ (ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΜΕΝΟΥ ΔΕΙΚΤΗ ΤΙΜΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ).

	2005	2006
ΑΥΣΤΡΙΑ	2,3	1,7
ΒΕΛΓΙΟ	2,0	1,8
ΓΑΛΛΙΑ	1,9	1,8
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	1,3	1,1
ΔΑΝΙΑ	1,4	1,7
ΕΛΛΑΔΑ	3,2	3,2
Η.Β.	1,7	2,0
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	2,1	2,4
ΙΣΠΑΝΙΑ	2,9	2,7
ΙΤΑΛΙΑ	2,0	1,9
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	3,1	1,9
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	1,3	;
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	2,3	2,1
ΣΟΥΗΔΙΑ	0,4	1,4
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	1,1	1,4
ΕΕ-15 (Μ.Ο.)	1,8	1,6
ΕΕ-10(Μ.Ο.)		
ΕΕ-25(Μ.Ο.)	1,9	1,7

ΠΗΓΗ: EUROSTAT

ΠΡΟΪΟΝ

- Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Gross Domestic Product): Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν είναι το σύνολο των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται σε μια χώρα για μια δεδομένη χρονική περίοδο (έτος) εκφρασμένων σε χρηματικές μονάδες.

Για περισσότερη μελέτη...**ΜΕΡΙΚΕΣ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΪΟΝ**

Η διαφορά του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος με το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν είναι ότι το πρώτο παράγεται από το σύνολο των παραγωγικών συντελεστών που είναι εγκατεστημένοι σε μια χώρα (ημεδαπούς και αλλοδαπούς), ενώ το δεύτερο παράγεται από ημεδαπούς παραγωγικούς συντελεστές στο εσωτερικό και στο εξωτερικό μιας χώρας.

Ένα άλλο σημαντικό σημείο αφορά στον όρο τελικά αγαθά και υπηρεσίες. Σε μια οικονομία εκτός από τα τελικά αγαθά, παράγονται και ενδιάμεσα, τα οποία χρησιμοποιούνται στην παραγωγή των πρώτων. Η αξία, όμως, των τελικών αγαθών περιλαμβάνει και την αξία των ενδιάμεσων. Ο συνυπολογισμός, λοιπόν, των ενδιάμεσων αγαθών στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν θα έχει ως αποτέλεσμα να συμπεριληφθούν στον υπολογισμό του Εγχώριου Προϊόντος δύο φορές. Η μέτρηση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος είναι ένας καλός δείκτης για την οικονομική πορεία μιας χώρας διαχρονικά, αλλά και σε σύγκριση με άλλες χώρες. Η έκφρασή του σε χρηματικές μονάδες διευκολύνει τη σύγκριση αυτή. Διαφορετικά, αν το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν υπολογιζόταν σε ποσότητες προϊόντων, η σύγκριση αυτή θα γινόταν με τη χρήση τεράστιων λιστών που θα συμπεριλάμβαναν τα είδη και

τις ποσότητες των τελικών αγαθών που παρήχθησαν σε μια χώρα για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο(!).

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν αποτελεί και ένα δείκτη οικονομικής ευημερίας μιας χώρας, με πολλά, όμως, μειονεκτήματα. Καταρχήν, ως δείκτης οικονομικής ευημερίας δεν δείχνει την διανομή του προϊόντος σε μια χώρα. Επίσης, δεν περιλαμβάνει το σύνολο των αγαθών και των υπηρεσιών που προορίζονται για ιδιοκατανάλωση και που είναι αποτελέσματα της παραοικονομίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6 : ΕΤΗΣΙΑ ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΑΕΠ

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ΕΛΛΑΔΑ	4,5	4,3	3,8	4,7	4,2	2,9	3,1
ΕΕ-25	3,6	1,8	1,1	1,1	2,4	2,0	2,3

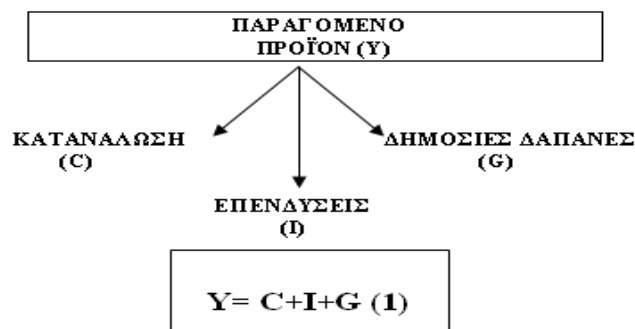
Πηγή:

European Commission (2005), *Employment in Europe 2005 : Recent trends and Prospects*

- Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (Gross National Product): Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν είναι το σύνολο των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται από τους παραγωγικούς συντελεστές μιας χώρας, είτε στο εσωτερικό της είτε στο εξωτερικό εκφρασμένων σε χρηματικές μονάδες.
- Δυνητικό Προϊόν (Potential Output): Το επίπεδο του δυνητικού προϊόντος (potential output) μιας οικονομίας, αντιστοιχεί στο επίπεδο προϊόντος που παράγεται, όταν απασχολούνται πλήρως οι ποσότητες όλων των παραγωγικών της συντελεστών, δεδομένης της τεχνολογίας.
- Πραγματοποιούμενο Προϊόν (Actual Output): Το πραγματοποιούμενο προϊόν είναι αυτό που (τελικά) παράγει μια οικονομία, ασχέτως με το αν βρίσκεται στο επίπεδο της πλήρους απασχόλησης ή όχι.
- Παραγωγικό Κενό (Output Gap): Το παραγωγικό κενό είναι η διαφορά μεταξύ του Δυνητικού Προϊόντος και του Πραγματοποιούμενου Προϊόντος.

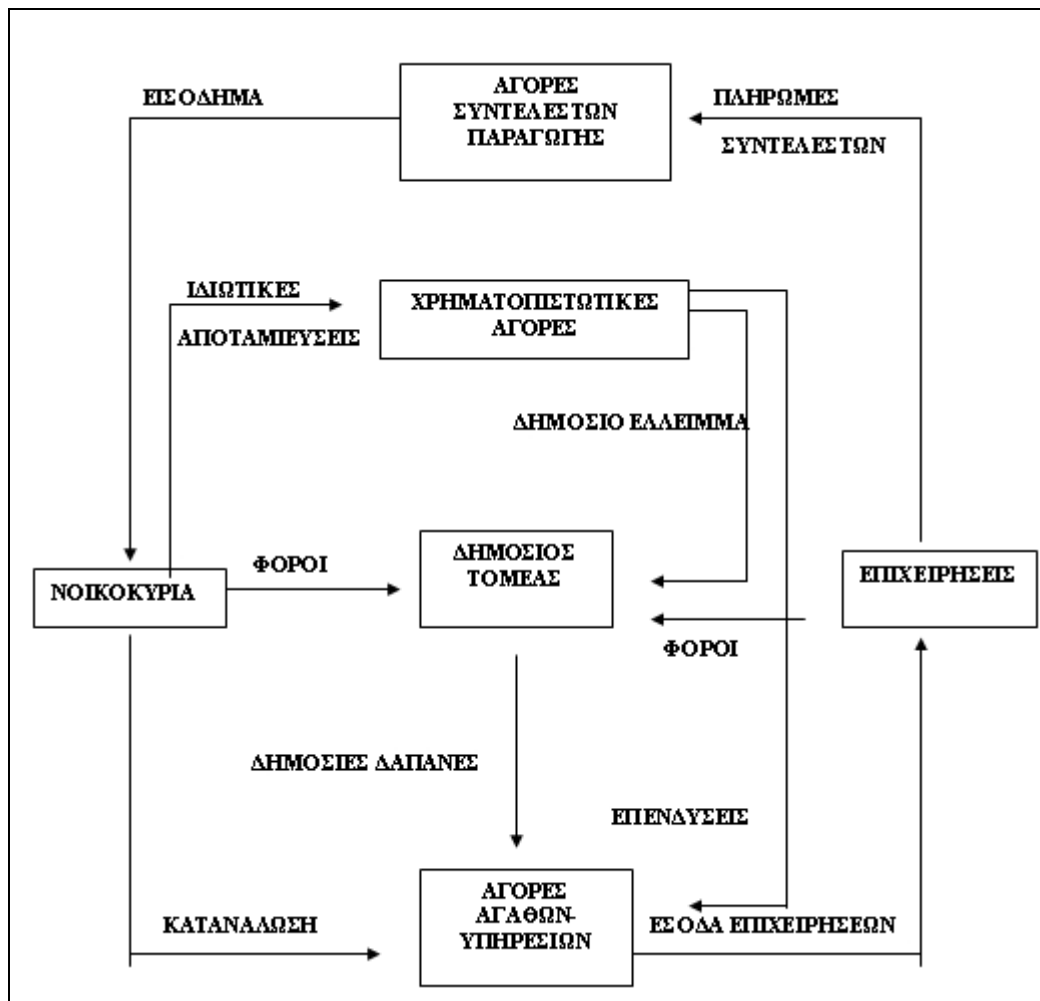
ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ

- Κατανομή του προϊόντος: Το παραγόμενο προϊόν μιας οικονομίας κατανέμεται μεταξύ κατανάλωσης(C), επένδυσης (I) (υποθέτουμε ότι είναι ίση με την αποταμίευση, δηλαδή $S=I$) και δημοσίων δαπανών (G).

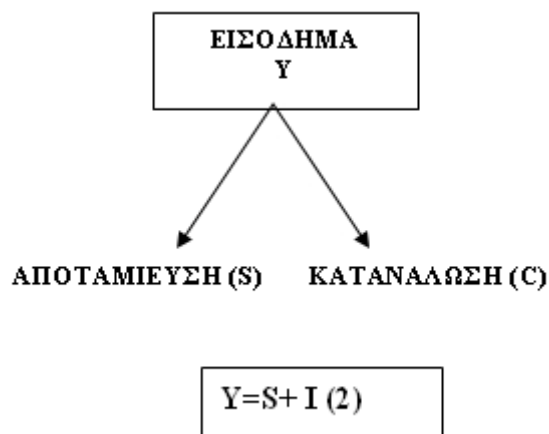

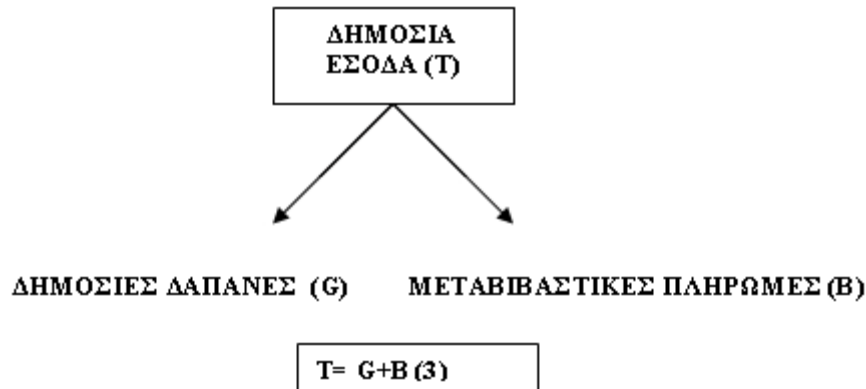
Για περισσότερη μελέτη...

- Για την παραγωγή του προϊόντος (Y) χρησιμοποιούνται οι παραγωγικοί συντελεστές γη, εργασία και κεφάλαιο. Η αμοιβή της γης είναι η πρόσοδος, της εργασίας ο μισθός και του κεφαλαίου το επιτόκιο. Οι παραγωγικοί συντελεστές διαθέτουν το εισόδημά τους μεταξύ κατανάλωσης (C) και αποταμίευσης (S).

- Το κράτος διαθέτει τα έσοδά του που προκύπτουν από την φορολογία (T) σε δημόσιες δαπάνες (G) και μεταβιβαστικές πληρωμές (B).

- Έχοντας υποθέσει ότι η αποταμίευση (S) είναι ίση με την επένδυση (I) ($S=I$ (4)), προκύπτει ότι :
 $(3), (4) \Rightarrow S+T=I+G+B \Rightarrow I+G=S+T-B$ (5)

Από την (5) προκύπτει ότι οι πραγματικές ροές αγαθών και υπηρεσιών (I+G) είναι ίσες με τις ροές χρήματος (S+T-B) .

- Κατανάλωση (Consumption):** Η κατανάλωση είναι το μέρος εκείνο του εισοδήματος που δαπανάται για την ικανοποίηση των αναγκών των οικονομικών μονάδων (νοικοκυριά, επιχειρήσεις και κράτος) μέσω της κατανάλωσης τελικών αγαθών και υπηρεσιών.

Για περισσότερη μελέτη...

Η ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΚΑΙ Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΚΕΥΝΣ.

Ο Κέυνς έδωσε ιδιαίτερη σημασία στη συνάρτηση κατανάλωσης. Οι βασικότερες παραδοχές του γι' αυτή, είναι :

- Ο πρωταρχικός προσδιοριστικός παράγοντας της κατανάλωσης είναι το (διαθέσιμο) εισόδημα και δευτερευόντως το επιτόκιο (σε αντίθεση με τους κλασικούς οικονομολόγους που συναρτούν την κατανάλωση, κυρίως, με το επιτόκιο).
- Η οριακή ροπή προς κατανάλωση (το ποσό που καταναλώνεται από την αύξηση του εισοδήματος κατά μια χρηματική μονάδα) είναι μεταξύ του μηδενός και της μονάδας. Μάλιστα, υπάρχει μια σχέση ανατροφοδότησης μεταξύ εισοδήματος και κατανάλωσης, η οποία επηρεάζει την αποτελεσματικότητα της δημοσιονομικής πολιτικής.
- Η μέση ροπή προς κατανάλωση (το ποσοστό του εισοδήματος που καταναλώνεται), μειώνεται, καθώς αυξάνεται το εισόδημα (ενώ το αντίθετο συμβαίνει για την αποταμίευση).

Άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν την κατανάλωση είναι:

- Η κατοχή ρευστών διαθεσίμων: Όσο περισσότερα τα ρευστά διαθέσιμα που κρατούν τα άτομα, τόσο αυξάνεται η κατανάλωση.
- Το επιτόκιο: Επηρεάζει αρνητικά την κατανάλωση, καθώς το υψηλό επιτόκιο ενθαρρύνει την αποταμίευση (και το αντίστροφο).

3. Η δυνατότητα δανεισμού: Όσο ευκολότερη είναι τόσο περισσότερο ενθαρρύνεται η κατανάλωση.
4. Οι προσδοκίες για την μελλοντική εξέλιξη των τιμών και του εισοδήματός τους

ΠΙΝΑΚΑΣ 7: Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ & ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ (ΕΤΗΣΙΑ ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ)

		2003	2004	2005	2006	2007
ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ	ΕΛΛΑΔΑ	4,5	4,4	3,3	3,0	3,2
	ΕΥΡΩΖΩΝΗ	1,2	1,5	1,3	1,3	1,9
ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ	ΕΛΛΑΔΑ	-2,1	3,9	2,9	1,3	1,2
	ΕΥΡΩΖΩΝΗ	1,7	1,2	1,2	1,8	1,5

ΠΗΓΗ: OECD (2005) *ECONOMIC OUTLOOK 2005*, NO 78

- Αποταμίευση (Saving): Ως αποταμίευση ορίζεται το μέρος του εισοδήματος που δεν δαπανάται για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών.

Για περισσότερη μελέτη...

Η ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΙΑΠΩΝΙΑ

Η αποταμίευση είναι ένας εναλλακτικός τρόπος διάθεσης του εισοδήματος των ατόμων (ο άλλος είναι η κατανάλωση). Συνεπώς, το άθροισμα της αποταμίευσης και της κατανάλωσης, είναι το διαθέσιμο εισόδημα. Το ύψος του επιτοκίου και του εισοδήματος, επηρεάζουν θετικά την αποταμίευση.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1980 η Ιαπωνία εμφάνιζε υψηλά ποσοστά αποταμίευσης. Μάλιστα, μέσω της διεθνούς κινητικότητας του κεφαλαίου θεωρήθηκε ότι θα διοχετεύονταν κεφάλαια στις δυτικές οικονομίες, στις οποίες η αποταμίευση ήταν σε χαμηλότερα επίπεδα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8: ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΗ ΕΘΝΙΚΗ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ (% ΑΕΠ)

	1970-90 (Μ.Ο)	1991-95 (Μ.Ο)	1996-00 (Μ.Ο)	2001	2002	2003	2004
ΕΛΛΑΔΑ	27,5	20,1	17,1	16,6	15,9	16,9	17,2
ΕΥΡΩΖΩΝΗ	23,7	20,8	21,5	21,0	20,6	20,3	20,8
ΕΕ-15	;	19,8	20,6	20,2	19,8	19,5	20,0
ΗΠΑ	18,9	16,3	17,3	15,1	13,6	13,4	13,5
ΙΑΠΩΝΙΑ	33,6	32,4	29,7	27,9	26,8	27,1	27,6

ΠΗΓΗ: OECD, (2005): *ECONOMIC OUTLOOK 2005*, NO 78

- Επένδυση (Investment): Επένδυση είναι η αγορά από τις οικονομικές μονάδες νέων κεφαλαιουχικών αγαθών.

Για περισσότερη μελέτη...

ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΙΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Οι δαπάνες για επενδύσεις διακρίνονται στις εξής κατηγορίες: στις επενδύσεις παγίου κεφαλαίου, στις επενδύσεις για κατοικίες και τα αποθέματα. Εστιάζοντας στις επενδύσεις παγίου κεφαλαίου (που αφορούν στη δαπάνη για μηχανήματα, διαρκή

εξοπλισμό και άλλα πάγια στοιχεία), οι βασικότεροι παράγοντες που τις επηρεάζουν είναι:

1. Το Οριακό Προϊόν του επενδυμένου κεφαλαίου
2. Το Οριακό Κόστος του επενδυμένου κεφαλαίου (το κόστος του κεφαλαίου είναι το επιτόκιο είτε ως κόστος δανεισμού είτε ως κόστος ευκαιρίας των εναλλακτικών επενδυτικών τοποθετήσεων του)
3. Η αναμενόμενη απόδοση (κέρδη)
4. Η φορολογική πολιτική
5. Η πολιτική κινήτρων για επενδύσεις
6. Το (πραγματικό) κόστος των λοιπών παραγωγικών συντελεστών (π.χ. εργασία όπου συνεκτιμάται και το θεσμικό πλαίσιο που διέπει την αγορά εργασίας)
7. Το μακροοικονομικό περιβάλλον και η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας
8. Το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία νέων επιχειρήσεων.
8. Το πολιτικό περιβάλλον
9. Η δημόσια διοίκηση

ΠΙΝΑΚΑΣ 9: ΕΤΗΣΙΑ ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΣΥΝΟΛΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

	1996- 2000(M.O.)	2001	2002	2003	2004
ΕΛΛΑΔΑ	9,0	6,8	5,7	13,7	5,7
ΙΡΑΝΑΔΙΑ	14,5	-0,2	3,6	5,7	7,9
ΕΥΡΩΖΩΝΗ	4,3	0,3	-2,0	0,9	2,3
ΕΕ-25	;	0,5	-1,2	0,8	3,0
ΕΕ-15	4,6	0,5	-1,3	0,7	2,8

ΠΗΓΗ: EUROPEAN COMMISSION (2005) *ECONOMIC FORECAST 2005-2007*

ΠΙΝΑΚΑΣ 10: ΕΤΗΣΙΑ ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΕ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ

	1996- 2000(M.O.)	2001	2002	2003	2004
ΕΛΛΑΔΑ	5,4	7,0	3,6	11,0	3,7
ΙΡΑΝΑΔΙΑ	13,2	4,5	5,1	6,2	8,1
ΕΥΡΩΖΩΝΗ	1,5	-0,2	-1,3	1,3	1,7
ΕΕ-25	;	;	;	;	;
ΕΕ-15	1,9	0,2	-0,5	2,0	2,2

ΠΗΓΗ: EUROPEAN COMMISSION (2005) *ECONOMIC FORECAST 2005-2007*

ΠΙΝΑΚΑΣ 11: ΕΤΗΣΙΑ ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΣΥΝΟΛΙΚΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΕ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟ

	1996- 2000(M.O.)	2001	2002	2003	2004
ΕΛΛΑΔΑ	15,9	4,9	6,8	18,3	8,2
ΙΡΑΝΑΔΙΑ	16,2	-10,4	2,3	0,4	5,3
ΕΥΡΩΖΩΝΗ	7,8	-0,3	-4,4	-0,2	2,9
ΕΕ-25	;	;	;	;	;
ΕΕ-15	7,4	0,2	-3,4	-1,1	3,2

ΠΗΓΗ: EUROPEAN COMMISSION (2005) *ECONOMIC FORECAST 2005-2007*

ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

- Δημοσιονομική Πολιτική: Η δημοσιονομική πολιτική ασκείται από την κυβέρνηση μέσω της φορολογίας και των δημοσίων δαπανών.
- Δημοσιονομικό Έλλειμμα (Fiscal Deficit): Το δημοσιονομικό έλλειμμα είναι η διαφορά μεταξύ δημοσίων δαπανών και εσόδων (φόρων) σε μια χρονική περίοδο (έτος).

Για περισσότερη μελέτη...

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΚΑΙ ΣΥΜΦΩΝΟ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ένταξη των κρατών – μελών στην Ευρωζώνη ήταν η εκπλήρωση των κριτηρίων σύγκλισης της Συνθήκης του Μάαστριχ ή Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία υπογράφηκε στις 7 Φεβρουάριου του 1992. Τα κριτήρια σύγκλισης ήταν τα εξής:

Το κριτήριο σύγκλισης του πληθωρισμού, σύμφωνα με το οποίο η ετήσια μεταβολή του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή το προηγούμενου έτους από το έτος της ενοποίησης, δεν θα πρέπει να υπερβαίνει εκείνον των τριών κρατών με τις καλύτερες επιδόσεις.

Το κριτήριο σύγκλισης του επιτοκίου, σύμφωνα με το οποίο θα πρέπει το μέσο μακροπρόθεσμο ονομαστικό επιτόκιο μιας χώρας το προηγούμενου έτους από το έτος της ενοποίησης, να μην υπερβαίνει τις 2 εκατοστιαίες μονάδες το μέσο μακροπρόθεσμο επιτόκιο των τριών κρατών – μελών, με τα χαμηλότερα ποσοστά πληθωρισμού.

Το κριτήριο συναλλαγματικής σταθερότητας, σύμφωνα με το οποίο το νόμισμα της υπό ένταξης χώρας θα πρέπει να κυμαίνεται, τουλάχιστον δυο έτη πριν το έτος ενοποίησης, μέσα στη στενή ζώνη διακύμανσης του Μηχανισμού Συναλλαγματικών Ισοτιμιών (ΜΣΙ) χωρίς συναλλαγματική αστάθεια και επανευθυγραμμίσεις.

Το δημοσιονομικό κριτήριο, σύμφωνα με το οποίο το δημοσιονομικό έλλειμμα κάθε υπό ένταξη χώρας δεν θα πρέπει να υπερβαίνει το 3% του ΑΕΠ και το δημόσιο χρέος να μην υπερβαίνει το 60% του ΑΕΠ. Σε περίπτωση που το δημόσιο χρέος είναι μεγαλύτερο του 60% θα πρέπει να παρουσιάζει πτωτική τάση, ώστε σταδιακά τα πλησιάσει το επίπεδο του κριτηρίου σύγκλισης.

Για το ECOFIN η δημοσιονομική πειθαρχία αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την εδραίωση των συνθηκών και εγγυάται τη σταθερότητα των τιμών και την οικονομική ανάπτυξη με βασικό στόχο την αύξηση της απασχόλησης. Συνέχεια των κριτηρίων σύγκλισης του Μάαστριχτ αποτελεί το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, το οποίο επικυρώθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Άμστερνταμ στις 16 και 17 Ιουνίου 1997. Σύμφωνα με το Σύμφωνο Ανάπτυξης και Σταθερότητας, το δημοσιονομικό έλλειμμα δεν θα πρέπει να ξεπεράσει το 3%, εκτός από εξαιρετικές περιπτώσεις, και η συνολική δανειοδότηση του δημοσίου τομέα να μην ξεπερνά το 60% του ΑΕΠ.

Η δημοσιονομική πολιτική των εθνικών κυβερνήσεων είναι υποχρεωμένη να πειθαρχήσει στο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (Stability and Growth Pact) που ισχύει για όλα τα κράτη-μέλη της ΟΝΕ. Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης ουσιαστικά προμηθεύει με επιπλέον προστασία την ΕΚΤ από ενδεχόμενες πληθωριστικές κρίσεις δημοσιονομικών χρεών των εθνικών κυβερνήσεων με

επιπτώσεις στη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα της Ευρωζώνης. Το έλλειμμα μπορεί να ξεπεράσει το όριο του 3% του ΑΕΠ και να μην θεωρηθεί υπερβολικό, όταν ταυτόχρονα με το υπερβολικό έλλειμμα καταγραφεί ρυθμός μείωσης του ΑΕΠ μεγαλύτερος του 2% του ΑΕΠ ή όταν παρατηρηθεί μείωση στην οικονομική μεγέθυνση ανάμεσα σε 0.75 και 2% (στην τελευταία περίπτωση απαιτείται απόφαση του Ecofin για τον «εξαιρετικό» χαρακτήρα του ελλείμματος). Ο εξαιρετικός χαρακτήρας του ελλείμματος δύναται να είναι μόνο προσωρινός (temporariness clause). Σε αντίθετη περίπτωση η χώρα θα τεθεί στην διαδικασία του υπερβολικού ελλείμματος (Excessive Deficit Procedure).

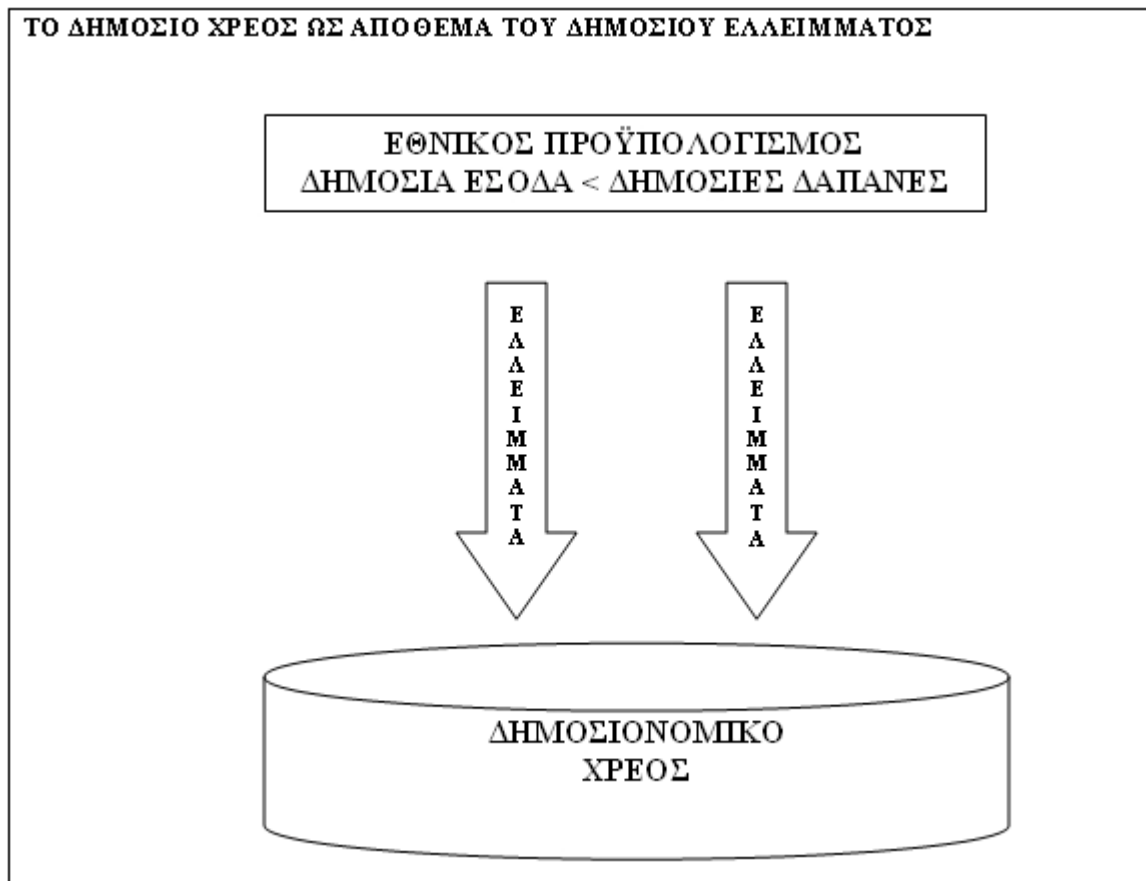
Από τα πρώτα χρόνια εφαρμογής του ΣΣΑ «μεγάλες» χώρες, όπως η Γαλλία και ιδιαίτερα η Γερμανία, εμφάνισαν υψηλά δημοσιονομικά ελλείμματα, πάνω του ορίου του 3%, με αποτέλεσμα να παραβιάζουν τους περιορισμούς του ΣΣΑ. Από τη στιγμή που διαπιστώθηκε το έλλειμμα οι δυο χώρες πέρασαν στα προβλεπόμενα στάδια όπου όφειλαν να εναρμονιστούν με τις οδηγίες της Επιτροπής και να επιτρέψουν τη δεσμευτική εφαρμογή των μέτρων με στόχο τη μείωση των ονομαστικών ελλειμμάτων τους κάτω του ορίου του 3% ως το 2006. Οι κυβερνήσεις όμως των δυο χωρών δεν εναρμονίστηκαν με τις αποφάσεις της Επιτροπής με αποτέλεσμα να οδεύουν σε μετωπική σύγκρουση προς το τέλος του 2003. Σύμφωνα λοιπόν με τους κανονισμούς, οι Υπουργοί των κρατών-μελών της Ευρωζώνης θα έπρεπε να αποφασίσουν το επόμενο στάδιο της διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος κατά θα έπρεπε να επιβληθούν πιο αυστηρά περιοριστικά μέτρα. Το Συμβούλιο του ECOFIN στις 25 Νοεμβρίου 2003 αποφάσισε να μην ενεργήσει καθόλου όσον αφορά την επιβολή περιοριστικών μέτρων λόγω «σημαντικών οικονομικών και δημοσιονομικών εξελίξεων» και λόγω του υψηλού κόστους που θα είχε μια προσπάθεια σταθεροποίησης. Το ECOFIN ουσιαστικά ανέστειλε το ΣΣΑ αγνοώντας επιδεικτικά τέσσερις προτάσεις της Επιτροπής, οι οποίες δεν έγιναν δεκτές διότι και στις δυο περιπτώσεις δεν επετεύχθη ειδική πλειοψηφία, ενώ στη μόνη πρόταση που επετεύχθη ειδική πλειοψηφία ήταν αυτή που προτάθηκε προς όφελος των δυο χωρών.

Το ECOFIN έδειξε επιείκεια στην Γερμανία για τρεις λόγους: α) λόγω των μεταρρυθμίσεων που συντελούνταν τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή στη χώρα, β) λόγω του μεγάλου μεγέθους της συνεισφοράς της στο δίκτυο της ΕΕ και λόγω της συνεχιζόμενης οικονομικής ενίσχυσης που παρέχει η ομοσπονδιακή δημοκρατία της Γερμανίας στις περιοχές της πρώην Αν. Γερμανίας. Η Γερμανία είναι ο μεγαλύτερος συνεισφέρων στο δίκτυο των κρατών-μελών και χωρίς τη συνεισφορά αυτή το έλλειμμα του γερμανικού προϋπολογισμού θα ήταν κάτω του 3%. Έτσι το ECOFIN, προσπαθώντας να αντισταθμίσει ενδεχόμενες πιέσεις από την Γερμανία για μείωση της συνεισφοράς της που κατ' επέκταση θα μείωνε το δημοσιονομικό της έλλειμμα, αναστέλλει το ΣΣΑ, «επιτρέποντας» στη Γερμανία τη διατήρηση του ελλείμματος.

Το 2005 το ECOFIN προχώρησε σε μεταρρύθμιση του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, πραγματοποιώντας ορισμένες βασικές αλλαγές. Σύμφωνα με το «νέο» ΣΣΑ οι μεσοπρόθεσμοι στόχοι θα καθορίζονται από τον οικονομικό κύκλο κάθε χώρας, εισάγοντας περισσότερη πειθαρχία στην κορυφή του κύκλου και περισσότερη ευελιξία στον πυθμένα και άλλαξε ο ορισμός των εξαιρετικών περιστάσεων βάσει των οποίων μια χώρα μπορεί να μην υποστεί κυρώσεις όταν παραβιάζει το όριο του 3% του δημοσιονομικού ελλείμματος, προσφέροντας ουσιαστικά στα κράτη- μέλη περισσότερο χρόνο ώστε να διορθώσουν το έλλειμμα τους. Τέλος, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει πλέον το δικαίωμα να εκκινεί την διαδικασία της έγκαιρης προειδοποίησης χωρίς την έγκριση του Συμβουλίου.

- Δημοσιονομικό Χρέος (Fiscal Debt): Η συσσώρευση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και οι οφειλόμενες πληρωμές τόκων αποτελούν το δημοσιονομικό χρέος.

Για περισσότερη μελέτη...

- Νομισματική Πολιτική: Η νομισματική πολιτική ασκείται από την κεντρική τράπεζα μέσω του ελέγχου της προσφοράς χρήματος.

Για περισσότερη μελέτη...

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ

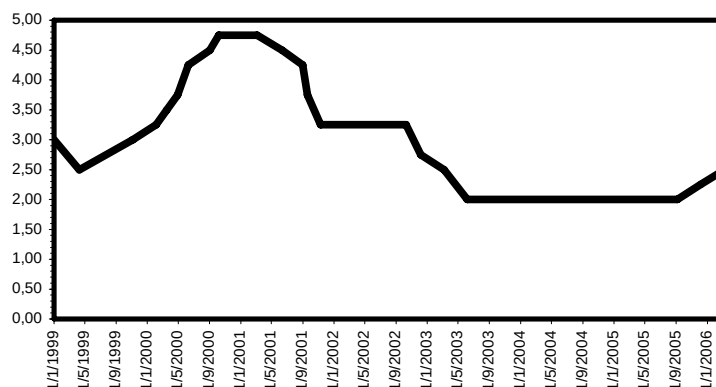
Την 1^η Ιουνίου 1998 σύμφωνα με όσα προέβλεπε η Συνθήκη του Μάαστριχτ ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Η ΕΚΤ έχει την ευθύνη της διαχείρισης της Νομισματικής Πολιτικής για τα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης, την οποία άρχισε να την ασκεί από τον Ιανουάριο του 1999. Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στη Συνθήκη, «Ο αρχικός στόχος του ΕΣΚΤ πρέπει να είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών». Σύμφωνα με την ΕΚΤ, η σταθερότητα των τιμών θα συμβάλει στην ισορροπημένη ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων, στην ουσιαστική και μη-πληθωριστική μεγέθυνση με σεβασμό στο περιβάλλον, σε ολοένα και περισσότερη οικονομική σύγκλιση, σε υψηλά επίπεδα απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας, σε βελτίωση της ποιότητας ζωής και σε κοινωνικό-οικονομική συνοχή και στην αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών.

Αρχικά το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ όρισε ως πυρήνα της Στρατηγικής της Νομισματικής Πολιτικής (ΣΝΠ) τη σταθερότητα των τιμών και η οποία εκφράζεται από την ετήσια αύξηση του Εναρμονισμένου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (Harmonised Index of Consumer Prices) για την Ευρωζώνη σε ποσοστό ίσο ή μικρότερο του 2% (0% - 2%). Στη συνέχεια όμως το Διοικητικό Συμβούλιο υιοθέτησε την πρόταση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ινστιτούτου για ένα ρυθμό πληθωρισμού οριακά κατώτερο του 2% ως πιο κατάλληλη επιλογή της νομισματικής πολιτικής.

Η επίτευξη του επιδιωκόμενου επιπέδου πληθωρισμού στηρίζεται στη λογική των «δύο πυλώνων». Ο πρώτος χαρακτηρίζεται ως ο νομισματικός πυλώνας και ο δεύτερος ως οικονομικός πυλώνας, με ένα ευρύ φάσμα δεικτών. Ο νομισματικός πυλώνας αφορά τον προσδιορισμό του επιθυμητού επιπέδου πληθωρισμού με βάση το ρυθμό μεταβολής της προσφοράς χρήματος. Η ΕΚΤ έχει θέση ως «σημείο αναφοράς» του ρυθμού αύξησης της προσφοράς χρήματος το 4,5% ανά έτος. Ορίζοντας το ποσοστό αύξησης 4,5% ως σημείο αναφοράς και όχι ως στόχο ουσιαστικά υποδηλώνει πως στην περίπτωση που το M3 αυξηθεί πέρα του 4,5%, η ΕΚΤ «ενδέχεται» να πάρει μέτρα για να μειώσει το ρυθμό αύξησης του M3, επιδεικνύοντας χαλαρότητα όσον αφορά τη συγκεκριμένη τιμή στόχο. Ο δεύτερος πυλώνας αφορά τις περιπτώσεις όπου η ΕΚΤ προσδιορίζει την στρατηγική της βασιζόμενη σε ένα σύνολο οικονομικών δεικτών για να ελέγχει ενδεχόμενες μεταβολές στο επίπεδο τιμών. Σύμφωνα με την ΕΚΤ, οι μεταβλητές αυτές περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων, τους μισθούς, τη συναλλαγματική ισοτιμία, τις τιμές των ομολόγων και την καμπύλη παραγωγής, τα διάφορα μέτρα που αφορούν τη λειτουργία της πραγματικής οικονομικής δραστηριότητας, τους δείκτες δημοσιονομικής πολιτικής, τους δείκτες τιμών και κόστους, και τις έρευνες καταναλωτή και επιχειρήσεων. Η ΕΚΤ ελέγχοντας τους δείκτες που απεικονίζουν τις όποιες μεταβολές των παραπάνω μεγεθών είναι σε θέση να επέμβει άμεσα, αφού διαπιστωθεί ότι πλήττεται η σταθερότητα του επιπέδου τιμών, και παίρνοντας τα κατάλληλα μέτρα να βελτιώσει την κατάσταση.

Η διαδικασία μέσω της οποίας η νομισματική πολιτική επηρεάζει την οικονομία και ειδικότερα την σταθερότητα των τιμών, είναι γνωστή ως μηχανισμός μετάδοσης (transmission mechanism) της νομισματικής πολιτικής. Η νομισματική πολιτική προωθείται μέσα από τα κανάλια μετάδοσης (transmission channels) με βασικότερα τον έλεγχο των επιτοκίων και τη δημιουργία μακροπρόθεσμων προσδοκιών στον ιδιωτικό τομέα.

Το επιτόκιο της ΕΚΤ 1999 - 2006α

ΠΗΓΗ: ΕΚΤ

- Ζήτηση Χρήματος (Money Demand): Η ζήτηση χρήματος, όπως προσδιορίζεται από τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά, είναι συνάρτηση του εισοδήματος και του επιτοκίου.
- Προσφορά Χρήματος (Money Supply): Η προσφορά χρήματος (η οποία με την στενή της έννοια περιλαμβάνει τα ρευστά -κέρματα και τραπεζογραμμάτια- και τις καταθέσεις) καθορίζεται άμεσα (μέσω του αποκλειστικού δικαιώματος κοπής χαρτονομισμάτων), αλλά και έμμεσα από την κεντρική τράπεζα (μέσω των εργαλείων νομισματικής πολιτικής, όπως είναι οι συναλλαγές ανοιχτής αγοράς, ο καθορισμός των υποχρεωτικών διαθεσίμων των τραπεζών και το προεξοφλητικό επιτόκιο)

Για περισσότερη μελέτη...

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Την 1^η Ιουνίου 1998 ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα η οποία, σύμφωνα με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, έχει την ευθύνη της διαχείρισης της Νομισματικής πολιτικής στην Ευρωζώνη. Η ΕΚΤ μαζί με τις Κεντρικές Τράπεζες των κρατών-μελών αποτελούν το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών. Η έδρα της ΕΚΤ είναι η Φρανκφούρτη και διοικείται από την Εκτελεστική Επιτροπή και το Διοικητικό Συμβούλιο. Η Εκτελεστική Επιτροπή αποτελείται από τον Πρόεδρο, τον Αντιπρόεδρο και άλλα τέσσερα μέλη που επιλέγονται από τις Κυβερνήσεις των κρατών-μελών της Ευρωζώνης και το Διοικητικό Συμβούλιο που αποτελείται από την Εκτελεστική Επιτροπή και τους Διοικητές των Εθνικών Κεντρικών Τραπεζών της Ευρωζώνης. Ένα τρίτο όργανο λήψης αποφάσεων είναι το Γενικό Συμβούλιο το οποίο συνθέτουν ο Πρόεδρος, ο Αντιπρόεδρος και οι Διοικητές των εθνικών Κεντρικών Τραπεζών. Οι κεντρικές τράπεζες των κρατών-μελών της Ο.Ν.Ε. εφαρμόζουν τις επιταγές της ΕΚΤ χωρίς να έχουν δικαίωμα διαφοροποίησης της πολιτικής τους.

Η ΕΚΤ είναι η πλέον ανεξάρτητη κεντρική τράπεζα στον κόσμο σε θέματα χάραξης της νομισματικής πολιτικής, στα πρότυπα της γερμανικής Bundesbank. Συγκρίνοντας την ΕΚΤ και την Bundesbank διαπιστώνουμε πως ο κανονισμός της πρώτης που αφορά τον πληθωρισμό και την πολιτική ανεξαρτησία είναι πιο αυστηρός από τον αντίστοιχο κανονισμό της Bundesbank. Συγκεκριμένα η πολιτική ανεξαρτησία της ΕΚΤ είναι μεγαλύτερη από εκείνη της Bundesbank, διότι ο κανονισμός της γερμανικής κεντρικής τράπεζας μπορεί να αλλάξει με μια απλή πλειοψηφία του γερμανικού κοινοβουλίου, ενώ για αλλαγή του κανονισμού της ΕΚΤ απαιτείται αναθεώρηση της Συνθήκης του Μάαστριχτ, μέσα από ομοφωνία των κρατών-μελών της Ε.Ε..

Η ανεξαρτησία του ΕΣΚΤ δημιουργεί ένα νέο υπερεθνικό θεσμικό οικοδόμημα το οποίο αφαιρεί την εθνική κυριαρχία των κρατών-μελών στην άσκηση νομισματικής πολιτικής. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ ορίζει πως η λήψη αποφάσεων, ο προσδιορισμός των στόχων και η επιλογή των μέσων για την επίτευξη των στόχων της νομισματικής πολιτικής, είναι αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΚΤ. Τα κράτη-μέλη θα πρέπει να συμβιβάζονται με τη νομισματική πολιτική του ΕΣΚΤ ακόμα και όταν αυτή είναι αντίθετη με τους οικονομικούς στόχους κάθε κυβέρνησης. Οι κυβερνήσεις συχνά χρησιμοποιούν μακροοικονομικά εργαλεία, όπως η νομισματική πολιτική, για να εξυπηρετήσουν τα πολιτικά-εκλογικά τους συμφέροντα δημιουργώντας προβλήματα στην αγορά. Η ΕΚΤ ως ανεξάρτητο όργανο στοχεύει

στην εξομάλυνση της λειτουργίας της ευρωπαϊκής αγοράς, χρησιμοποιώντας την ενιαία νομισματική και συναλλαγματική πολιτική ως εργαλείο μακροοικονομικής ρύθμισης.

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ

- Τα ονομαστικά μεγέθη μέτριοιονται σε χρηματικές μονάδες στην τρέχουσα αγοραστική δύναμη του χρήματος.
- Τα πραγματικά μεγέθη μετρούν τις ονομαστικές μεταβλητές που εκφράζονται σε χρηματικές μονάδες, διατηρώντας σταθερή την ονομαστική αξία του χρήματος, τα ποσοστά ανεργίας και απασχόλησης και το επίπεδο του προϊόντος.

Ονομαστικά Μεγέθη	Πραγματικά Μεγέθη
Πληθωρισμός (π)	
ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές)	ΑΕΠ σε σταθερές τιμές (ΑΕΠ σε σταθερές τιμές = ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές / Δείκτη Τιμών)
Ονομαστικό επιτόκιο (i)	Πραγματικό Επιτόκιο ($r = i - \pi$)
Ονομαστική Συναλλαγματική Ισοτιμία	Πραγματική Συναλλαγματική Ισοτιμία ($\epsilon = e \cdot (P/P^*)$), όπου e η ονομαστική συναλλαγματική ισοτιμία και P/P^* ο λόγος των τιμών μεταξύ των δυο χωρών)
	Ποσοστό Ανεργίας
	Ποσοστό Απασχόλησης

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

- Συναλλαγματική Ισοτιμία (Πραγματική/Ονομαστική): Συναλλαγματική ισοτιμία είναι η τιμή στην οποία ανταλλάσσονται δύο εθνικά νομίσματα στην αγορά συναλλάγματος. Η ονομαστική συναλλαγματική ισοτιμία είναι η σχετική τιμή των δύο νομισμάτων, ενώ η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία είναι η σχετικές τιμές των αγαθών των δυο χωρών.

Για περισσότερη μελέτη...

ΤΙ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΟΥΜΕ ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΙΣΟΤΙΜΙΕΣ

1. ΠΩΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΕΤΑΙ Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΟΤΙΜΙΑ;

Η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία (ϵ) υπολογίζεται από το γινόμενο της ονομαστικής συναλλαγματικής ισοτιμίας (e) επί τον λόγο των τιμών (P/P^*). Δηλαδή, $\epsilon = e \cdot (P/P^*)$. Όσο υψηλότερη η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία, τόσο φθηνότερα είναι τα εισαγόμενα σε σχέση με τα εγχώρια αγαθά (και το αντίστροφο).

2. ΕΙΝΑΙ ΠΡΟΤΙΜΟΤΕΡΗ ΜΙΑ ΥΨΗΛΗ Η ΜΙΑ ΧΑΜΗΛΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΟΤΙΜΙΑ ΓΙΑ ΜΙΑ ΧΩΡΑ;

Η απάντηση στο παραπάνω ερώτημα είναι προτιμότερο να δοθεί μέσω ενός παραδείγματος. Ας υποθέσουμε ότι η συναλλαγματική ισοτιμία ευρώ δολαρίου είναι 2 δολάρια ανά ευρώ (ή 0,5 ευρώ ανά δολάριο). Έστω ότι η τιμή ενός ιταλικού αυτοκινήτου (FIAT) είναι 10.000 ευρώ. Στις ΗΠΑ το αυτοκίνητο αυτό τιμάται 20.000 ευρώ ($10.000 \text{ €} \cdot 2\$/\text{€} = 20.000\$$). Αν μειωθεί η συναλλαγματική ισοτιμία σε 1 δολάριο ανά ευρώ, για να αποκτήσει κανείς το αυτοκίνητο αυτό στις ΗΠΑ θα πρέπει να κατά βάλει το ποσό των 10.000 \$ ($10.000 \text{ €} \cdot 1\$/\text{€} = 10.000\$$). Το παράδειγμα αυτό, μπορεί να παρουσιασθεί και από την πλευρά του Αμερικανού καταναλωτή. Εκφράζοντας τη συναλλαγματική ισοτιμία ανά μονάδα δολαρίου πλέον, από 0,5 ευρώ ανά δολάριο αυξήθηκε σε 1 ευρώ ανά δολάριο, καθιστώντας το εισαγόμενο ιταλικό αυτοκίνητο φθηνότερο.

3. KYMAINOMENEΣ ENANTI ΣΤΑΘΕΡΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΙΣΟΤΙΜΙΩΝ.

Σε ένα σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών οι κεντρικές τράπεζες αγοράζουν και πωλούν οποιαδήποτε ποσότητα εγχώριου νομίσματος σε σταθερή τιμή έναντι των ξένων προκειμένου να διατηρηθεί η ισοτιμία σταθερή. Σε ένα σύστημα κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών, οι κεντρικές τράπεζες αφήνουν τη συναλλαγματική ισοτιμία να κινηθεί ελεύθερα με στόχο την εξίσωση της προσφοράς και της ζήτησης ξένου συναλλάγματος. Σε μια ενδιάμεση κατάσταση βρίσκεται το σύστημα της ελεγχόμενης διακύμανσης των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Οι κεντρικές τράπεζες παρεμβαίνουν μέσω της αγοροπωλησίας ξένου συναλλάγματος, ώστε να επηρεάσουν τις συναλλαγματικές ισοτιμίες.

4. ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ (ΕΝΣ).

Το ΕΝΣ εγκαθιδρύθηκε το 1979. Αποτελείτο από το Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών (ΜΣΙ) και την Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα (ECU). Ο ΜΣΙ ήταν ένα σύστημα σταθερά κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών, σύμφωνα με το οποίο οι συναλλαγματικές ισοτιμίες δεν θα κυμαίνονταν πέραν του $\pm 2,25\%$ από την επίσημη συναλλαγματική ισοτιμία που είχε οριστεί (αυτό το εύρος της διακύμανσης δεν ίσχυε για όλα τα κράτη- μέλη). Στην πορεία του ΜΣΙ, αξιοσημείωτες ήταν οι νομισματικές κρίσεις του 1992 και του 1993, η αύξηση του εύρους της διακύμανσής του σε $\pm 15\%$ το 1993 και η κατάργησή του το 1999. Η απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων στα πλαίσια της εσωτερικής αγοράς, ο έλεγχος των οποίων αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα διατήρησής του, σε συνδυασμό με την απόφαση για μετάβαση στη Οικονομική και Νομισματική Ένωση και μια σειρά άλλων παραγόντων (π.χ. ενοποίηση της Γερμανίας), οδήγησαν στην κατάργησή του.

- Υποτίμηση Νομίσματος: Υποτίμηση είναι η μείωση της συναλλαγματικής ισοτιμίας που δεσμεύεται να υποστηρίξει η κυβέρνηση.

Για περισσότερη μελέτη...

ΜΕΡΙΚΕΣ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΤΙΜΗΣΗ ΕΝΟΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ

1. ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ Η ΥΠΟΤΙΜΗΣΗ ΕΝΟΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΝΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΜΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ;

Συχνά, οι κυβερνήσεις χρησιμοποιούν το εργαλείο της υποτίμησης του νομίσματος προκειμένου να τονώσουν την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας τους.

Μια υποτίμηση έχει σαν συνέπεια τη μείωση των τιμών των εξαγωγών (ας θυμηθούμε το παράδειγμα με το ιταλικό αυτοκίνητο) και την αύξηση των τιμών των εισαγωγών. Με μια πρώτη ματιά, λοιπόν, θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι η υποτίμηση επιδρά θετικά στην ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας, στην απασχόληση και στο παραγόμενο προϊόν. Μια τέτοια πολιτική, όμως, (μεσο) μακροπρόθεσμα μπορεί να είναι αναποτελεσματική. Καταρχήν, η (ονομαστική) μείωση των τιμών των εγχώριων προϊόντων δεν οδηγεί άμεσα στην αύξηση των εισαγωγών. Αυτό μπορεί να συμβεί γιατί πολλές εμπορικές συμφωνίες συνάπτονται με την τρέχουσα (κατά τη σύναψη της συμφωνίας) συναλλαγματική ισοτιμία, αλλά και η αύξηση της παραγωγής των εγχώριων επιχειρήσεων μπορεί να μην είναι μια εύκολη διαδικασία.

Αν η οικονομία ξεκινά από ένα σημείο (πριν την υποτίμηση), στο οποίο οι παραγωγικοί της συντελεστές δεν απασχολούνται πλήρως και αποδοτικά (πχ ανεργία), η τόνωση της εξωτερικής ζήτησης για τα εγχώρια προϊόντα, θα αυξήσουν την παραγωγή και την απασχόληση. Όταν η οικονομία, όμως, προσεγγίσει το σημείο της πλήρους απασχόλησης, η προσφορά των εγχώριων προϊόντων θα είναι σταθερή, με αποτέλεσμα την αύξηση του επιπέδου των τιμών και των μισθών. Επίσης, η αύξηση των τιμών των εισαγωγών που προκύπτει από μια υποτίμηση ενδέχεται να αυξήσει και το κόστος παραγωγής, λόγω της αύξησης των τιμών των εισαγόμενων πρώτων υλών.

Από τα παραπάνω, μπορεί κανείς να οδηγηθεί στο συμπέρασμα ότι η υποτίμηση ενός νομίσματος δεν είναι το πλέον αποτελεσματικό μέτρο για την τόνωση της ανταγωνιστικότητας μιας οικονομίας μακροχρόνια. Οι αυξητικές πιέσεις στις τιμές και στους μισθούς, θα μπορούσαν να περιορισθούν από μια συσταλτική δημοσιονομική πολιτική, επιμηκύνοντας τις θετικές επιδράσεις μιας υποτίμησης.

2. ΑΠΟ ΤΗ ΣΚΛΗΡΗ ΔΡΑΧΜΗ ΣΤΟ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΙΣΟΤΙΜΙΩΝ

Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1990, η ελληνική οικονομία ταλανιζόταν από υψηλά δημοσιονομικά ελλείμματα, υψηλό πληθωρισμό και "ισχνούς" ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης. Η Τράπεζα της Ελλάδας το 1995 ακολούθησε την πολιτική της "σκληρής δραχμής", η οποία σήμαινε σύνδεση της συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής με άλλα νομίσματα χωρών με χαμηλό ρυθμό πληθωρισμού καθιστώντας την αντιπληθωριστική πολιτική των νομισματικών αρχών περισσότερο αξιόπιστη. Το πείραμα πέτυχε, καθώς ο πληθωρισμός μειώθηκε από 11% το 1994, σε 4% το 1997. Μέρος της πολιτικής της "σκληρής δραχμής" ήταν και τα υψηλά επιτόκια. Από το 1994 οπότε και απελευθερώθηκε η κίνηση κεφαλαίων, εξαιτίας των υψηλών επιτοκίων σημειώθηκαν μεγάλες εισροές κεφαλαίων. Η αύξηση της ζήτησης για το εθνικό νόμισμα της Ελλάδας, άσκησε αυξητικές πιέσεις στο νόμισμα, γεγονός που υπονόμει την ανταγωνιστικότητα της χώρας στο διεθνές οικονομικό περιβάλλον.

Η δραχμή αποτελούσε το νόμισμα μιας χώρας με πολλές "μακροοικονομικές αντιφάσεις": υψηλή συναλλαγματική ισοτιμία, χαμηλή ανταγωνιστικότητα και μεγάλο έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Πολλοί πίστευαν πλέον ότι το νόμισμα ήταν υπερτιμημένο. Έτσι, η συναλλαγματική πολιτική της χώρας, έπρεπε να επαναπροσδιοριστεί.

Το 1998, λοιπόν, η δραχμή εντάχθηκε στον Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών, αφού πρώτα υποτιμήθηκε κατά 12,3%. Προκειμένου να αντιμετωπισθούν οι πληθωριστικές πιέσεις (μέρος των οποίων προκλήθηκε από την υποτίμηση αυτή) η Τράπεζα της Ελλάδας άφησε την συναλλαγματική ισοτιμία του νομίσματος να αυξηθεί (καθώς είχε το περιθώριο της διακύμανσης του +/-15%).

- Ανατίμηση Νομίσματος: Ανατίμηση είναι η αύξηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας που δεσμεύεται να υποστηρίξει η κυβέρνηση.

2. 1. ΤΟ ΚΛΑΣΙΚΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ

2.1 ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΚΛΑΣΙΚΟΥ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

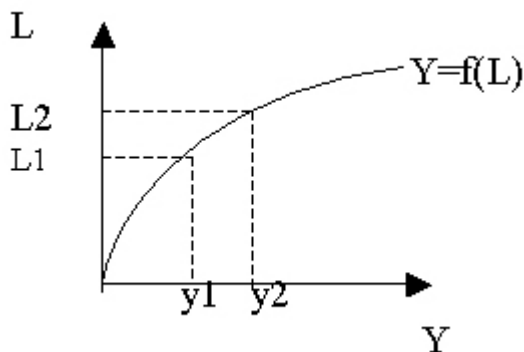
1. Τέλεια πληροφόρηση για τις τιμές των αγαθών και των παραγωγικών συντελεστών
2. Όλες οι αγορές (καθεμιά ξεχωριστά και όλες μαζί ταυτόχρονα) καταλήγουν σε ισορροπία, στην οποία η τιμή εξισορροπεί την προσφορά με την ζήτηση³.
3. Πλήρης ευκαμψία των τιμών και των μισθών

2.2 Η ΚΑΜΠΥΛΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ

2.2.1 Η ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Αν υποθέσουμε ότι μοναδικός παραγωγικός συντελεστής είναι η εργασία (L), τότε το παραγόμενο προϊόν είναι συνάρτηση της (ζητούμενης) ποσότητας εργασίας.

$$Y=f(L)$$

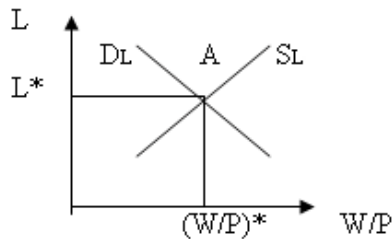
Συνεπώς, για να εξετάσουμε την προσφορά του συνολικού προϊόντος, θα πρέπει να δούμε πόση ποσότητα εργασίας θα χρησιμοποιήσουν οι επιχειρήσεις.

2.2.2 Η ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η ισορροπία της αγοράς εργασίας προκύπτει στο σημείο τομής προσφοράς και ζήτησης εργασίας. Βασική παραδοχή των κλασικών είναι οι τέλεια ελαστικοί ονομαστικοί μισθοί. Η ζήτηση εργασίας είναι αρνητική συνάρτηση του πραγματικού μισθού (W/P), ενώ η προσφορά θετική συνάρτηση αυτού. Η ποσότητα εργασίας ισορροπίας (L^*) είναι αυτή, που για μισθό $(W/P)^*$ η ζήτηση εργασίας είναι ίση με την προσφορά.

³ Οι κλασικοί υιοθέτησαν την προσέγγιση της επαναδιαπραγμάτευσης ή προσεγγιστική διαδικασία, σύμφωνα με την οποία οι προσφορές για την αγορά και πώληση αγαθών συνεχίζονται μέχρι να βρεθεί ένα σύνολο τιμών, στο οποίο απορροφούνται πλήρως όλες οι ποσότητες αγαθών.

Σχήμα 2: Η Αγορά Εργασίας.

Για περισσότερη μελέτη...

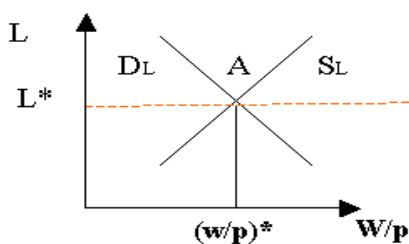
Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΚΛΑΣΙΚΟΥΣ

Η ανεργία, για την κλασική σχολή οικονομικής σκέψης, είναι αποτέλεσμα της προς τα κάτω ακαμψίας των πραγματικών και ονομαστικών μισθών (παραδοχή που υιοθέτησαν και οι νεοκλασικοί). Παράγοντες που προκαλούν αυτήν την ακαμψία είναι οι κατώτατοι μισθοί και η δύναμη των εργατικών συνδικάτων. Μείωση της ανεργίας μπορούν να προκαλέσουν πολιτικές της αγοράς εργασίας που αυξάνουν την προς τα κάτω ευκαμψία των μισθών, αλλά και η αύξηση των τιμών που θα προκαλέσουν μείωση των πραγματικών μισθών (ας μην ξεχνάμε ότι οι πραγματικοί μισθοί -ως πραγματικό μέγεθος- προκύπτουν από τον λόγο των ονομαστικών μισθών προς το επίπεδο των τιμών).

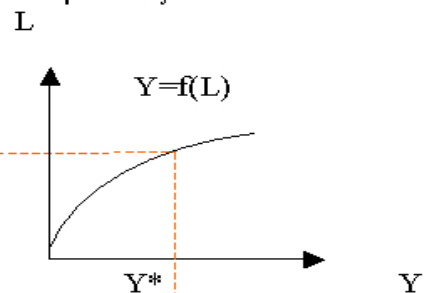
2.2.3 Η ΚΑΜΠΥΛΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ

Έχοντας προσδιορίσει το επίπεδο πλήρους απασχόλησης (L^*), βρίσκουμε μέσα από την συνάρτηση παραγωγής το προϊόν πλήρους απασχόλησης ($Y^*=f(L^*)$), από το οποίο θα προκύψει και η καμπύλη προσφοράς (S). Η κλασική καμπύλη προσφοράς και η κάθετη μορφή της είναι αυτή που θα καθορίσει τις πραγματικές μεταβλητές μιας οικονομίας (προϊόν και απασχόληση).

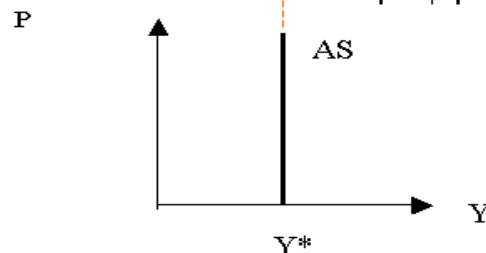
Σχήμα 3: Ο προσδιορισμός της απασχόλησης.

Σχήμα 4: Ο προσδιορισμός του προϊόντος

Σχήμα 5: Η καμπύλη προσφοράς

2.2.4 Η ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΚΑΜΠΥΛΗ ΖΗΤΗΣΗΣ

Η καμπύλη ζήτησης για τους κλασικούς (σύμφωνα με τους οποίους το χρήμα χρησιμοποιείται μόνο ως μέσο διενέργειας συναλλαγών και όχι ως περιουσιακό στοιχείο) προκύπτει από την ποσοτική θεωρία του χρήματος. Σύμφωνα με αυτήν, η ποσότητα χρήματος που κυκλοφορεί σε μια οικονομία εξαρτάται από την προσφορά χρήματος (M) και την ταχύτητα κυκλοφορίας του χρήματος (V η οποία δείχνει πόσες φορές θα περνούσε από τα χέρια ενός ατόμου ένα συγκεκριμένο χαρτονόμισμα σε μια δεδομένη χρονική περίοδο).

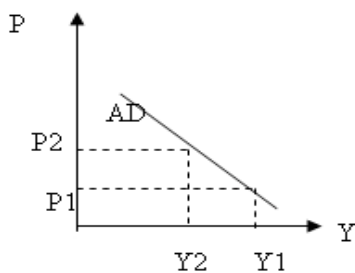
$$\text{Ποσοτική Θεωρία του Χρήματος : } M V = P Y \quad (1)$$

M : προσφορά χρήματος Y : παραγόμενο προϊόν

V : ταχύτητα κυκλοφορίας χρήματος P : επίπεδο τιμών

Αν η ποσότητα και η ταχύτητα κυκλοφορίας του χρήματος είναι σταθερές, μια αύξηση (μείωση) του προϊόντος θα πρέπει να οδηγήσει σε μείωση (αύξηση) των τιμών για να ισχύει η ταυτότητα (1).

Σχήμα 6: Η Συνολική Καμπύλη Ζήτησης (AD)

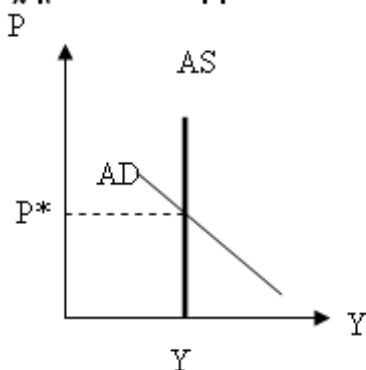

2.2.5 Η ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ ΤΟΥ ΚΛΑΣΙΚΟΥ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΟΣ.

Το σημείο τομής μεταξύ της συνολικής προσφοράς (AS) και της συνολικής ζήτησης (AD) προσδιορίζει το επίπεδο των τιμών (P^*) και του παραγόμενου προϊόντος (Y^*). Σε αυτό το σημείο όλες οι αγορές βρίσκονται σε ισορροπία.

Ένα από τα βασικότερα συμπεράσματα της κλασικής οικονομικής σχολής είναι ο Νόμος του Say, σύμφωνα με τον οποίο η προσφορά δημιουργεί τη ζήτησή της.

Σχήμα 7: Η ισορροπία του κλασικού υποδείγματος

Για περισσότερη μελέτη...

Jean-Baptiste Say, 1767-1832.

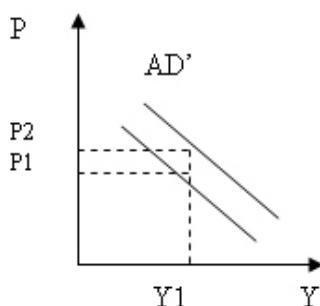
Ο Say ήταν υπέρμαχος των αρχών της γαλλικής επανάστασης και του φυσιοκρατισμού (*laissez fair*). Το σημαντικότερο έργο του ήταν η "Πραγματεία Πολιτικής Οικονομίας", όπου προσπάθησε να "παντρέψει" την θεωρία χρησιμότητας για την ζήτηση και τη θεωρία του κόστους για την προσφορά. Έδωσε μεγάλη έμφαση στο ρίσκο της επιχειρηματικότητας, την οποία και αντιμετώπιζε ως τέταρτο παραγωγικό συντελεστή.

Στην "Πραγματεία Πολιτικής Οικονομίας" διατύπωσε και τον περίφημο Νόμο (του Say), σύμφωνα με τον οποίον η προσφορά γεννά την ζήτησή της, που σημαίνει ότι η ζήτηση δεν μπορεί να ξεπερνά ή να υπολείπεται της προσφοράς.

2.2.6 Η ΚΛΑΣΙΚΗ ΔΙΧΟΤΟΜΟΣ.

Μεταξύ των υποθέσεων στις οποίες στηρίζεται το κλασικό υπόδειγμα, είναι η πλήρης ευκαμψία των τιμών και των ονομαστικών μισθών, καθώς και η χρήση του χρήματος ως μέσο συναλλαγών. Αν μεταβληθεί ένα ονομαστικό μέγεθος, όπως για παράδειγμα η ποσότητα χρήματος (M), θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του επιπέδου των τιμών για κάθε επίπεδο προϊόντος.

Σχήμα 7: Η αύξηση της Προσφοράς χρήματος

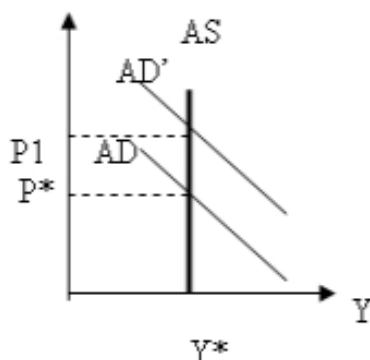

Από την ποσοτική θεωρία του χρήματος ($MV = PY$) προκύπτει ότι μια αύξηση της ποσότητας χρήματος M , και με δεδομένα την ταχύτητα κυκλοφορίας του χρήματος και το προϊόν, θα οδηγήσει σε αύξηση των τιμών (P).

$$\uparrow M \text{ } V = \uparrow P \text{ } Y$$

Η μετατόπιση της συνολικής καμπύλης ζήτησης θα έχει ως αποτέλεσμα, το σημείο ισορροπίας της οικονομίας να αντιστοιχεί σε μεγαλύτερο επίπεδο τιμών, με σταθερό το επίπεδο του προϊόντος ισορροπίας (Y^* -προϊόν πλήρους απασχόλησης).

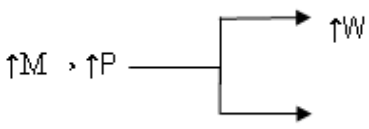
Σχήμα 8: Η αύξηση του επιπέδου των τιμών

Το επίπεδο της απασχόλησης θα παραμείνει και αυτό αμετάβλητο, καθώς η αύξηση των τιμών θα οδηγήσει σε αύξηση των ονομαστικών μισθών (W) (καθώς οι εργαζόμενοι δεν θα επιτρέψουν την μείωση των πραγματικών τους μισθών), οι οποίοι είναι εύκαμπτοι, με αποτέλεσμα οι πραγματικοί μισθοί (W/P) να παραμείνουν αμετάβλητοι. Σύμφωνα λοιπόν με την κλασική διχοτόμο, μεταβολές στα ονομαστικά μεγέθη μιας οικονομίας δεν επηρεάζουν τα πραγματικά της μεγέθη.

Για περισσότερη μελέτη...

ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ	ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ
$\uparrow M \rightarrow \uparrow P$	ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ $\nearrow W/P$ (αμετάβλητο) $\nearrow L$ (αμετάβλητο)
	ΠΡΟΪΟΝ $\uparrow AD \rightarrow \uparrow P^* \rightarrow Y^*$ (αμετάβλητο)

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι μια μεταβολή σε ένα ονομαστικό μέγεθος (ποσότητα χρήματος, φόροι, δημόσιες δαπάνες) προκαλεί μεταβολή σε ονομαστικά μεγέθη (επίπεδο τιμών, ονομαστικοί μισθοί), αλλά όχι σε πραγματικά μεγέθη (απασχόληση, προϊόν). Μεταβολές σε πραγματικά μεγέθη (απασχόληση, προϊόν) μπορούν να προκαλέσουν μεταβολές σε επίσης πραγματικά μεγέθη (πχ τεχνολογία παραγωγής, ποσότητα παραγωγικών συντελεστών). Συνεπώς για τους κλασικούς η άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής (φόροι, δημόσιες δαπάνες) και νομισματικής πολιτικής (ποσότητα χρήματος), είναι αναποτελεσματική.

Η ΚΛΑΣΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

Οι βασικότεροι εκπρόσωποι της κλασικής οικονομικής σκέψης ήταν οι Adam Smith, David Ricardo, Thomas Malthus και John Stuart Mill. Η αφετηρία της ήταν το βιβλίο του Adam Smith "Ο πλούτος των εθνών" (1776).

Σαν σχολή σκέψης διαμορφώθηκε την εποχή της μετάβασης από την φεουδαρχική κοινωνία στον καπιταλισμό, η οποία οδήγησε σε πολλές κοινωνικές αλλαγές. Στα πρώιμα στάδιά της, προσπάθησε να απαντήσει στο εξής ερώτημα: πώς μπορεί να οργανωθεί μια κοινωνία γύρω από ένα σύστημα όπου ο καθένας ενδιαφέρεται για το δικό του συμφέρον; Το "αόρατο χέρι" του Adam Smith ήταν η πρώτη απάντηση των κλασικών σε αυτό το ερώτημα.

3 ΤΟ ΚΕΥΝΣΙΑΝΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ

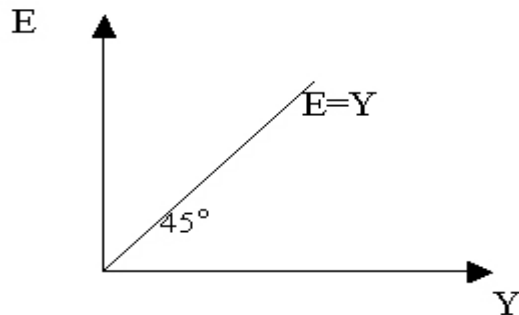
3.1 Η ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΕΝΗ ΔΑΠΑΝΗ

Η προγραμματισμένη δαπάνη (E) είναι το ποσό που τα νοικοκυριά, οι επιχειρήσεις και ο δημόσιος τομέας προγραμματίζουν να δαπανήσουν για αγαθά και υπηρεσίες. Η διαφορά μεταξύ προγραμματισμένης και πραγματικής δαπάνης (Y) είναι οι επενδύσεις σε αποθέματα (μη προγραμματισμένη δαπάνη): αν οι επιχειρήσεις

πωλήσουν λιγότερη ποσότητα προϊόντων από αυτήν που είχαν προγραμματίσει, τα αποθέματά τους αυξάνονται και το αντίστροφο.

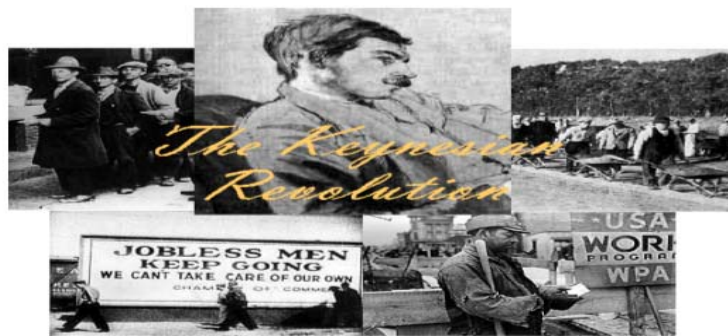
Όταν η οικονομία είναι σε ισορροπία, η προγραμματισμένη δαπάνη ισούται με την πραγματική: $Y=E$.

Σχήμα 1: Προγραμματισμένη και πραγματική δαπάνη.

Για περισσότερη μελέτη...

John Mayard Keynes

Ο John Mayard Keynes γεννήθηκε το 1883. Το γνωστότερο έργο του ήταν Η γενική θεωρία της απασχόλησης, του τόκου και του χρήματος, το οποίο εκδόθηκε λίγα χρόνια μετά την μεγάλη οικονομική κρίση του 1929. Αμέσως μετά την κρίση, ο Keynes έγραψε το *Treatise on Money*, το οποίο απετέλεσε αφορμή για πολλές θεωρητικές συζητήσεις μεταξύ των οικονομολόγων της εποχής. Οι συζητήσεις αυτές σε συνδυασμό με το *Treatise on Money*, απετέλεσαν την βάση για την συγγραφή της γενικής θεωρίας του.

Η σταδιακή στροφή του ενδιαφέροντος του Keynes για τις οικονομικές διακυμάνσεις (και του πόσο επηρεάστηκαν από την κρίση του 1929), αποκαλύπτεται ακόμα και από τους τίτλους των διαλέξεων και των άρθρων του. Από το 1929 οι διαλέξεις του ήταν υπό τον τίτλο "Η καθαρή θεωρία του χρήματος" (The Pure Theory of the Money), όταν το 1932 μετονομάστηκαν σε "Η νομισματική θεωρία της παραγωγής" (The monetary theory of production). Στις διαλέξεις του αυτές, διατυπώθηκε για πρώτη φορά και έννοια της προτίμησης της ρευστότητας.

Η θεωρία του, χαρακτηρίστηκε ως επαναστατική καθώς αμφισβήτησε την ως τότε κρατούσα (κλασική) αντίληψη για τον περιορισμένο σταθεροποιητικό ρόλο του κράτους. Αντιθέτως, υποστήριζε ότι η άσκηση επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής μέσω της τόνωσης της ζήτησης, θα ωθούσε μια οικονομία προς την ανάκαμψη. Η ιδέα αυτή έγινε ιδιαίτερα προσφιλής μετά από μια τόσο μεγάλη οικονομική κρίση.

3.1.1. ΣΥΣΤΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΕΝΗΣ ΔΑΠΑΝΗΣ

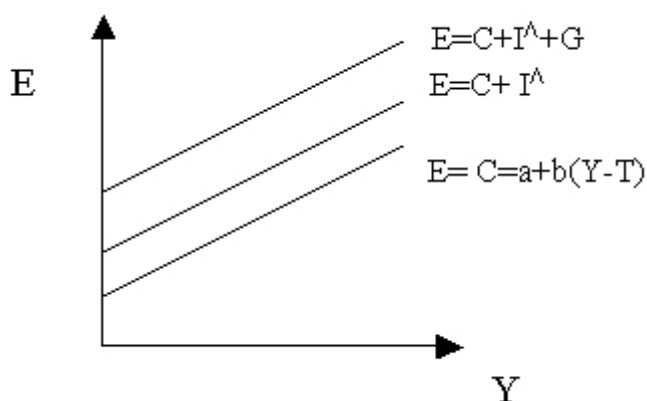
Η προγραμματισμένη δαπάνη, αποτελείται από:

- Την κατανάλωση (C), η οποία με την σειρά της εξαρτάται από το διαθέσιμο εισόδημα (το συνολικό εισόδημα μείον τους φόρους -T-), την οριακή ροπή προς κατανάλωση (b) και την αυτόνομη κατανάλωση (a), η οποία είναι η κατανάλωση ενός ατόμου όταν το εισόδημά του είναι μηδέν.

$$C = a + b(Y - T)$$

- Την Επένδυση, όπου η προγραμματισμένη επένδυση ορίζεται (προς το παρόν) εξωγενώς από το υπόδειγμα : $I = I^A$
- Τις Δημόσιες δαπάνες (G).

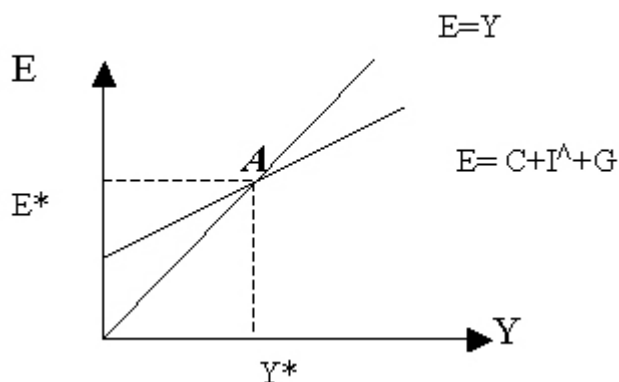
Σχήμα 4: Η προγραμματισμένη δαπάνη

3.1.2. Ο ΚΕΥΝΣΙΑΝΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ.

Σε κατάσταση ισορροπίας, η προγραμματισμένη δαπάνη (E) είναι ίση με την πραγματική (Y, η οποία αποτελεί και το συνολικό εισόδημα της οικονομίας). Στο σημείο A, αντιστοιχεί το εισόδημα ισορροπίας της οικονομίας.

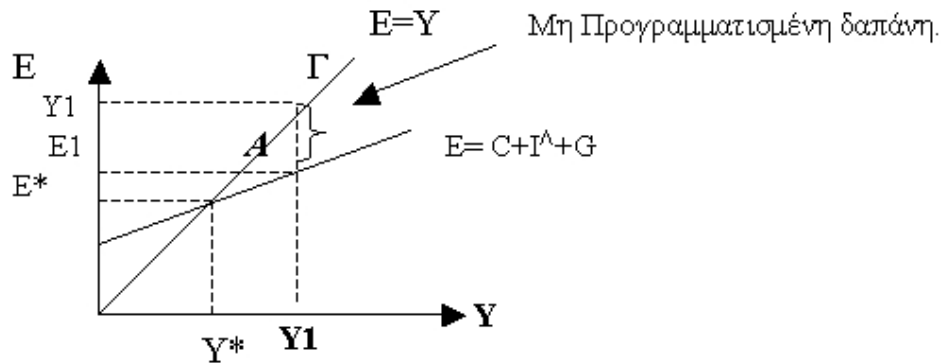
Σχήμα 5: Ο Κεϋνσιανός Σταυρός

3.1.3 ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΣΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ

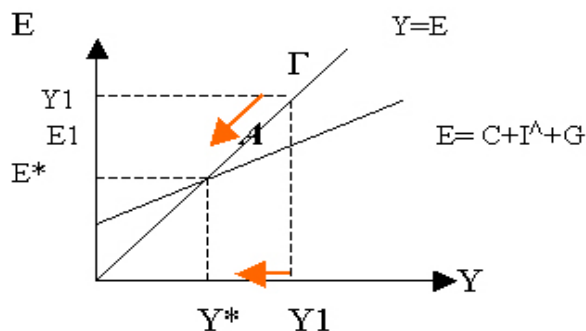
Όταν η προγραμματισμένη δαπάνη είναι μεγαλύτερη από την πραγματική (σημείο Γ Σχήματος 6), οι επιχειρήσεις πωλούν μικρότερη ποσότητα προϊόντων, αυξάνονται τα αποθέματά τους (μη προγραμματισμένη δαπάνη) και προχωρούν σε μείωση της παραγωγής και της απασχόλησης.

Σχήμα 6: Η προγραμματισμένη δαπάνη είναι μεγαλύτερη από την πραγματική.

Σταδιακά, θα μειωθεί το προϊόν (εισόδημα, Y) μέχρι το σημείο όπου η προγραμματισμένη δαπάνη θα ισούται με την πραγματική. Το αντίστροφο θα συμβεί, όταν πραγματική δαπάνη είναι μεγαλύτερη από την προγραμματισμένη.

Σχήμα 7: Η πραγματική δαπάνη μεγαλύτερη από την προγραμματισμένη

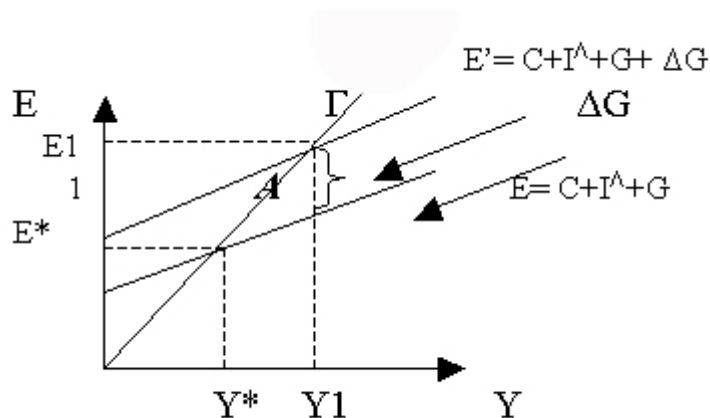
3.1.4. Η ΑΣΚΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Όταν το κράτος ασκεί επεκτατική δημοσιονομική πολιτική, σύμφωνα με το Κευνσιανό υπόδειγμα, αυξάνει την συνολική ζήτηση και το προϊόν (εισόδημα ισορροπίας):

1. *Αύξηση των Δημοσίων Δαπανών (G).*

Όταν το κράτος αυξάνει τις δημόσιες δαπάνες κατά ΔG , αυξάνεται και η προγραμματισμένη δαπάνη (λόγω αύξησης της συνολικής ζήτησης) και το εισόδημα ισορροπίας.

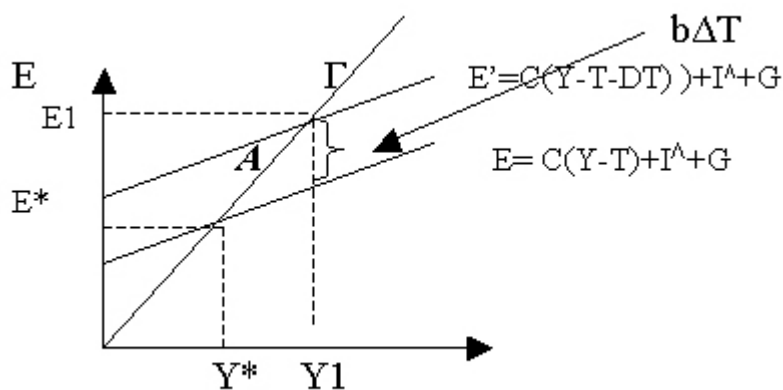
Σχήμα 9: Η αύξηση των δημοσίων δαπανών

2. Μείωση της φορολογίας (T).

Η μείωση της φορολογίας θα αυξήσει το διαθέσιμο εισόδημα των καταναλωτών ($Y-T$), με αποτέλεσμα να αυξηθεί η κατανάλωση και στην συνέχεια η προγραμματισμένη δαπάνη (συνολική ζήτηση). Η ευθεία της προγραμματισμένης δαπάνης θα μετατοπιστεί προς τα πάνω και αριστερά, αυξάνοντας την συνολική ζήτηση και το προϊόν. Το αντίστροφο θα συμβεί με μια αύξηση της φορολογίας.

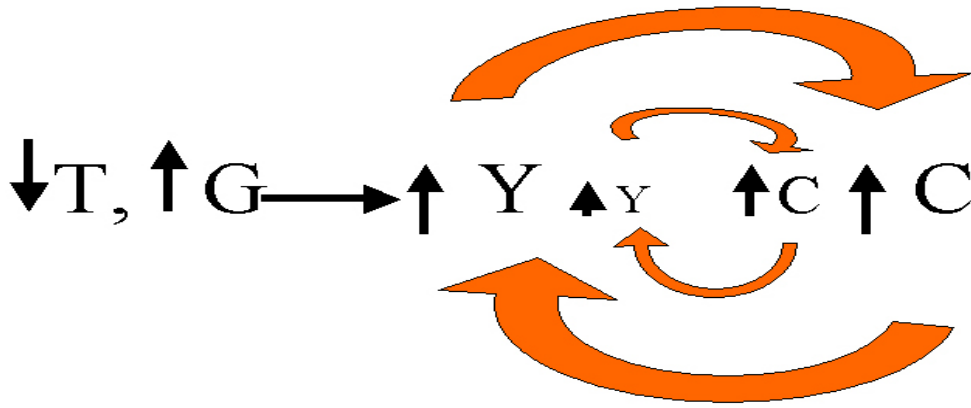
Σχήμα 11: Η μείωση της φορολογίας.

3. Ο πολλαπλασιαστής δημοσίων δαπανών (και μείωσης της φορολογίας).

Μια αύξηση των δημοσίων δαπανών αυξάνει το συνολικό εισόδημα της οικονομίας ($Y=C+I^A+G$), το οποίο με τη σειρά του αυξάνει την κατανάλωση ($C=a+b(Y-T)$). Η αύξηση της κατανάλωσης θα τροφοδοτήσει μια εκ νέου αύξηση του εισοδήματος που θα αυξήσει και πάλι την κατανάλωση κ.ο.κ.

Το ίδιο θα συμβεί και με μια μείωση των φόρων μέσω της αύξησης του διαθέσιμου εισοδήματος.

3.1.5. Η ΑΣΚΗΣΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

3.1.5.1 ΤΟ ΧΡΗΜΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΕΥΝΣΙΑΝΗ ΘΕΩΡΙΑ

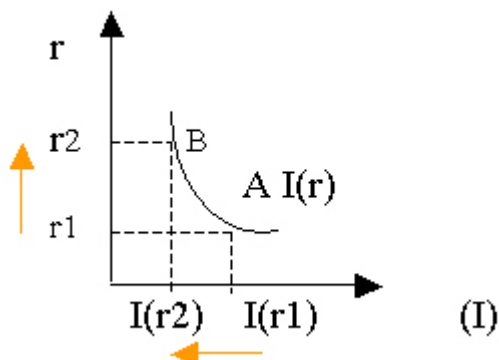
Κατά τους Κεϋνσιανούς, η συνολική ζήτηση χρήματος εξαρτάται από:

1. Τη ζήτηση χρήματος ως περιουσιακό στοιχείο: Η διακράτηση χρήματος ως περιουσιακό στοιχείο είναι αρνητική συνάρτηση του επιτοκίου (όσο υψηλότερο το επιτόκιο, τόσο μεγαλύτερο το κόστος ευκαιρίας διακράτησης ρευστών). Συνεπώς, όσο υψηλότερο είναι το επιτόκιο, τόσο μικρότερη είναι η ζήτηση χρήματος ως περιουσιακού στοιχείου.
2. Τη ζήτηση χρήματος ως μέσο πραγματοποίησης συναλλαγών, η οποία εξαρτάται από το εισόδημα.
3. Τη ζήτηση χρήματος ως μέτρο πρόληψης έναντι απροσδόκητων καταστάσεων μειωμένης ρευστότητας, η οποία εξαρτάται επίσης από το εισόδημα.

3.1.5.2 Η ΑΣΚΗΣΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ...

Κατά την κεϋνσιανή προσέγγιση, η κλασική διχοτόμος αίρεται μέσω της σχέσης επιτοκίου - επενδύσεων. Η επένδυση (I) είναι αρνητική συνάρτηση του επιτοκίου (r), δηλαδή όταν αυξάνεται το επιτόκιο, μειώνεται η επένδυση. Το επιτόκιο με τη σειρά του, καθορίζεται από τις νομισματικές αρχές (Κεντρική Τράπεζα) μέσω της νομισματικής πολιτικής.

Σχήμα 13 :Η συνάρτηση επενδύσεων

Για περισσότερη μελέτη...

ΣΧΕΣΗ ΕΠΙΤΟΚΙΟΥ-ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

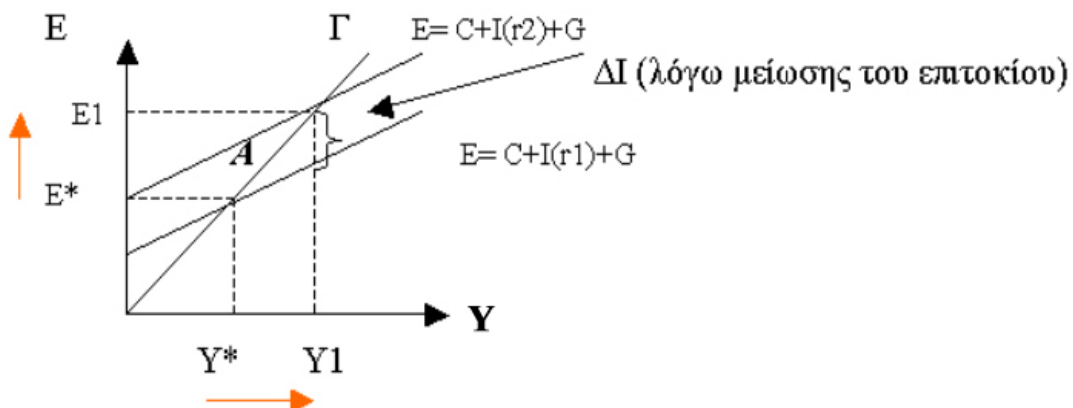
Η αρνητική σχέση επιτοκίου επενδύσεων ισχύει ούτως ή άλλως, ακόμα και αν μια επιχείρηση διαθέτει τα απαιτούμενα κεφάλαια για την πραγματοποίηση της επένδυσης. Όταν μια επιχείρηση θέλει να πραγματοποιήσει μια επένδυση και δεν διαθέτει το απαιτούμενο κεφάλαιο, θα προσφύγει στο δανεισμό. Το κόστος του κεφαλαίου (επιτόκιο) θα πρέπει να συμπεριληφθεί στον υπολογισμό του κόστους της επένδυσης. Όσο υψηλότερο το επιτόκιο, τόσο μεγαλύτερη θα πρέπει να είναι η απόδοση μιας επένδυσης προκειμένου να αναληφθεί και τόσο λιγότερα επενδυτικά προγράμματα θα εκτιμούνται ως κερδοφόρα.

Ακόμα, όμως, και αν μια επιχείρηση διαθέτει το απαιτούμενο ύψος κεφαλαίου, μία από τις εναλλακτικές τοποθετήσεις του, είναι και τα τοκοφόρα περιουσιακά στοιχεία. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί μια επένδυση (σε πάγιο εξοπλισμό) θα πρέπει η αναμενόμενη απόδοσή της να είναι μεγαλύτερη από το επιτόκιο. Σε αυτή την περίπτωση, το επιτόκιο είναι το κόστος ευκαιρίας του κεφαλαίου.

3.1.5.3 ...ΚΑΙ Η ΑΡΣΗ ΤΗΣ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΔΙΧΟΤΟΜΟΥ.

Έχοντας εισάγει την επένδυση ενδογενώς πλέον στο υπόδειγμα, η συνάρτηση προγραμματισμένης δαπάνης είναι $E = C + I(r) + G$. Αν μειωθεί το επιτόκιο, θα αυξηθεί η δαπάνη για επενδύσεις και συνεπώς το προϊόν (εισόδημα) ισορροπίας της οικονομίας.

Σχήμα 16: Επένδυση, επιτόκιο και εισόδημα

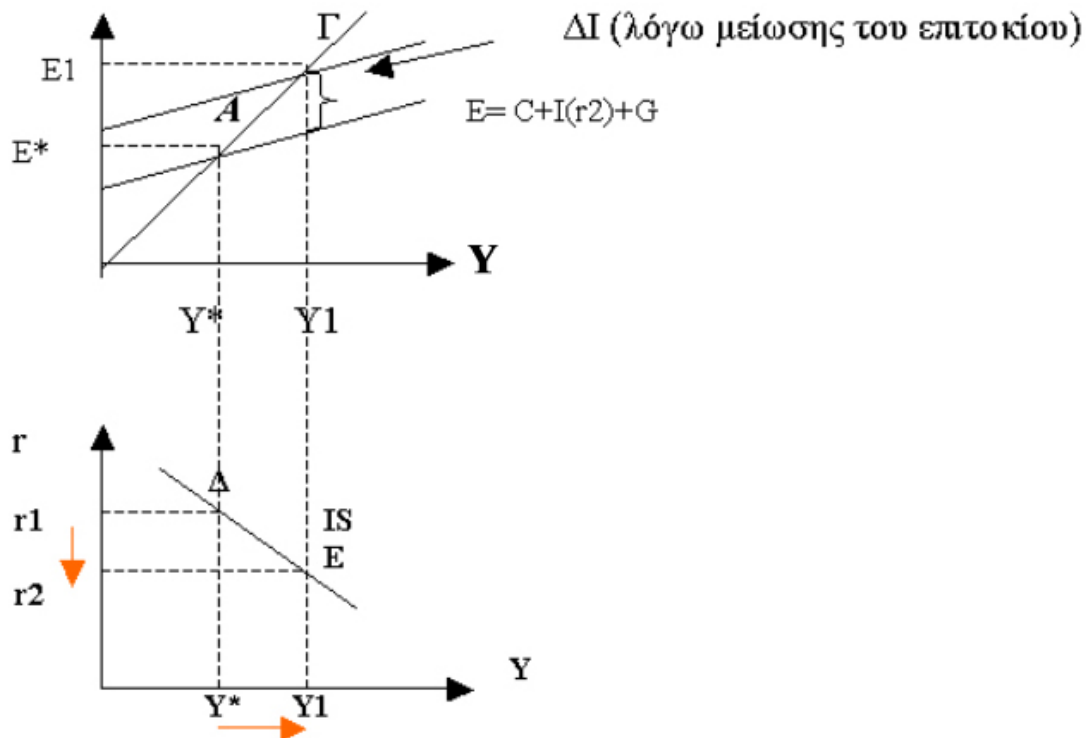

Από τα παραπάνω, μπορούν να συναχθούν δυο χρήσιμα συμπεράσματα που προκύπτουν από την Κεϋνσιανή προσέγγιση:

1. Τα ονομαστικά μεγέθη της οικονομίας (πχ προσφορά χρήματος, ονομαστικό επιτόκιο), μπορούν να επηρεάσουν πραγματικά μεγέθη της οικονομίας (πχ προϊόν, εισόδημα). Άρα κατά την κεϋνσιανή προσέγγιση δεν ισχύει η κλασική διχοτόμος.

- Υπάρχει μια αρνητική σχέση επιτοκίου (r) και εισοδήματος-παραγωγής (Y). Δηλαδή, όσο μειώνεται το επιτόκιο, αυξάνεται το εισόδημα. Η σχέση μεταξύ των δύο αυτών καμπύλων παρίσταται γραφικά από την καμπύλη IS, η οποία δείχνει τους συνδυασμούς εισοδήματος(προϊόντος) και επιτοκίου για τους οποίους οι αγορές αγαθών και χρήματος βρίσκονται σε ισορροπία.

Σχήμα 17: Ο Κεϋνσιανός Σταυρός και η καμπύλη IS

3.2. ΒΡΑΧΥΧΡΟΝΙΑ ΚΑΙ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΙΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Η ακαμψία των μισθών είναι μια εκ των υποθέσεων του κεϋνσιανού υποδείγματος. Η μακροοικονομική πολιτική είναι αποτελεσματική, καθώς μια μεταβολή στα ονομαστικά μεγέθη (π.χ. προσφορά χρήματος), μπορεί να επηρεάσει τα πραγματικά μεγέθη (π.χ. πραγματικός μισθός W/P) καθιστώντας τη δημοσιονομική και νομισματική πολιτική αποτελεσματικές. Η υπόθεση (της ακαμψίας των μισθών) ισχύει στη βραχυχρόνια περίοδο.

Αντιθέτως, οι κλασικοί στηρίζτηκαν στην πλήρη ευκαμψία των μισθών. Μια μεταβολή σε ένα ονομαστικό μέγεθος, όπως είναι η προσφορά χρήματος, δεν θα επηρεάσει τους πραγματικούς μισθούς (W/P) με αποτέλεσμα η δημοσιονομική και νομισματική πολιτική να είναι αναποτελεσματικές. Η υπόθεση της πλήρους ευκαμψίας των μισθών ισχύει, κυρίως, στη μακροχρόνια περίοδο.

3.3. ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΕ ΜΙΑ ΚΛΕΙΣΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: ΤΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ IS-LM

Το υπόδειγμα IS-LM παρουσιάζει το συνδυασμό επιτοκίου (r) και εισοδήματος (Y) για τον οποίο τόσο η αγορά αγαθών και υπηρεσιών (καμπύλη IS) όσο και η αγορά χρήματος (καμπύλη LM) βρίσκονται σε ισορροπία.

3.3.1 Η ΚΑΜΠΥΛΗ IS (I)

Η καμπύλη IS περιλαμβάνει συνδυασμούς επιτοκίου και εισοδήματος για τους οποίους η αγορά αγαθών και υπηρεσιών βρίσκεται σε ισορροπία. Για να είναι η αγορά κεφαλαίων σε ισορροπία, θα πρέπει η προσφορά (δανειακών) κεφαλαίων (αποταμίευση-S) να ισούται με τη ζήτηση (επένδυση-I).

$$\text{ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ} = \text{ΕΠΕΝΔΥΣΗ} \\ S = I$$

Από την ταυτότητα του εθνικού εισοδήματος μπορεί να προκύψει η εξής σχέση:

$$Y = C + I + G \Rightarrow Y - C - G = I \quad (1)$$

Προσθέτοντας και αφαιρώντας τους φόρους στο αριστερό σκέλος της ταυτότητας προκύπτει η εξής σχέση:

$$(Y - T - C) + (T - G) = I(r) \quad (2)$$

Ιδιωτική Αποταμίευση
το μέρος του διαθέσιμου
εισοδήματος (Y-T) το οποίο
δεν καταναλώνεται.

Δημόσια Αποταμίευση: το τμήμα των
κρατικών εσόδων (φόρων)
το οποίο δεν δαπανάται
(πλεόνασμα προϋπολογισμού).

Η προσφορά δανειακών κεφαλαίων (αποταμίευση) είναι συνάρτηση του εισοδήματος και της δημοσιονομικής πολιτικής. Η ζήτηση δανειακών κεφαλαίων (επένδυση) είναι (αρνητική) συνάρτηση του επιτοκίου.

3.2 Η ΚΑΜΠΥΛΗ IS (II).

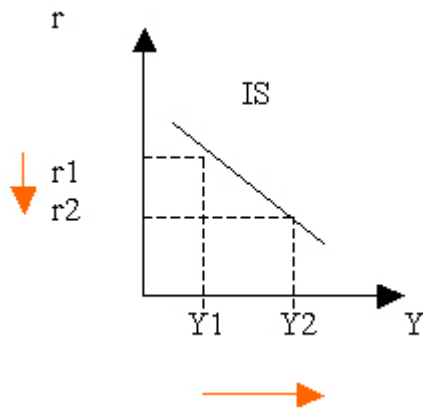
Ποια σχέση, λοιπόν, θα πρέπει να υπάρχει μεταξύ εισοδήματος και επιτοκίου ώστε οι αγορές αγαθών - υπηρεσιών και κεφαλαίων να είναι σε ισορροπία;

Όταν αυξάνεται το εισόδημα, αυξάνεται η αποταμίευση (Y-C-G), δηλαδή η προσφορά κεφαλαίων. Όταν αυξάνεται η προσφορά ενός αγαθού (δανειακά κεφάλαια), μειώνεται η τιμή του (επιτόκιο). Με άλλα λόγια, για να ισχύει η ταυτότητα (2), όταν αυξάνεται το αριστερό της σκέλος (αποταμίευση), λόγω της αύξησης του εισοδήματος, θα πρέπει να αυξηθεί και το δεξιό (επένδυση), μέσω της μείωσης του επιτοκίου.

$$Y - C - G = I(r) \quad (2)$$

Σύμφωνα, λοιπόν, με την καμπύλη IS, όταν αυξάνεται το εισόδημα μειώνεται το επιτόκιο και το αντίστροφο προκειμένου η αγορά αγαθών και υπηρεσιών να είναι σε ισορροπία. Δηλαδή, το υψηλότερο εισόδημα οδηγεί σε υψηλότερη αποταμίευση, ασκώντας πιέσεις στο επιτόκιο ισορροπίας.

Σχήμα 19: Η καμπύλη IS

3.3.3 Η ΚΑΜΠΥΛΗ IS (III): Η ΕΛΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΠΙΤΟΚΙΟ

Αν αυξηθεί το επιτόκιο θα πρέπει να μειωθούν οι επενδύσεις όπως και το εισόδημα για να βρεθεί η αγορά προϊόντος σε ισορροπία ($Y-C-G=vI(r)$). Ένα ερώτημα που τίθεται στο σημείο αυτό, είναι πόσο ευαίσθητη είναι η μεταβολή των επενδύσεων σε μια μεταβολή του επιτοκίου;

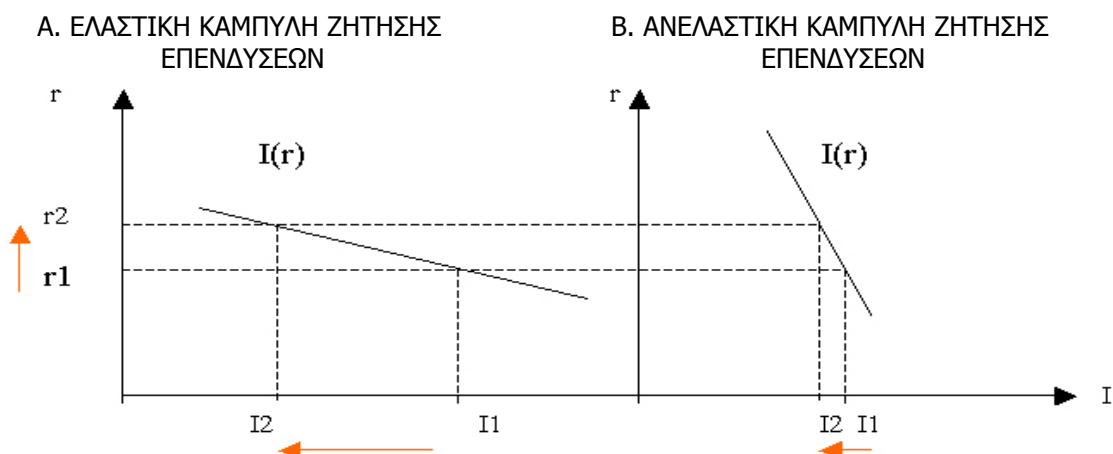
Για να απαντήσει κανείς στο παραπάνω ερώτημα, θα πρέπει να εξετάσει την ελαστικότητα ζήτησης των επενδύσεων ως προς το επιτόκιο (η οποία είναι ιδιαιτέρως χρήσιμη για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της μακροοικονομικής πολιτικής):

$$E_{I,r} = \frac{DI/I}{Dr/r} < 0$$

Όταν,

1. $E_{I,r} < 1$, τότε η ζήτηση επενδύσεων ως προς το επιτόκιο είναι ανελαστική. Αυτό σημαίνει ότι το επιτόκιο πρέπει να αυξηθεί (μειωθεί) πολύ για να μειωθούν (αυξηθούν) οι επενδύσεις.
2. $E_{I,r} > 1$, τότε η ζήτηση επενδύσεων ως προς το επιτόκιο είναι ελαστική. Αυτό σημαίνει ότι αρκεί μια μικρή αύξηση (μείωση) του επιτοκίου για να μειωθούν (αυξηθούν) πολύ οι επενδύσεις.

Σχήμα 21: Η καμπύλη ζήτησης επενδυτικών κεφαλαίων

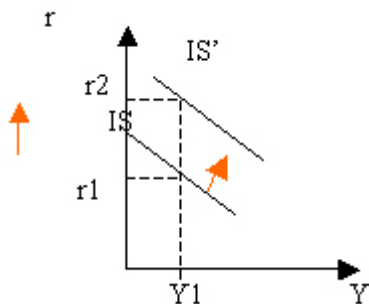

3.3.4 Η ΑΣΚΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ Η ΚΑΜΠΥΛΗ IS

Όταν ασκείται επεκτατική δημοσιονομική πολιτική, δηλαδή, μείωση των φόρων ή αύξηση των δημοσίων δαπανών, τότε μειώνεται η αποταμίευση (προσφορά δανειακών κεφαλαίων). Αυτό θα έχει ως συνέπεια την αύξηση του επιτοκίου για κάθε επίπεδο εισοδήματος και μετατόπιση της IS προς τα πάνω και δεξιά.

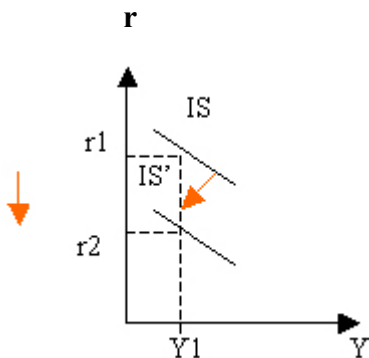
$$(Y-T-C) + (T-G) = I(r)$$

Σχήμα 22: Η άσκηση επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής και η καμπύλη IS

Το αντίστροφο θα συμβεί με την άσκηση συσταλτικής (περιοριστικής) δημοσιονομικής πολιτικής. Όταν ασκείται περιοριστική δημοσιονομική πολιτική, δηλαδή, αύξηση των φόρων ή μείωση των δημοσίων δαπανών, τότε αυξάνεται η αποταμίευση (προσφορά δανειακών κεφαλαίων). Αυτό θα έχει ως συνέπεια τη μείωση του επιτοκίου για κάθε επίπεδο εισοδήματος και μετατόπιση της IS προς τα μέσα και αριστερά.

Σχήμα 23: Η άσκηση περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής και η καμπύλη IS

3.3.5 Η ΚΑΜΠΥΛΗ LM (I)

Η καμπύλη LM περιλαμβάνει συνδυασμούς επιτοκίου και εισοδήματος, για τους οποίους η αγορά χρήματος βρίσκεται σε ισορροπία. Για να βρίσκεται η αγορά χρήματος σε ισορροπία θα πρέπει η προσφορά πραγματικών χρηματικών διαθεσίμων $(M/P)_s$ να ισούται με τη ζήτησή τους $(M/P)_d$.

$$\begin{array}{l} \text{ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΩΝ} \\ \text{ΧΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ} \end{array} = \begin{array}{l} \text{ΖΗΤΗΣΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΩΝ} \\ \text{ΧΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ} \end{array}$$

$$(M/P)_s = (M/P)_d \quad (3).$$

Η ζήτηση πραγματικών χρηματικών διαθεσίμων εξαρτάται αρνητικά από το επιτόκιο και θετικά από το εισόδημα.

Η προσφορά πραγματικών χρηματικών διαθεσίμων εξαρτάται από την προσφορά χρήματος (M_s) όπως προσδιορίζεται από τις νομισματικές αρχές και το επίπεδο των τιμών (P).

3.3.6 Η ΚΑΜΠΥΛΗ LM (II): Η ΖΗΤΗΣΗ ΧΡΗΜΑΤΟΣ

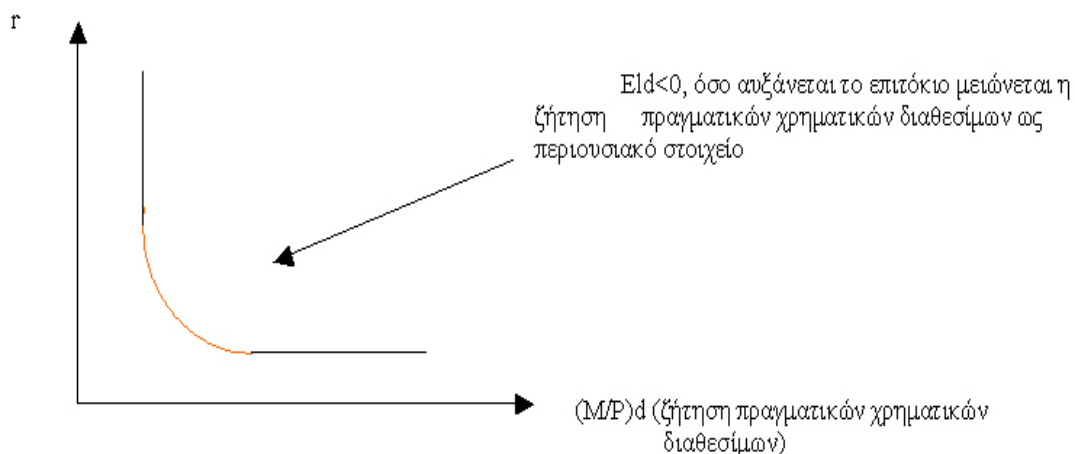
Η ζήτηση πραγματικών χρηματικών διαθεσίμων αποτελείται από:

- Τη ζήτηση χρήματος για τη διενέργεια συναλλαγών (M_d^y), η οποία εξαρτάται από το επίπεδο του εισοδήματος. Όσο μεγαλύτερο είναι το επίπεδο του εισοδήματος (Y), τόσο μεγαλύτερη είναι η ποσότητα χρήματος που ζητούν τα άτομα για την διενέργεια συναλλαγών.
- Τη ζήτηση χρήματος ως περιουσιακό στοιχείο (M_d^r), η οποία εξαρτάται από το επιτόκιο. Όσο αυξάνεται το επιτόκιο, τόσο μειώνεται η ζήτηση πραγματικών χρηματικών διαθεσίμων, καθώς αυξάνεται το κόστος ευκαιρίας διακράτησης ρευστών. Η ελαστικότητα ζήτησης πραγματικών χρηματικών διαθεσίμων (E_{ld}) ως προς το επιτόκιο δείχνει την ποσοστιαία μεταβολή της ζήτησης χρήματος προς την ποσοστιαία μεταβολή του επιτοκίου.

Η ελαστικότητα ζήτησης πραγματικών χρηματικών διαθεσίμων μπορεί να είναι:

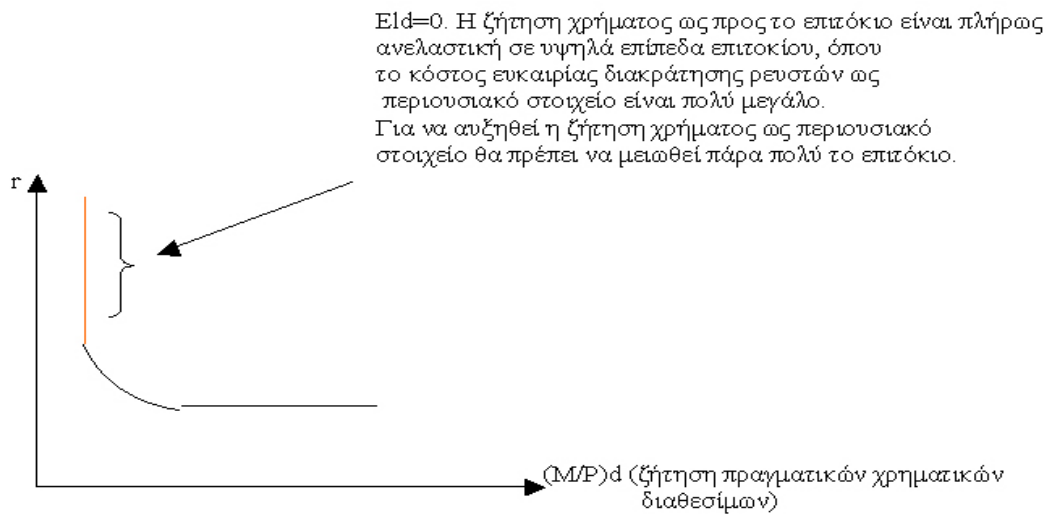
1. $E_{ld} < 0$, που αποτελεί το αρνητικό τμήμα της καμπύλης ζήτησης πραγματικών χρηματικών διαθεσίμων ως προς το επιτόκιο (Σχήμα 22).

Σχήμα 26: Η καμπύλη ζήτησης χρήματος ως προς το επιτόκιο.

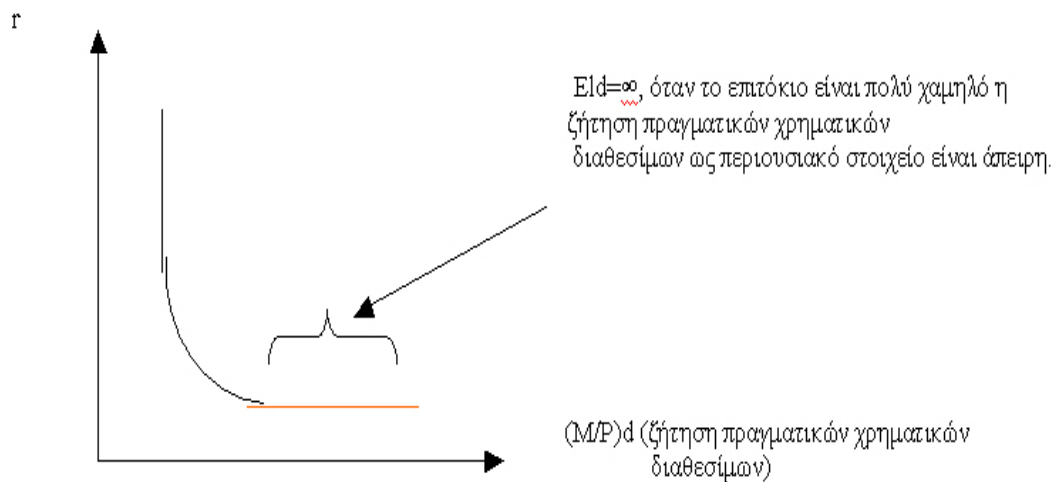
2. $E_{ld}=0$, πλήρως ανελαστική.

Σχήμα 26: Η καμπύλη ζήτησης χρήματος ως προς το επιτόκιο.

3. $E_{ld}=\infty$, πλήρως ελαστική.

Σχήμα 27: Η καμπύλη ζήτησης χρήματος ως προς το επιτόκιο

3.3.7 Η ΚΑΜΠΥΛΗ LM (III)

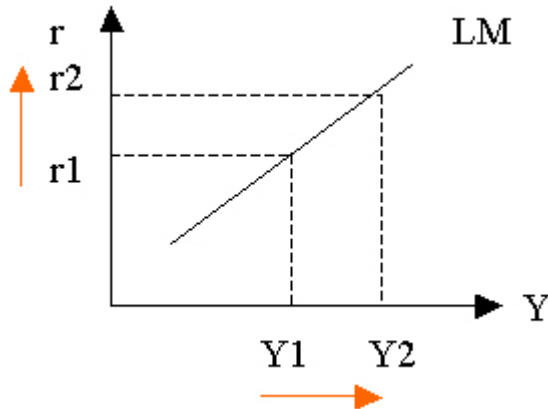
Για να βρίσκεται σε ισορροπία η αγορά χρήματος, θα πρέπει η ζήτηση για πραγματικά χρηματικά διαθέσιμα να είναι ίση με την προσφορά:

$$(M/P)_s = (M/P)_d \Rightarrow (M/P)_s = M_{dy} + M_{dr} \quad (4)$$

Αυτό σημαίνει ότι για δεδομένη προσφορά πραγματικών χρηματικών διαθεσίμων $(M/P)_s$, η ενδεχόμενη αύξηση του εισοδήματος (από Y_1 σε Y_2) θα προκαλέσει αύξηση της ζήτησης χρήματος ως μέσο διενέργειας συναλλαγών (M_{dy}). Για να ισχύει η ταυτότητα (4), θα πρέπει να αυξηθεί το επιτόκιο (από r_1 σε r_2).

προκειμένου να μειωθεί η ζήτηση χρήματος ως περιουσιακό στοιχείο (M^d). Άρα υπάρχει θετική σχέση μεταξύ επιτοκίου και εισοδήματος για να βρίσκεται η αγορά χρήματος σε ισορροπία. Αυτό απεικονίζει και η καμπύλη LM.

Σχήμα 29: Η καμπύλη LM

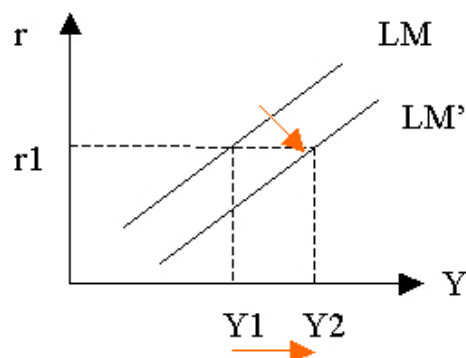

3.3.8 Η ΚΑΜΠΥΛΗ LM (IV): Η ΑΣΚΗΣΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ Η ΚΑΜΠΥΛΗ LM.

Η καμπύλη LM περιλαμβάνει συνδυασμούς επιτοκίου και εισοδήματος, για τους οποίους η αγορά χρήματος βρίσκεται σε ισορροπία ($(M/P)^s = M^d$). Αν αυξηθεί η προσφορά πραγματικών χρηματικών διαθεσίμων ($(M/P)^s$), τότε για κάθε επίπεδο εισοδήματος (Y) θα αντιστοιχεί χαμηλότερο ύψος επιτοκίου, ώστε να απορροφηθεί η επιπλέον ρευστότητα από την αύξηση της ζήτησης χρήματος ως περιουσιακό στοιχείο (ή εναλλακτικά, για κάθε ύψος επιτοκίου θα αντιστοιχεί μεγαλύτερο επίπεδο εισοδήματος ώστε η επιπλέον ρευστότητα να χρησιμοποιείται για συναλλακτικούς σκοπούς).

Δηλαδή, αν αυξηθεί η πραγματική προσφορά χρηματικών διαθεσίμων από $(M/P)^s_1$ σε $(M/P)^s_2$, η LM θα μετατοπιστεί προς τα έξω και δεξιά.

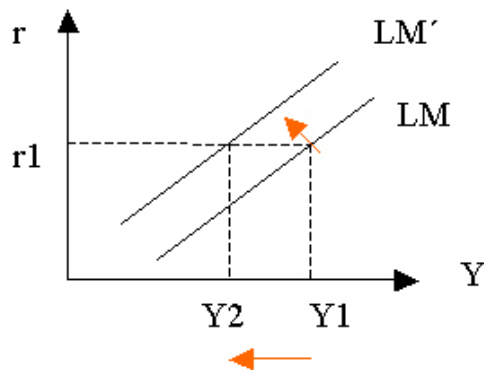
Σχήμα 32: Η καμπύλη LM μετά από μια αύξηση της προσφοράς χρήματος.

Το αντίστροφο θα συμβεί για μια μείωση της προσφοράς πραγματικών χρηματικών διαθεσίμων. Αν μειωθεί η προσφορά πραγματικών χρηματικών διαθεσίμων, τότε η LM θα μετατοπιστεί προς τα μέσα και αριστερά, καθώς σε κάθε ύψος επιτοκίου θα αντιστοιχεί χαμηλότερο επίπεδο εισοδήματος, ώστε να μειωθεί η

ζήτηση χρήματος για συναλλακτικούς σκοπούς και να παραμείνει η συγκεκριμένη αγορά σε ισορροπία.

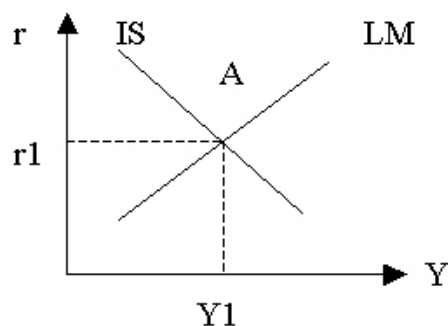
Σχήμα 33: Η καμπύλη LM μετά από μια μείωση της προσφοράς χρήματος.

3.3.9 Η ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ ΣΤΙΣ ΑΓΟΡΕΣ ΑΓΑΘΩΝ-ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ & ΧΡΗΜΑΤΟΣ.

Η καμπύλη IS απεικονίζει τους συνδυασμούς επιτοκίου-εισοδήματος για τους οποίους η αγορά αγαθών και υπηρεσιών βρίσκεται σε ισορροπία. Η καμπύλη LM απεικονίζει τους συνδυασμούς επιτοκίου-εισοδήματος για τους οποίους η αγορά χρήματος βρίσκεται σε ισορροπία. Συνεπώς, στο σημείο τομής τους προσδιορίζεται ένας συνδυασμός επιτοκίου και εισοδήματος για τον οποίο οι δυο αγορές (προϊόντων-υπηρεσιών και χρήματος) βρίσκονται σε ισορροπία.

Σχήμα 34: Η ισορροπία : η τομή των καμπύλων IS-LM.

Για περισσότερη μελέτη...

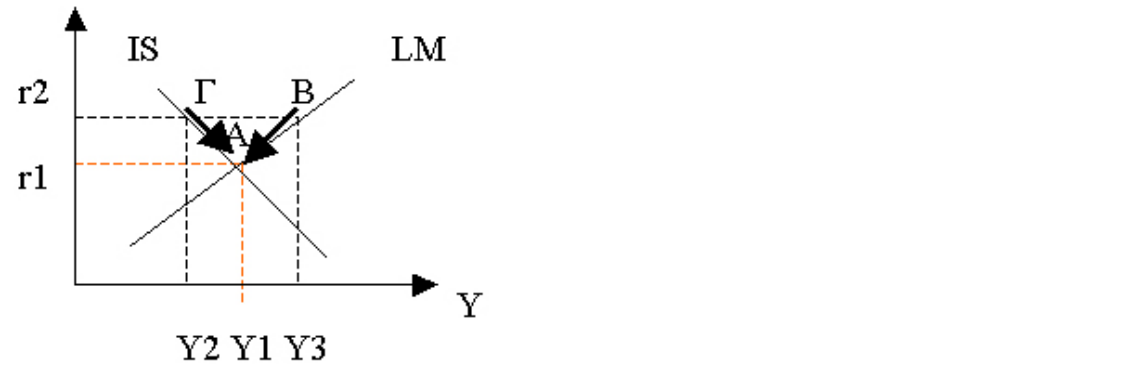
Η ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΟ ΣΗΜΕΙΟ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ

Όπως φαίνεται στο Σχήμα 35, η οικονομία βρίσκεται σε ισορροπία στο σημείο A (r_1 , Y_1). Έστω ότι βρισκόμαστε στο σημείο Γ, το οποίο αντιστοιχεί σε επιτόκιο r_2 και εισόδημα Y_2 . Ο συνδυασμός αυτός ανήκει στην καμπύλη IS (και όχι στην LM), γεγονός που σημαίνει ότι μόνο η αγορά αγαθών είναι σε ισορροπία και όχι η αγορά χρήματος. Για επιτόκιο r_2 απαιτείται εισόδημα $Y_3(>Y_2)$, ώστε να βρίσκεται η αγορά χρήματος σε ισορροπία. Δηλαδή, το ύψος του εισοδήματος δεν αρκεί (για επιτόκιο r_2) για να εξισορροπηθεί η προσφορά με την ζήτηση χρήματος, με αποτέλεσμα να υπάρχει υπερβάλλουσα προσφορά.

Η υπερβάλλουσα αυτή προσφορά χρήματος, θα οδηγήσει σε σταδιακή μείωση των επιτοκίων (αυξάνοντας τις επενδύσεις), ώστε να αυξηθεί η ζήτηση χρήματος ως

περιουσιακού στοιχείου και να επανέλθει η αγορά χρήματος σε ισορροπία. Το αντίστροφο θα συμβεί, όταν το σημείο εκκίνησης της οικονομίας σε χαμηλότερο ύψος επιτοκίου από το επιτόκιο ισορροπίας.

Σχήμα 36: Η σταδιακή μείωση των επιτοκίων.

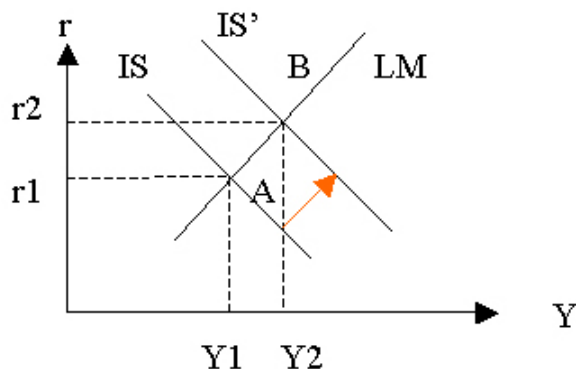

3.3.10 Η ΑΣΚΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ας υποθέσουμε ότι η οικονομία βρίσκεται σε ισορροπία στο σημείο A (r_1, Y_1) (Σχήμα 38). Το κράτος αποφασίζει να ασκήσει επεκτατική δημοσιονομική πολιτική αυξάνοντας τις δημόσιες δαπάνες (ή μειώνοντας τη φορολογία). Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του εισοδήματος και τη μετατόπιση της IS προς τα πάνω και δεξιά με αποτέλεσμα την άνοδο του εισοδήματος και του επιτοκίου ισορροπίας (r_2, Y_2). Η αύξηση αυτή του επιτοκίου μπορεί να προέλθει από τον ενδεχόμενο δανεισμό του κράτους για την χρηματοδότηση του δημόσιου ελλείμματος, το οποίο μπορεί να δημιουργηθεί από τη διόγκωση των δημοσίων δαπανών (ή την μείωση των φόρων).

Συνέπεια της αύξησης του επιτοκίου, είναι η μείωση των ιδιωτικών επενδύσεων (εκτοπισμός του ιδιωτικού τομέα). Έτσι, μέρος της αύξησης του εισοδήματος που προέρχεται από τις μεγαλύτερες δημόσιες δαπάνες, εξουδετερώνεται από την μείωση των επενδύσεων λόγω της αύξησης του επιτοκίου. Όσο πιο ελαστική είναι η ζήτηση επενδύσεων ως προς το επιτόκιο, τόσο περισσότερο αναποτελεσματική είναι η άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής, καθώς μια οριακή αύξηση του επιτοκίου θα οδηγήσει σε μεγάλη μείωση των επενδύσεων.

Σχήμα 40: Η άσκηση επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής.

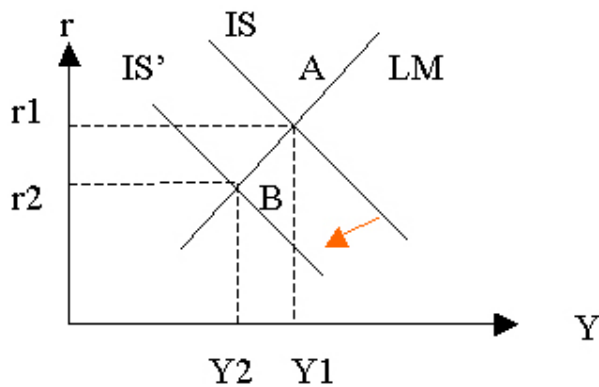

Το αντίθετο θα συμβεί, όταν το κράτος ασκήσει περιοριστική δημοσιονομική

πολιτική. Αν το κράτος μειώσει τις δημόσιες δαπάνες του (ή αυξήσει την φορολογία), θα μειώσει το εισόδημα, όπως και τα επιτόκια. Η μείωση του εισοδήματος δεν θα είναι αναλογική της μείωσης των δαπανών (ή της αύξησης της φορολογίας), διότι η μείωση του επιτοκίου θα αυξήσει τις επενδύσεις (η οποίες αυξάνουν το εισόδημα).

Σχήμα 41: Η άσκηση περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής.

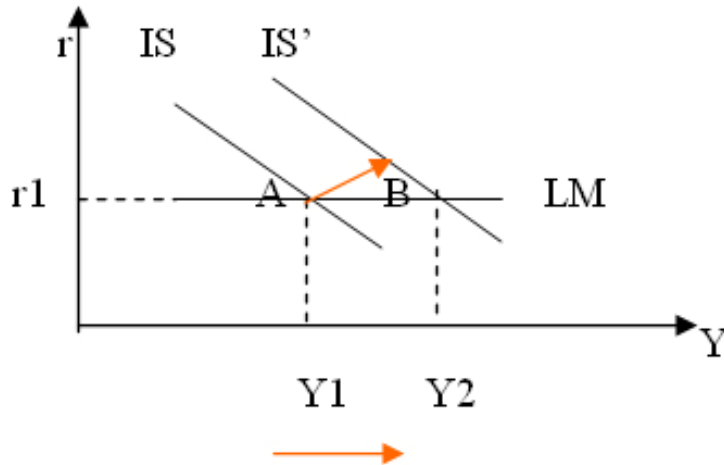
3.3.10.1 Η ΑΣΚΗΣΗ ΕΠΕΚΤΑΤΙΚΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ : ΜΙΑ ΑΚΡΑΙΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

Σε πολύ χαμηλά επίπεδα επιτοκίου (όπως στο r_1 του Σχήματος 41) η ελαστικότητα ζήτησης χρήματος ως προς το επιτόκιο είναι πλήρως ελαστική. Αν το κράτος ασκήσει επεκτατική δημοσιονομική (αύξηση των δημοσίων δαπανών ή μείωση της φορολογίας) θα μετατοπιστεί η IS προς τα έξω και δεξιά, αυξάνοντας το εισόδημα (από Y_1 σε Y_2).

Όπως, όμως, φαίνεται στο Σχήμα 42 το επιτόκιο παραμένει αμετάβλητο. Σε χαμηλά επίπεδα επιτοκίου η ζήτηση χρήματος ως περιουσιακό στοιχείο είναι μεγάλη (λόγω του χαμηλού επιτοκίου) και τα άτομα διακρατούν μεγάλη ποσότητα ρευστών. Η αύξηση του εισοδήματος θα αυξήσει τη ζήτηση χρήματος για τη διενέργεια συναλλαγών, χωρίς αυτό να σημαίνει και αύξηση του επιτοκίου, διότι η αυξημένη αυτή ζήτηση θα καλυφθεί από την μεγάλη ποσότητα ρευστών που έχουν στη διάθεσή τους τα άτομα.

Η διατήρηση του επιτοκίου σε χαμηλά επίπεδα (και η μη αύξησή του λόγω της επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής) δεν θα εκτοπίσει τις ιδιωτικές επενδύσεις και συνεπώς η αύξηση των δαπανών (ή η μείωση της φορολογίας) θα οδηγήσει σε μια "καθαρή" αύξηση του προϊόντος, καθιστώντας τη δημοσιονομική πολιτική πλήρως αποτελεσματική.

Σχήμα 42: Η άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής στο οριζόντιο τμήμα της LM

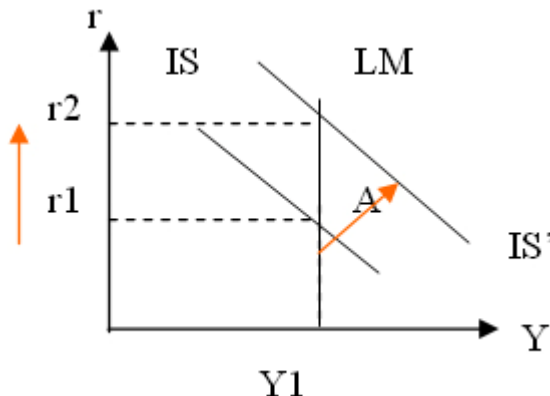
3.3.10.2 Η ΑΣΚΗΣΗ ΕΠΕΚΤΑΤΙΚΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ : ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΑΚΡΑΙΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

Σε μια άλλη ακραία περίπτωση όπου η LM είναι κάθετη στον άξονα του εισοδήματος, η ζήτηση χρήματος είναι πλήρως ανελαστική ως προς το επιτόκιο. Δηλαδή, η ζήτηση χρήματος είναι συνάρτηση μόνο του εισοδήματος (ζήτηση για συναλλακτικούς σκοπούς) και τα άτομα δεν ζητούν χρήμα ως περιουσιακό στοιχείο (κλασική υπόθεση για το χρήμα).

Αν αυξηθούν οι δημόσιες δαπάνες, η IS θα μετατοπιστεί προς τα έξω και δεξιά αυξάνοντας το επιτόκιο. Η αύξηση αυτή όμως του επιτοκίου, δεν θα τονώσει την προσφορά επενδυτικών κεφαλαίων (καθώς στην περίπτωση αυτή η ζήτηση χρήματος ως προς το επιτόκιο είναι πλήρως ανελαστική), με αποτέλεσμα τον πλήρη εκτοπισμό των ιδιωτικών επενδύσεων.

Συνεπώς, όταν η ζήτηση χρήματος ως προς το επιτόκιο είναι πλήρως ανελαστική και η LM κάθετη στον άξονα του εισοδήματος, η άσκηση επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής θα αυξήσει μόνο το επιτόκιο (ονομαστικό μέγεθος) και δεν θα επηρεάσει το επίπεδο του εισοδήματος (πραγματικό μέγεθος), καθιστώντας την αναποτελεσματική (κλασική διχοτόμος).

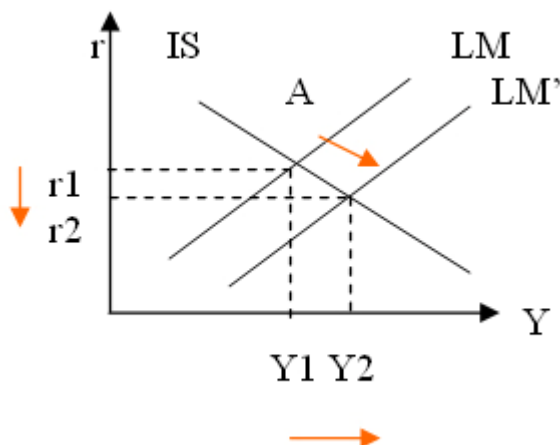
Σχήμα 44: Η ισορροπία στις αγορές προϊόντος και χρήματος

3.3.11 Η ΑΣΚΗΣΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Όταν οι νομισματικές αρχές ασκούν επεκτατική νομισματική πολιτική αυξάνοντας την προσφορά χρήματος, η LM μετατοπίζεται προς τα κάτω και δεξιά. Η αύξηση της προσφοράς χρήματος θα μειώσει το επιτόκιο, το οποίο με τη σειρά του ενθαρρύνει τόσο τις επενδύσεις όσο και την κατανάλωση, αυξάνοντας το εισόδημα ισορροπίας.

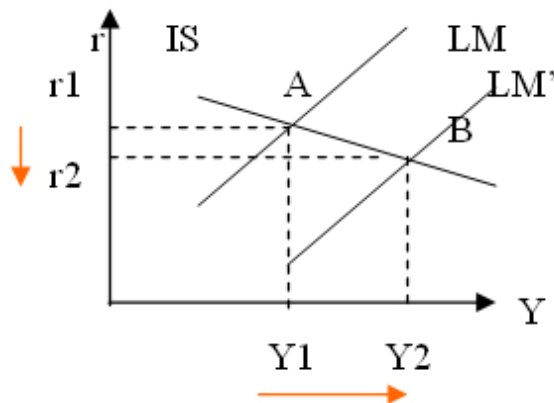
Σχήμα 46: Η ισορροπία στις αγορές προϊόντος και χρήματος

3.3.11.1 Η ΑΣΚΗΣΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ & Η ΚΛΙΣΗ ΤΗΣ ΚΑΜΠΥΛΗΣ IS.

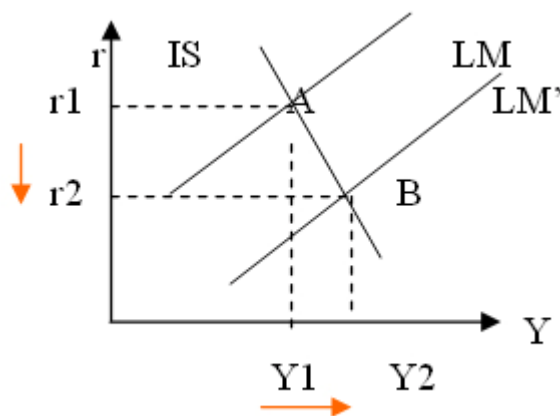
Ένας από τους παράγοντες που καθορίζουν την αποτελεσματικότητα της άσκησης νομισματικής πολιτικής είναι η ελαστικότητα ζήτησης επενδύσεων ως προς το επιτόκιο. Όσο πιο ελαστική είναι η ζήτηση επενδύσεων ως προς το επιτόκιο, τόσο περισσότερο αποτελεσματική είναι η άσκηση νομισματικής πολιτικής. Αυτό συμβαίνει γιατί όταν αυξάνεται η προσφορά πραγματικών χρηματικών διαθεσίμων, μειώνεται το επιτόκιο και αυξάνονται οι επενδύσεις. Ο βαθμός αύξησης των επενδύσεων από μια μικρή μείωση του επιτοκίου (ελαστικότητα ζήτησης επενδύσεων ως προς το επιτόκιο), θα καθορίσει και την αποτελεσματικότητα της νομισματικής πολιτικής.

Σχήμα 49: Η άσκηση επεκτατικής νομισματικής πολιτικής

Όσο περισσότερο ελαστική είναι η ζήτηση επενδύσεων ως προς το επιτόκιο, τόσο περισσότερο αποτελεσματική είναι η άσκηση νομισματικής πολιτικής, καθώς αρκεί μια μικρή μείωση του επιτοκίου για να οδηγήσει σε μεγάλη αύξηση των επενδύσεων και στη συνέχεια του εισοδήματος. Αντιθέτως, όσο πιο ανελαστική είναι η ζήτηση επενδύσεων ως προς το επιτόκιο, τόσο λιγότερο αποτελεσματική θα είναι η άσκηση νομισματικής πολιτικής, διότι μια μείωση του επιτοκίου θα οδηγήσει σε μικρή αύξηση των επενδύσεων και του εισοδήματος.

Σχήμα 50: Η άσκηση επεκτατικής νομισματικής πολιτικής

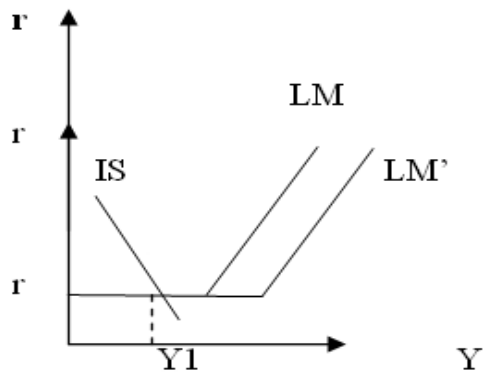

3.3.11.2 Η ΑΣΚΗΣΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ & Η ΠΑΓΙΔΑ ΡΕΥΣΤΟΤΗΤΑΣ.

Η "παγίδα ρευστότητας" είναι μια κατάσταση που μπορεί να παρατηρηθεί σε πολύ χαμηλά επίπεδα επιτοκίου, όταν η ελαστικότητα ζήτησης χρήματος ως προς το επιτόκιο είναι άπειρη. Εκεί, δηλαδή, όπου όλοι αναμένουν αύξηση των επιτοκίων στο μέλλον και συνεπώς δεν επενδύουν σε τοκοφόρα περιουσιακά στοιχεία στο παρόν. Αυτό σημαίνει ότι όλη η ποσότητα χρήματος διακρατείται ως περιουσιακό στοιχείο και για τη διενέργεια συναλλαγών.

Αν αυξηθεί η προσφορά χρήματος, η επιπλέον αυτή ποσότητα προστίθεται στην ήδη μεγάλη ποσότητα ρευστών. Παρά την αύξηση της προσφοράς χρήματος, το επιτόκιο δεν μειώνεται με αποτέλεσμα να μην αυξάνονται οι επενδύσεις. Στην περίπτωση λοιπόν της παγίδας ρευστότητας, μια αύξηση της προσφοράς χρήματος, θα μετατοπίσει προς τα δεξιά το ανερχόμενο τμήμα της καμπύλης LM. Αντιθέτως, η δημοσιονομική πολιτική είναι πλήρως αποτελεσματική στο οριζόντιο τμήμα της LM.

Σχήμα 52: Η ισορροπία στις αγορές προϊόντος και χρήματος

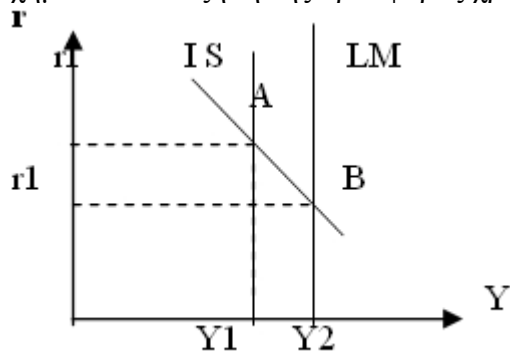

3.3.11.3 Η ΑΣΚΗΣΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ: ΜΙΑ ΜΟΝΕΤΑΡΙΣΤΙΚΗ ΑΠΟΨΗ.

Όταν η ελαστικότητα ζήτησης χρήματος ως προς το επιτόκιο είναι πλήρως ανελαστική (κλαστική και μονεταριστική άποψη), μια αύξηση της προσφοράς χρήματος θα μετατοπίσει προς τα έξω και δεξιά την LM, μειώνοντας το επιτόκιο και αυξάνοντας το εισόδημα ισορροπίας. Έτσι, η νομισματική πολιτική είναι πλήρως αποτελεσματική.

Οι κλασικοί θα υποστήριζαν ότι μέσω της αύξησης του επιπέδου των τιμών και της ευελιξίας των μισθών, η πραγματική προσφορά χρήματος (M/P) θα παραμείνει αμετάβλητη, καθιστώντας τελικώς τη νομισματική πολιτική αναποτελεσματική. Οι μονεταριστές μπορεί να δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην νομισματική πολιτική, εντούτοις προτείνουν σταθερά και προβλέψιμα μέσα οικονομικής πολιτικής.

Σχήμα 54: Η αύξηση της προσφοράς χρήματος.

4. ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ & ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΕ ΜΙΑ ΑΝΟΙΧΤΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Για την κατανόηση των αποτελεσμάτων της άσκησης δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής σε μια ανοιχτή οικονομία θα πρέπει στην ανάλυση να ληφθούν υπόψη τα εξής:

1. Στο συνολικό εισόδημα μιας οικονομίας (Y), θα πρέπει να προστεθούν οι εξαγωγές (X) και να αφαιρεθούν οι εισαγωγές της (M) : $Y = C + I + G + (X - M)$.

2. Το επιτόκιο αφενός επηρεάζει τις επενδύσεις, αφετέρου μπορεί να καθορίσει και τις εισροές-εκροές κεφαλαίων σε μια οικονομία (υιοθετώντας την

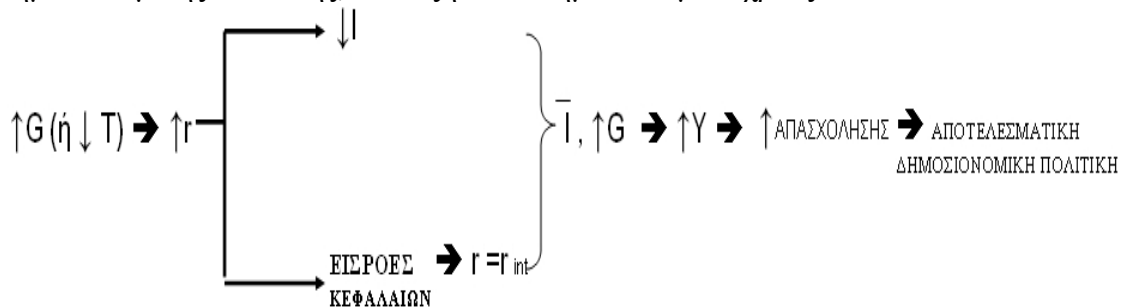
υπόθεση της ελεύθερης κινητικότητας του κεφαλαίου). Αν το επιτόκιο αυξηθεί, υπερβαίνοντας το διεθνές επιτόκιο (r_{int}), θα εισρεύσουν κεφάλαια στην οικονομία αυξάνοντας τη συναλλαγματική ισοτιμία του νομίσματος (και το αντίστροφο).

3. Το καθεστώς των συναλλαγματικών ισοτιμιών.

4.1 ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΕ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΣΤΑΘΕΡΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΙΣΟΤΙΜΙΩΝ.

Όταν μια κυβέρνηση ασκεί επεκτατική δημοσιονομική πολιτική, αυξάνει το επιτόκιο, εκτοπίζοντας τις ιδιωτικές επενδύσεις. Η αύξηση, όμως, του επιτοκίου θα οδηγήσει σε εισροές κεφαλαίων στην οικονομία, ασκώντας πιέσεις στο εγχώριο επιτόκιο μέχρι να εξισορροπηθεί με το διεθνές. Έτσι οι επενδύσεις επανέρχονται στο αρχικό επίπεδο περιορίζοντας τον εκτοπισμό του ιδιωτικού τομέα. Συνεπώς η αύξηση των δημοσίων δαπανών οδηγεί σε αύξηση του εισοδήματος και της απασχόλησης, καθιστώντας πλήρως αποτελεσματική την άσκηση επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής.

Αν η κυβέρνηση συνεχίσει μακροχρόνια την άσκηση επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής, θα αυξηθεί το δημοσιονομικό χρέος και το επιτόκιο.

.....Μακροχρόνια..... → ↑G → ↑r → ↑ Δημοσιονομικού χρέους.

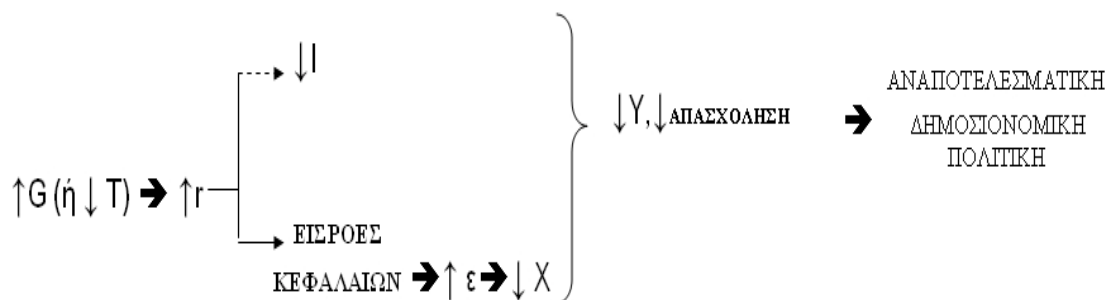
4.2 ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΕ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΣΤΑΘΕΡΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΙΣΟΤΙΜΙΩΝ

Η αύξηση της προσφοράς χρήματος σε ένα καθεστώς σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών θα οδηγήσει σε αύξηση της πραγματικής προσφοράς χρήματος ασκώντας πιέσεις στο επιτόκιο. Έτσι, τα εγχώρια κεφάλαια θα αναζητήσουν πιο κερδοφόρες τοποθετήσεις στο εξωτερικό, με αποτέλεσμα την εκροή κεφαλαίων μέχρι το σημείο που το εγχώριο επιτόκιο θα εξισορροπηθεί με το διεθνές. Συνεπώς, η άσκηση νομισματικής πολιτικής είναι αναποτελεσματική καθώς μέσω της αύξησης της προσφοράς χρήματος δεν επιτυγχάνεται η μείωση του επιτοκίου και η ενθάρρυνση των επενδύσεων.

↑M_s → ↑ (M/P) → ↓r → ΕΚΡΟΕΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ → ↓ M_s → r ↑ (=r_{int}) → ΑΝΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

4.3 ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΕ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΚΥΜΑΙΝΟΜΕΝΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΙΣΟΤΙΜΙΩΝ

Σε μια ανοιχτή οικονομία με κυμαινόμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες, η αύξηση των δημοσίων δαπανών ή η μείωση της φορολογίας, συνεπάγονται την αύξηση του επιτοκίου και τη μείωση των επενδύσεων. Παράλληλα, η αύξηση του επιτοκίου οδηγεί σε εισροές κεφαλαίων στο εσωτερικό αυξάνοντας την πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία. Η ανατίμηση του εγχώριου νομίσματος θα μειώσει τις εξαγωγές μειώνοντας, έτσι, τη ζήτηση των εγχωρίων προϊόντων, το εισόδημα και την απασχόληση. Συνεπώς, η άσκηση επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής σε καθεστώς κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών είναι αναποτελεσματική. Η συνεχής αύξηση των δημοσίων δαπανών μπορεί να οδηγήσει μακροχρόνια σε αύξηση των επιτοκίων και του δημόσιου χρέους.

.....Μακροχρόνια..... $\Rightarrow \uparrow G \Rightarrow \uparrow r \Rightarrow \uparrow$ Δημοσιονομικού χρέους.

4.4 ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΕ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΚΥΜΑΙΝΟΜΕΝΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΙΣΟΤΙΜΙΩΝ

Η αύξηση της προσφοράς χρήματος σε μια οικονομία της οποίας η συναλλαγματική ισοτιμία διαμορφώνεται ελεύθερα, αυξάνει την πραγματική προσφορά χρήματος και μειώνει το επιτόκιο. Σημειώνονται εκροές κεφαλαίων, καθώς το διεθνές επιτόκιο καθιστά περισσότερο κερδοφόρες τις τοποθετήσεις του κεφαλαίου στο εξωτερικό. Η μείωση της ζήτησης του εγχώριου νομίσματος θα οδηγήσει σε μείωση της πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας τονώνοντας τις εξαγωγές, τη συνολική ζήτηση, το εισόδημα και την απασχόληση.

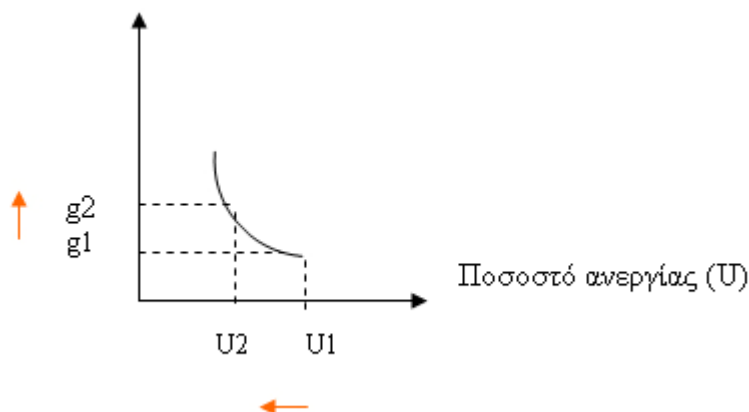
5. ΣΧΕΣΗ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ & ΑΝΕΡΓΙΑΣ

5.1 Η ΚΑΜΠΥΛΗ PHILLIPS (I)

Η καμπύλη Phillips προκύπτει από την εμπειρική αρνητική συσχέτιση του ποσοστού αύξησης των ονομαστικών μισθών και του ποσοστού ανεργίας. Δηλαδή, όσο μεγαλώνει το ποσοστό αύξησης των ονομαστικών μισθών, τόσο μειώνεται το ποσοστό ανεργίας.

Όταν μεγαλώνει το ποσοστό αύξησης των ονομαστικών μισθών από g_1 σε g_2 , μειώνεται το ποσοστό ανεργίας από U_1 σε U_2 (και το αντίστροφο).

Σχήμα 56 : Η καμπύλη Phillips στην αρχική της μορφή.

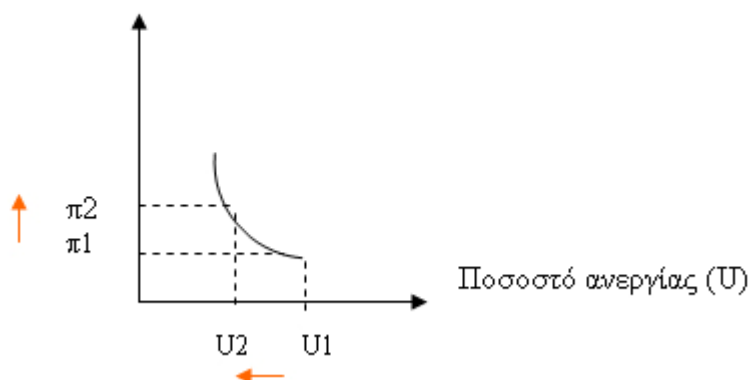

5.2 Η ΚΑΜΠΥΛΗ PHILLIPS (II)

Η καμπύλη Phillips εξελίχθηκε σε μια σχέση μεταξύ πληθωρισμού και ανεργίας (αλλά παρέμεινε σχέση). Σύμφωνα με αυτή, όσο μεγαλώνει το ποσοστό αύξησης των τιμών (πληθωρισμός), τόσο μειώνεται η ανεργία και το αντίστροφο.

Όταν αυξάνεται ο ρυθμός πληθωρισμού από π_1 σε π_2 , μειώνεται το ποσοστό ανεργίας από U_1 σε U_2 (και το αντίστροφο).

Σχήμα 58 : Η καμπύλη Phillips στην αρχική της μορφή
Ρυθμός Πληθωρισμού (π)

Η λογική της καμπύλης Phillips είναι η εξής: όταν το ποσοστό ανεργίας είναι χαμηλό, μειώνεται η πλεονάζουσα προσφορά εργασίας και αυξάνεται η ισχύς των εργατικών συνδικάτων για αύξηση των μισθών. Η τελευταία, με τη σειρά της, μπορεί να οδηγήσει σε πληθωριστικές πιέσεις, είτε επειδή η αγορά δεν είναι ανταγωνιστική είτε λόγω αύξησης της συνολικής ζήτησης. Τη δεκαετία του 1970 διαψεύστηκε εμπειρικά η καμπύλη Phillips, καθώς εμφανίστηκαν ταυτόχρονα υψηλοί ρυθμοί πληθωρισμού και ποσοστά ανεργίας (στασιμοπληθωρισμός).

5.3 ΧΑΡΑΞΗ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΑΜΠΥΛΗ PHILLIPS

Οι υπεύθυνοι για τη χάραξη μακροοικονομικής πολιτικής, θέλοντας να μειώσουν το ποσοστό ανεργίας (που συνήθως προκαλεί μεγαλύτερο πολιτικό κόστος από έναν υψηλό ρυθμό πληθωρισμού), έχουν τη δυνατότητα να αυξήσουν την προσφορά χρήματος (M) αυξάνοντας το επίπεδο των τιμών (P). Η αύξηση του επιπέδου των τιμών μειώνει τους πραγματικούς μισθούς (W/P) με αποτέλεσμα την αύξηση της ζήτησης εργασίας και τη μείωση της ανεργίας.

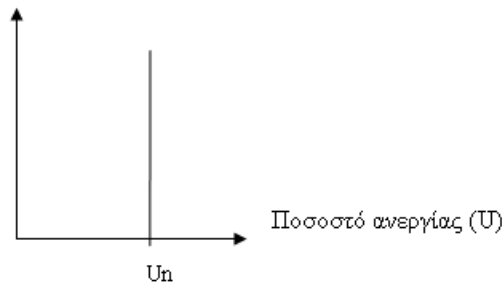
Σχήμα 60 : Η καμπύλη Phillips.

Μακροχρόνια (όταν οι ονομαστικοί μισθοί είναι εύκαμπτοι), εφόσον τα άτομα θεωρούνται ορθολογικά, αν αντιληφθούν μια αύξηση της προσφοράς χρήματος, θα πιέσουν για αύξηση των μισθών προκειμένου οι πραγματικοί μισθοί να διατηρηθούν αμετάβλητοι. Συνεπώς, δεν ισχύει η σχέση ανταλλαγής πληθωρισμού και ανεργίας και η καμπύλη Phillips τη μακροχρόνια περίοδο είναι κάθετη στο φυσικό ποσοστό ανεργίας (U_n).

Σχήμα 61 : Η καμπύλη Phillips.

Ρυθμός Πληθωρισμού (π)

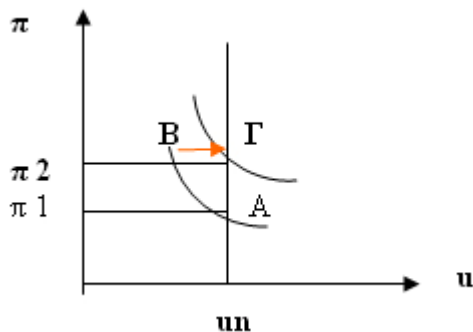
Βραχυχρόνια... $\uparrow M \rightarrow \uparrow P \rightarrow \downarrow (W/P)$ (με άκαμπτους ονομαστικούς μισθούς W) $\rightarrow \uparrow$ ζήτησης εργασίας $\rightarrow \downarrow U$ ....

...Μακροχρόνια... $\rightarrow \uparrow M \rightarrow \uparrow P \rightarrow \uparrow W \rightarrow (W/P)$: σταθερός (εύκαμπτοι ονομαστικοί μισθοί W) $\rightarrow$ καμία μεταβολή στο ποσοστό ανεργίας.

5.4 Η ΜΟΝΕΤΑΡΙΣΤΙΚΗ ΑΠΟΨΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΜΠΥΛΗ PHILLIPS

Ας υποθέσουμε ότι μια οικονομία βρίσκεται στο σημείο Α που αντιστοιχεί φυσικό ποσοστό ανεργίας U_n και σε επίπεδο πληθωρισμού π_1 (Σχήμα 63). Έστω ότι η κυβέρνηση αυξάνει την προσφορά χρήματος αυξάνοντας το ρυθμό πληθωρισμού, ώστε να μειωθεί ο πραγματικός μισθός και η ανεργία. Σε αυτήν την περίπτωση, η οικονομία θα βρεθεί στο σημείο Β, το οποίο αντιστοιχεί σε χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας (U_1), αλλά υψηλότερο ρυθμό πληθωρισμού. Οι εργαζόμενοι όταν αντιληφθούν την μείωση των πραγματικών τους μισθών, θα πιέσουν για την αύξηση των ονομαστικών τους μισθών με αποτέλεσμα να επανέλθουν στο αρχικό τους επίπεδο, όπως και το ποσοστό ανεργίας. Έτσι, η οικονομία θα βρεθεί στο σημείο Γ, το οποίο αντιστοιχεί σε υψηλότερο πληθωρισμό και στο φυσικό ποσοστό ανεργίας (σε σχέση με το Γ). Με την ίδια διαδικασία η αύξηση της προσφοράς χρήματος θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του επιπέδου των τιμών, την προσωρινή μείωση της ανεργίας και μακροχρόνια τη διατήρηση του ποσοστού ανεργίας στο φυσικό της μέγεθος, αλλά με υψηλότερο ρυθμό πληθωρισμού.

Σχήμα 65 : Η αύξηση της προσφοράς χρήματος

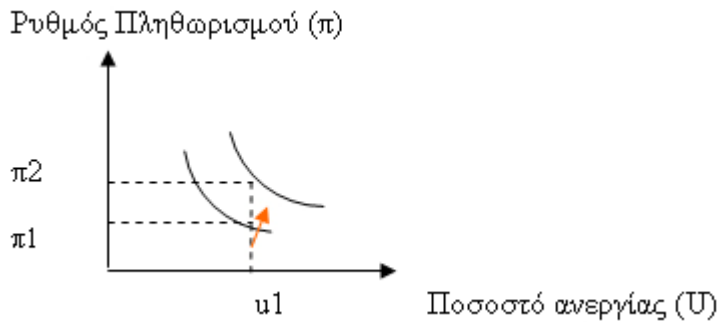

5.5 ΠΟΤΕ ΜΕΤΑΤΟΠΙΖΕΤΑΙ Η ΚΑΜΠΥΛΗ PHILLIPS;

Η καμπύλη Phillips μπορεί να μετατοπιστεί για δυο λόγους:

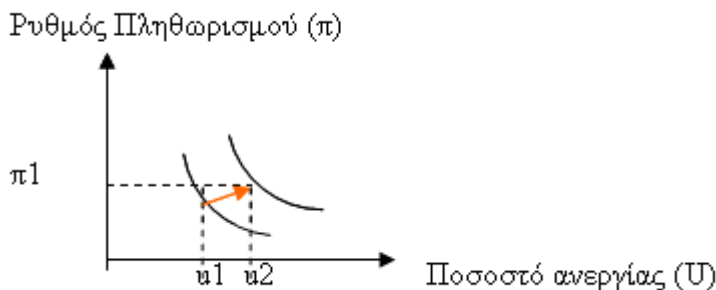
1. Αύξηση των πληθωριστικών προσδοκιών: Ο ρυθμός πληθωρισμού είναι συνάρτηση των πληθωριστικών προσδοκιών (π^e). Αν αυξηθούν οι πληθωριστικές προσδοκίες, τότε για κάθε ποσοστό ανεργίας θα αντιστοιχεί υψηλότερος ρυθμός πληθωρισμού.

Σχήμα 61 : Η καμπύλη Phillips

2. Αύξηση του φυσικού ποσοστού ανεργίας: Αν αυξηθεί το φυσικό ποσοστό ανεργίας, τότε για κάθε επίπεδο πληθωρισμού θα αντιστοιχεί υψηλότερο ποσοστό ανεργίας.

Σχήμα 63 : Η καμπύλη Phillips

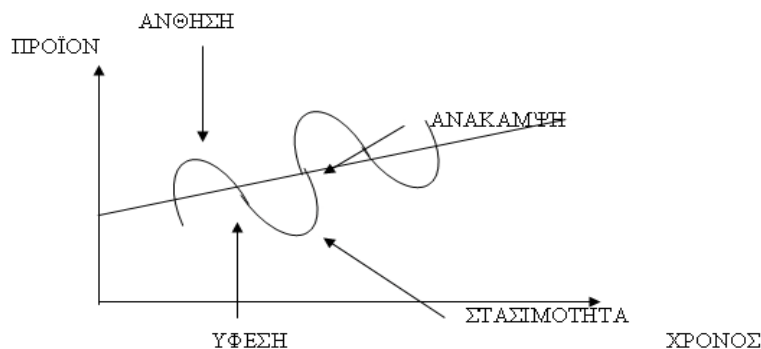

Μια κυβέρνηση, λοιπόν, επιθυμεί η οικονομία της να βρίσκεται σε μια όσο το δυνατόν προς τα μέσα και αριστερά καμπύλη Phillips, η οποία αντιστοιχεί σε χαμηλότερους συνδυασμούς πληθωρισμού και ανεργίας. Καθώς η θέση της καμπύλης προσδιορίζεται από τις πληθωριστικές προσδοκίες, η ανάθεση της νομισματικής πολιτικής σε μια ανεξάρτητη κεντρική τράπεζα με θεσμική προσήλωση στο στόχο του χαμηλού πληθωρισμού, θα μετατοπίσει την καμπύλη Phillips προς τα μέσα και αριστερά.

6. ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΚΥΚΛΟΙ

Σε κάθε οικονομία, παρατηρείται μια μακροχρόνια ανοδική τάση του παραγόμενου προϊόντος με έντονες, όμως, βραχυχρόνιες διακυμάνσεις (φάσεις του οικονομικού κύκλου). Οι φάσεις του οικονομικού κύκλου και τα βασικότερα χαρακτηριστικά τους είναι τα εξής:

1. Η φάση της στασιμότητας: η οικονομία βρίσκεται στο κατώτατο σημείο του οικονομικού κύκλου, στο οποίο η ζήτηση, το προϊόν, οι επενδύσεις και η απασχόληση βρίσκονται σε χαμηλά επίπεδα.
2. Η φάση της ανάκαμψης: η οικονομία εξέρχεται από τη φάση της στασιμότητας, καθώς οι επενδύσεις, η ζήτηση, οι τιμές και το προϊόν ανέρχονται σταδιακά.
3. Η φάση της άνθησης: η οικονομία αναθερμαίνεται, το προϊόν και η απασχόληση αυξάνονται.
4. Η φάση της ύφεσης: κύριο χαρακτηριστικό της είναι η οικονομική στασιμότητα και το υψηλό ποσοστό ανεργίας.

6.1 Η ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΑΣΚΗΣΗΣ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

Προκειμένου να αποφευχθούν οι έντονες οικονομικές διακυμάνσεις του προϊόντος και της απασχόλησης μιας οικονομίας, το κράτος μπορεί να ασκήσει σταθεροποιητική πολιτική. Η σταθεροποιητική πολιτική μπορεί να ασκηθεί, κυρίως, μέσω της δημοσιονομικής πολιτικής και των αυτόματων σταθεροποιητών (π.χ. φόροι και επιδόματα ανεργίας). Ας υποθέσουμε ότι μια οικονομία εισέρχεται στη φάση της ύφεσης, το προϊόν, δηλαδή, μειώνεται και η ανεργία αυξάνεται. Μέσω της παροχής των επιδομάτων ανεργίας (το συνολικό ύψος των οποίων ανέρχεται σε αυτήν τη φάση), εξασφαλίζεται ένα κατώφλι εισοδήματος για τους άνεργους, το οποίο τονώνει τη συνολική ζήτηση αποφεύγοντας μια μεγάλη μείωση του εισοδήματος. Επίσης, όταν το συνολικό εισόδημα της οικονομίας ακολουθεί πτωτική πορεία, μειώνονται τα συνολικά φορολογικά έσοδα του κράτους διατηρώντας το σταθερό διαθέσιμο εισόδημα των ατόμων.

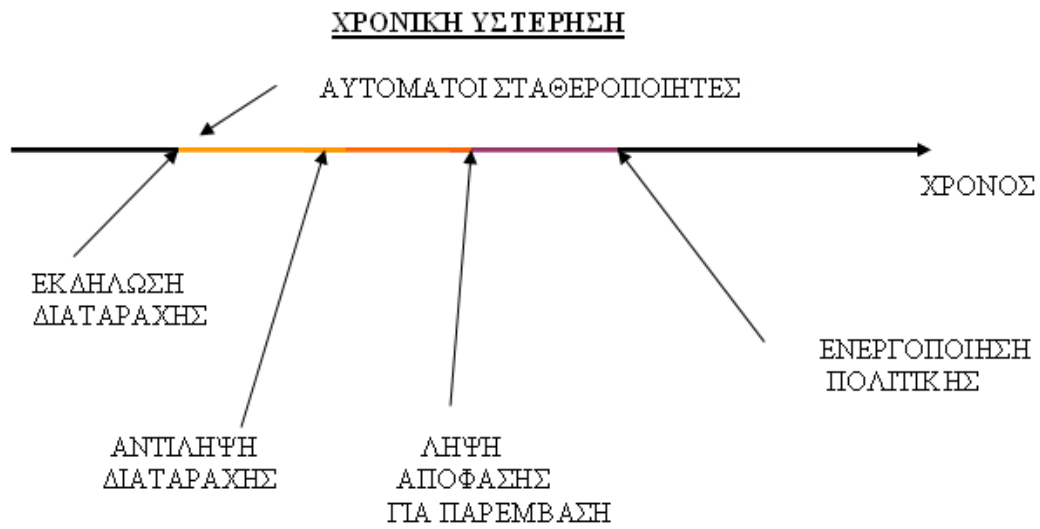
Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΑΥΤΟΜΑΤΩΝ ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΤΩΝ.

6.2 ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΥΣΤΕΡΗΣΗΣ

Τα μέτρα σταθεροποιητικής πολιτικής που δεν έχουν αυτόματο χαρακτήρα, συνδέονται πολλές φορές με το πρόβλημα της υστέρησης, σύμφωνα με το οποίο η χρονική καθυστέρηση αντίληψης του προβλήματος, λήψης απόφασης για παρέμβαση

και ενεργοποίησης της πολιτικής, αποτελεί όχι μόνο τροχοπέδη για την επίλυση του προβλήματος, αλλά ενδέχεται να συμβάλει στην επιδείνωσή του.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ

1. Εισαγωγικές έννοιες.

- 1.1 Οι λόγοι διεξαγωγής διεθνούς εμπορίου.
- 1.2 Οι κυριότερες διαφορές μεταξύ εθνικού και διεθνούς εμπορίου.
- 1.3 Είδη διεθνούς εμπορίου.
- 1.4 Το ισοζύγιο πληρωμών.

2. Παραδοσιακές θεωρίες διεθνούς εμπορίου βασιζόμενες στο συγκριτικό πλεονέκτημα.

- 2.1 Το ρικαρντιανό υπόδειγμα.
- 2.2 Η διαφορά του συγκριτικού πλεονεκτήματος από το απόλυτο πλεονέκτημα.
- 2.3 Το υπόδειγμα Heckscher - Ohlin.

3. Νέες θεωρίες εμπορίου.

- 3.1 Μονοπωλιακός ανταγωνισμός και διεθνές εμπόριο.
- 3.2 Εξωτερικές οικονομίες και διεθνές εμπόριο.
- 3.3 Δυναμικές αυξανόμενες αποδόσεις.

4. Ενδοκλαδικό και διακλαδικό εμπόριο.

5. Κρατική παρέμβαση και διεθνές εμπόριο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

1.1 ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Οι κυριότεροι λόγοι διεξαγωγής του διεθνούς εμπορίου, είναι οι εξής:

- α) Αδυναμία παραγωγής όλων των προϊόντων από μια χώρα, καθώς δε διαθέτει τους κατάλληλους παραγωγικούς συντελεστές (ποσότητα-είδος).
- β) Εκμετάλλευση του συγκριτικού πλεονεκτήματος κάθε χώρας.
- γ) Εκμετάλλευση των οικονομιών κλίμακας από το μέγεθος της αγοράς, αλλά και της παραγωγής.

1.2 ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΕΤΑΞΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Οι κυριότερες διαφορές μεταξύ του διεθνούς εμπορίου και του εμπορίου που διεξάγεται στο εσωτερικό μιας χώρας είναι οι εξής:

- α) Στο πλαίσιο του διεθνούς εμπορίου διεξάγονται διασυνοριακές ανταλλαγές εμπορευμάτων, σε αντίθεση με το εθνικό εμπόριο (οι εμπορικές συναλλαγές πραγματοποιούνται στο εσωτερικό μιας χώρας).
- β) Οι ρυθμίσεις που διέπουν τις τεχνικές προδιαγραφές των προϊόντων και γενικότερα τις εμπορικές συναλλαγές (μπορεί να) διαφέρουν μεταξύ των

χωρών εξαγωγής και εισαγωγής. Αντίθετα, στο πλαίσιο του εθνικού εμπορίου οι ρυθμίσεις αυτές ισχύουν στην επικράτεια της εθνικής οικονομίας.

γ) Το διεθνές εμπόριο διεξάγεται με τη χρήση διαφορετικών νομισμάτων (με ότι αυτό μπορεί να συνεπάγεται από την άσκηση νομισματικής πολιτικής), ενώ οι εγχώριες εμπορικές συναλλαγές διεξάγονται με τη χρήση ενός νομίσματος.

1.3 ΕΙΔΗ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Το διεθνές εμπόριο διακρίνεται σε:

α) Διακλαδικό, το οποίο αφορά στην ανταλλαγή προϊόντων που ανήκουν σε διαφορετικό παραγωγικό κλάδο.

β) Ενδοκλαδικό, το οποίο αφορά στην ανταλλαγή προϊόντων που ανήκουν σε ίδιο παραγωγικό κλάδο.

Το Ισοζύγιο Πληρωμών Περιλαμβάνει:

A. Το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών.

- A.1 Εμπορικό Ισοζύγιο: καταγράφονται οι εισπράξεις και οι πληρωμές από εισαγωγές και εξαγωγές.
  - ο A.1.1 Εισαγωγές
  - ο A.1.2 Εξαγωγές.
- A.2 Ισοζύγιο Αδήλων Πόρων: έσοδα και έξοδα από υπηρεσίες (π.χ. τουρισμός, μεταφορές, πληρωμές τόκων, μερίσματα, κέρδη, συντάξεις, μεταβιβάσεις από ΕΕ, μεταναστευτικά εμβάσματα). Το 1999 αντικαταστάθηκε (ΔΝΤ) από τρεις επί μέρους λογαριασμούς : το Ισοζύγιο Υπηρεσιών, το Ισοζύγιο Μεταβιβάσεων και το Ισοζύγιο Εισοδημάτων.

B. Το Ισοζύγιο Κεφαλαίων (εισροές -εκροές κεφαλαίων μιας χώρας με τον υπόλοιπο κόσμο)

Κατηγορίες Ροών Κεφαλαίων:

Δημόσιες ή Ιδιωτικές (φορέας περιουσιακού στοιχείου).

Μακροπρόθεσμες ή Βραχυπρόθεσμες (χρόνος λήξης της επένδυσης).

Άμεσες Επενδύσεις ή Επενδύσεις Χαρτοφυλακίου (φύση κεφαλαίου).

- B.1 Λογαριασμός Άμεσων Επενδύσεων.
- B.2 Επενδύσεις Χαρτοφυλακίου.
- B.3 Λοιπές Επενδύσεις.

Γ. Το Ισοζύγιο Επίσημων Συναλλαγών: Καταγράφει τις μεταβολές στα συναλλαγματικά αποθέματα και το απόθεμα χρυσού που διαθέτουν οι νομισματικές αρχές μιας οικονομίας.

2. ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΒΑΣΙΖΟΜΕΝΕΣ ΣΤΟ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ

2.1 ΤΟ ΡΙΚΑΡΝΤΙΑΝΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ

Το Ρικαρντιανό Υπόδειγμα δέχεται τις υποθέσεις της τέλεια ανταγωνιστικής αγοράς και στηρίζεται στην έννοια του συγκριτικού πλεονεκτήματος, το οποίο μπορεί να εκφραστεί με τις εξής μορφές:

Μια οικονομία, θα εξειδικευτεί στην παραγωγή ενός προϊόντος X , αν η σχετική τιμή του ως προς το άλλο προϊόν Ψ υπερβαίνει το κόστος ευκαιρίας του X ως προς το Ψ .

Το συγκριτικό πλεονέκτημα της χώρας A στην παραγωγή ενός αγαθού X σημαίνει ότι το κόστος ευκαιρίας (δηλαδή, δεδομένων των ποσοτήτων των παραγωγικών συντελεστών, πόση ποσότητα του ενός αγαθού πρέπει να θυσιαστεί για να παραχθεί μια επιπλέον ποσότητα από το άλλο αγαθό) του αγαθού X ως προς το αγαθό Ψ στη χώρα αυτή είναι χαμηλότερο από το κόστος ευκαιρίας του X ως προς το (αγαθό) Ψ στη χώρα B .

Για περισσότερη μελέτη...

Έστω ότι έχουμε μια οικονομία (την Ημεδαπή), η οποία παράγει δύο αγαθά τυρί (Q_c) και κρασί (Q_w) χρησιμοποιώντας έναν παραγωγικό συντελεστή, την εργασία (L). Η τεχνολογία παραγωγής, μπορεί να συνοψισθεί στην παραγωγικότητα της εργασίας στην παραγωγή κάθε προϊόντος (είναι ο μοναδικός παραγωγικός συντελεστής).

Αν:

a_{Lc} : η παραγωγικότητα της εργασίας στην παραγωγή τυριού (δηλαδή, πόση ποσότητα εργασίας απαιτείται στη χώρα A για την παραγωγή μιας μονάδας τυριού).

a_{Lw} : η παραγωγικότητα της εργασίας στην παραγωγή κρασιού στη χώρα A (δηλαδή, πόση ποσότητα εργασίας απαιτείται στη χώρα A για την παραγωγή μιας μονάδας κρασιού).

Q_c : η συνολικά παραγόμενη ποσότητα τυριού.

Q_w : η συνολικά παραγόμενη ποσότητα κρασιού.

L : η συνολική ποσότητα εργασίας.

τότε η συνολική ποσότητα εργασίας κατανέμεται μεταξύ των δύο κλάδων σύμφωνα με την σχέση:

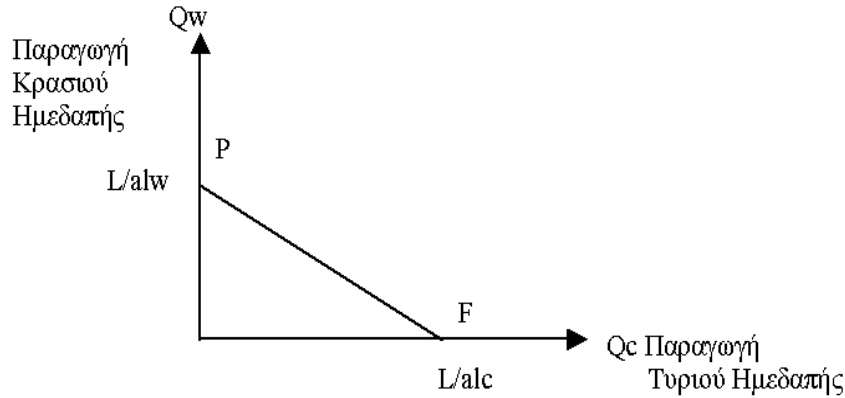
$$a_{Lc} \cdot Q_c + a_{Lw} \cdot Q_w = L \quad (1)$$

Από την παραπάνω σχέση προκύπτει η καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων της οικονομίας (που δείχνει πόση ποσότητα τους ενός προϊόντος μπορεί να παραχθεί για κάθε δεδομένη ποσότητα του άλλου):

$$aLc \cdot Qc + aLw \cdot Qw = L$$

Από τη σχέση αυτή μπορεί να εξαχθεί και το κόστος ευκαιρίας του τυριού ως προς το κρασί, σύμφωνα με το οποίο: για να παραχθεί μια μονάδα τυριού απαιτούνται aLc μονάδες εργασίας, οι οποίες θα στερηθούν από την παραγωγή κρασιού. Άρα το κόστος ευκαιρίας του τυριού ως προς το κρασί είναι aLc/aLw .

Σχήμα 1. Καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων ημεδαπής

Ας υποθέσουμε ότι ο παραγωγικός συντελεστής εργασία εκφράζεται σε ώρες εργασίας και το πραγματικό ωρομίσθιο σε κάθε κλάδο παραγωγής θα είναι: Pc/aLc για τον κλάδο του τυριού και Pw/aLw για τον κλάδο του κρασιού. Αν ο κλάδος του τυριού προσφέρει υψηλότερο ωρομίσθιο από τον κλάδο του κρασιού (με αποτέλεσμα όλη η ποσότητα εργασίας να απασχολείται στον κλάδο του τυριού), τότε θα ισχύει:

$$Pc/aLc > Pw/aLw > Pc/Pw > aLc/aLw \quad (2)$$

Δηλαδή, μια οικονομία (με τα χαρακτηριστικά του υποδείγματός μας), θα εξειδικευτεί στην παραγωγή ενός προϊόντος X , αν η σχετική τιμή του ως προς το άλλο προϊόν Y υπερβαίνει το κόστος ευκαιρίας του X ως προς το Y .

Στο παραπάνω παράδειγμα προστίθεται και μια δεύτερη οικονομία, η Αλλοδαπή (της οποίας τα σύμβολα της παραγωγικότητας της εργασίας, των τιμών κλπ, θα διακρίνονται από αυτά της Ημεδαπής με την προσθήκη ενός αστερίσκου), υποθέτοντας ότι αυτές οι χώρες μπορούν να διεξάγουν εμπόριο μεταξύ τους.

Έστω ότι το κόστος ευκαιρίας του τυριού ως προς το κρασί στην Ημεδαπή είναι μικρότερο από το κόστος ευκαιρίας του τυριού στην Αλλοδαπή, δηλαδή, ισχύει:

$$aLc/aLw < a^*Lc/a^*Lw \Rightarrow aLc/a^*Lc < aLw/a^*Lw$$

Αυτό σημαίνει ότι η Ημεδαπή έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στην παραγωγή του τυριού. Καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι : συγκριτικό πλεονέκτημα της χώρας A στην παραγωγή ενός αγαθού X σημαίνει ότι το κόστος ευκαιρίας του αγαθού X ως προς το αγαθό Y στη χώρα αυτή είναι χαμηλότερο από το κόστος ευκαιρίας του X ως προς το (αγαθό) Y στη χώρα B .

Σύμφωνα με το Ρικαρντιανό Υπόδειγμα, όταν μια χώρα (Α) έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στην παραγωγή του ενός αγαθού Χ, τότε αυτομάτως η άλλη χώρα (Β) έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στην παραγωγή του άλλου αγαθού Ψ.

Ένα από τα σημαντικότερα συμπεράσματα του Ρικαρντιανού Υποδείγματος είναι ότι, όταν μεταξύ δυο χωρών δημιουργείται ο "πειρασμός" της εξειδίκευσης και των αμοιβαία επωφελών εμπορικών συναλλαγών, τότε το μεταξύ τους εμπόριο συμβάλλει στη σύγκλιση των τιμών των προϊόντων και στην αύξηση των καταναλωτικών (και έμμεσα παραγωγικών) δυνατοτήτων τους.

Για περισσότερη μελέτη...

Όπως αναφέρθηκε στο υπόδειγμα της μιας οικονομίας, μία χώρα εξειδικεύεται στην παραγωγή ενός προϊόντος, όταν η σχετική τιμή του υπερβαίνει το κόστος ευκαιρίας του. Με την απουσία διεθνούς εμπορίου και δεδομένου ότι η οικονομία θα πρέπει να παράγει και τα δύο αγαθά, η σχετική τιμή του τυριού ως προς το κρασί θα ισούται με το κόστος ευκαιρίας του τυριού.

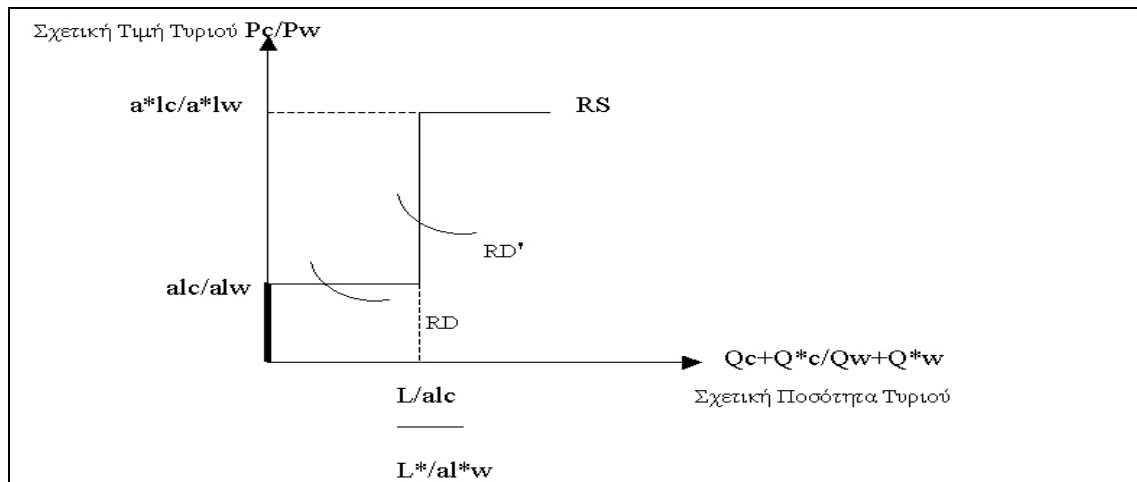
Με τη διεξαγωγή εμπορίου κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει, αφού οι σχετικές τιμές καθορίζονται από εξωτερικούς παράγοντες της κάθε οικονομίας. Ας δούμε πώς θα καθοριστούν πλέον οι σχετικές τιμές των δύο αγαθών. Γενικότερα σε συνθήκες ανταγωνισμού, όπως ισχύουν και στο υπόδειγμά μας, οι τιμές καθορίζονται από την προσφορά και ζήτηση των προϊόντων. Αναζητώντας τις σχετικές τιμές δύο αγαθών, δεν έχουμε παρά να εξετάσουμε την σχετική προσφορά (η συνολική ποσότητα τυριού που προσφέρεται και από τις δύο χώρες προς τη συνολική ποσότητα του κρασιού που προσφέρεται και από τις δύο χώρες) και τη σχετική ζήτηση (η συνολική ποσότητα του τυριού που ζητείται και από τις δύο χώρες, προς τη συνολική ποσότητα του κρασιού που ζητείται και από τις δύο χώρες). Οι καμπύλες σχετικής προσφοράς και ζήτησης του τυριού, παρουσιάζονται στο παρακάτω σχήμα.

Η καμπύλη ζήτησης, θα είναι μια απλή καμπύλη με τη γνωστή αρνητική κλίση, καθώς όταν η σχετική τιμή ενός προϊόντος αυξάνεται, θα μειώνεται η σχετική ζήτησή του.

Ας υποθέσουμε, όπως παραπάνω, ότι το κόστος ευκαιρίας του τυριού στην Ημεδαπή είναι χαμηλότερο από το κόστος ευκαιρίας του ίδιου αγαθού στην Αλλοδαπή, δηλαδή ισχύει: $aLc/aLw < a^*Lc/a^*Lw$. Ας δούμε τώρα τι θα συμβεί, από την πλευρά της προσφοράς για διάφορα επίπεδα διεθνούς σχετικής τιμής (Pc/Pw):

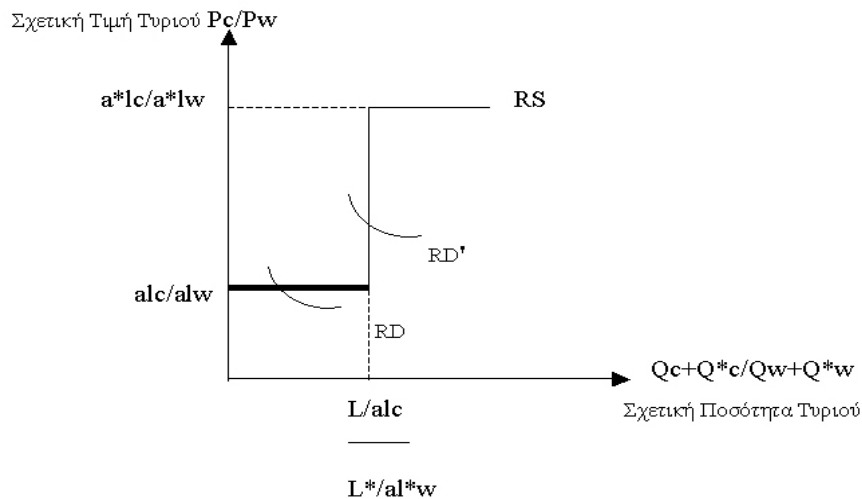
Αν $Pc/Pw < aLc/aLw$, τότε καμία χώρα δεν θα παράγει τυρί, καθώς η σχετική τιμή του τυριού είναι μικρότερη από το κόστος ευκαιρίας του.

Σχήμα 2α: Καμπύλες σχετικής ζήτησης και προσφοράς τυριού.

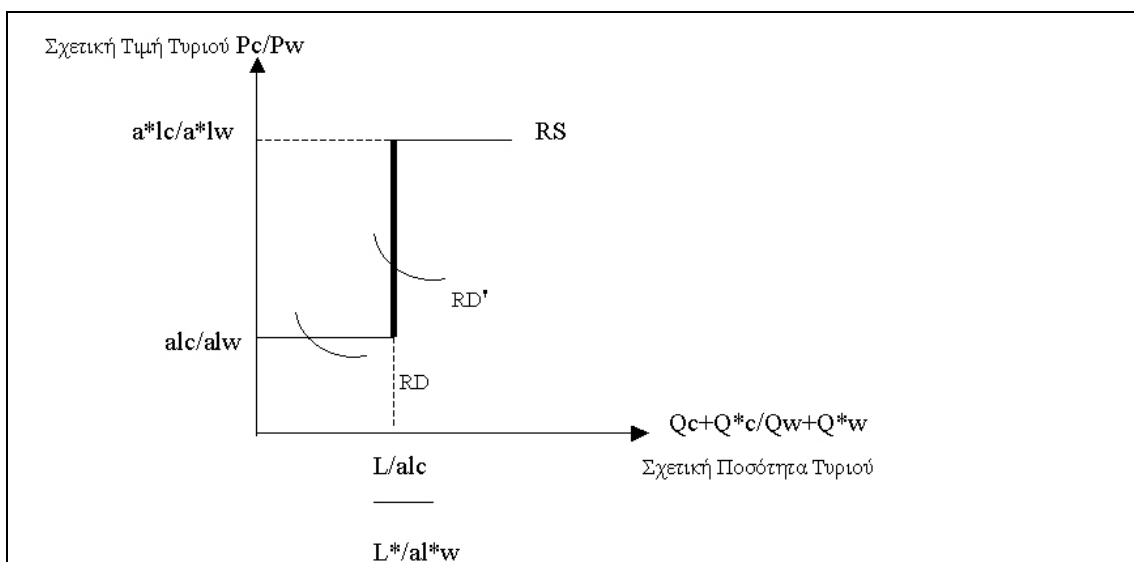
Αν $P_c/P_w = aL_c/aL_w$, τότε η Ημεδαπή θα παράγει και τα δύο προϊόντα. Η Αλλοδαπή δεν θα παράγει καθόλου τυρί (αφού $P_c/P_w < a^*L_c/a^*L_w$), αλλά θα παράγει κρασί (αφού $P_w/P_c > a^*L_w/a^*L_c$).

Σχήμα 2β: Καμπύλες σχετικής ζήτησης και προσφοράς τυριού.

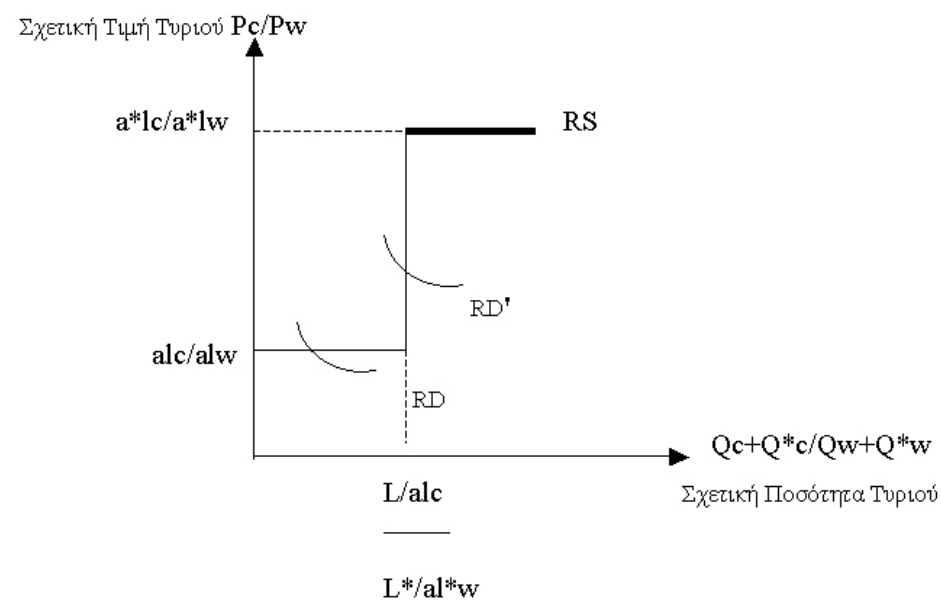
Αν $aL_c/aL_w < P_c/P_w < a^*L_c/a^*L_w$, τότε η Ημεδαπή θα παράγει τυρί και η Αλλοδαπή κρασί.

Σχήμα 2γ: Καμπύλες σχετικής ζήτησης και προσφοράς τυριού.

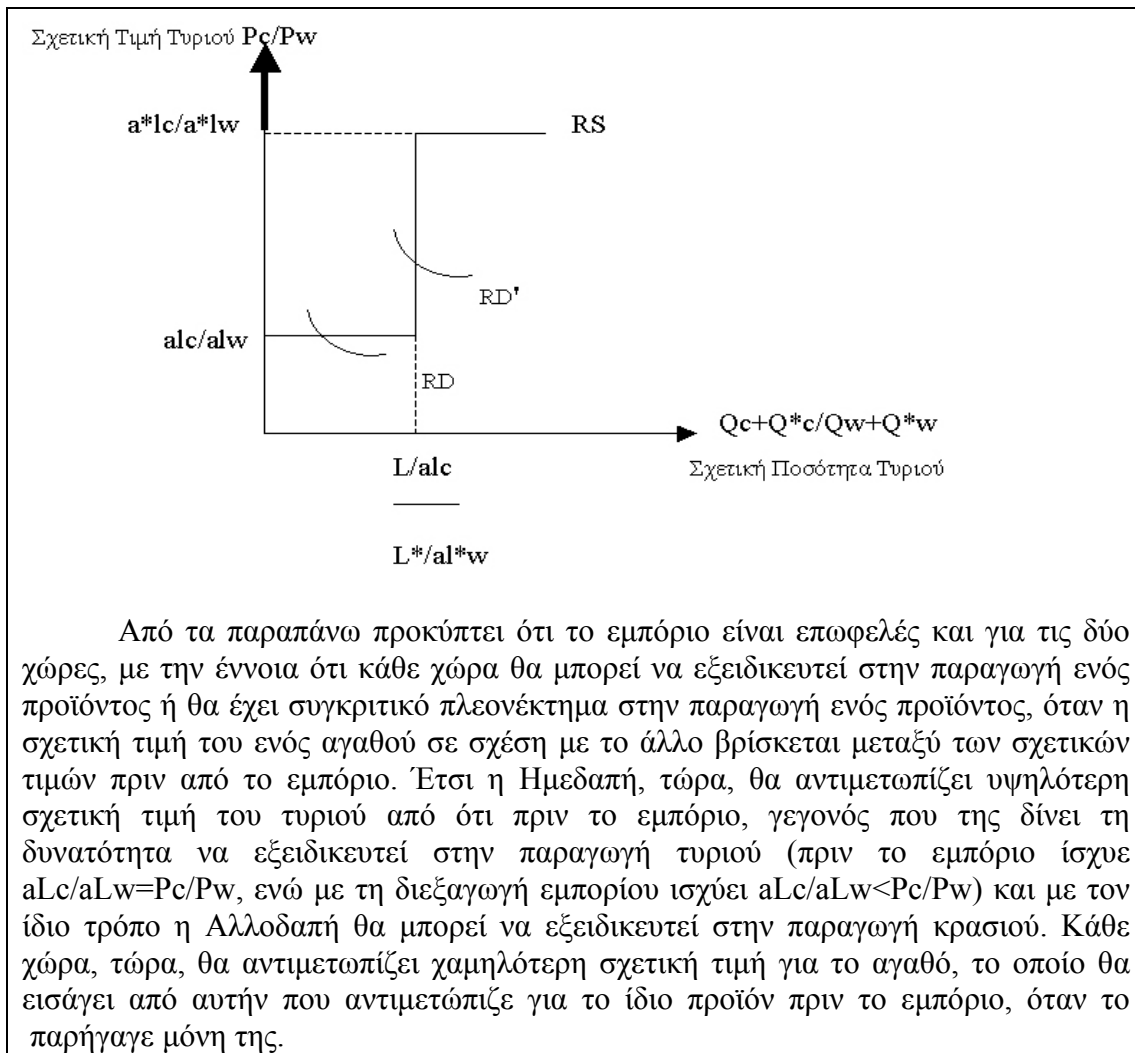
Αν $a^*l_c/a^*l_w = P_c/P_w$, τότε η Αλλοδαπή θα παράγει και τα δύο προϊόντα, ενώ η Ημεδαπή θα παράγει τυρί (αφού $a_l c/a_l w < P_c/P_w$).

Σχήμα 2γ: Καμπύλες σχετικής ζήτησης και προσφοράς τυριού.

Αν $a^*l_c/a^*l_w < P_c/P_w$, τότε και οι δύο χώρες θα παράγουν τυρί και καμία κρασί (αφού $P_w/P_c < a^*l_w/a^*l_c < a_l w/a_l c$).

Σχήμα 2ε: Καμπύλες σχετικής ζήτησης και προσφοράς τυριού.

Για περισσότερη μελέτη...

David Ricardo, 1772-1823

Ο David Ricardo (1772 - 1823), αποτελεί μαζί με τον Adam Smith το βασικό πυρήνα της Κλασικής Σχολής. Γεννήθηκε στο Λονδίνο από Εβραίους γονείς που είχαν μεταναστεύσει από την Ολλανδία στην Αγγλία. Δεκατεσσάρων χρονών διέκοψε τις σπουδές του για να απασχοληθεί στη χρηματιστηριακή επιχείρηση του πατέρα του. Σε ηλικία 24 ετών εκχριστιανίσθηκε για να παντρευτεί, με συνέπεια να αποχωρήσει από την οικογενειακή επιχείρηση και να ιδρύσει δική του επιχείρηση ως χρηματιστής, η οποία αποδείχθηκε πολύ επιτυχής. Σε ηλικία 27 ετών εκδήλωσε έντονα το ενδιαφέρον του για την οικονομική επιστήμη, όταν έτυχε να διαβάσει τον "Πλούτο των Εθνών" του Smith. Το 1819 εξελέγη μέλος της Βουλής των Κοινοτήτων της Βρετανίας.

Συχνά αντάλλαζε απόψεις και είχε στενή επαφή με άλλους κλασικούς συγγραφείς όπως ο Say, ο James Mill και ο Mc Culloch, ενώ είχε συνδεθεί με στενή φιλία με τον Malthus. Για τον Ricardo, όπως και για τον Smith, το κέντρο του αναλυτικού ενδιαφέροντος βρίσκεται στο μακροοικονομικό πεδίο και είναι υπέρ της οικονομικής ελευθερίας γενικά, καταργώντας τους όποιους περιορισμούς εμπορίου. Ενώ, όμως, ο πυρήνας του προβληματισμού του Smith είναι η μεγέθυνση του πλούτου και πώς αυτή επιτυγχάνεται, για το Ricardo το κύριο πρόβλημα με το οποίο θα πρέπει να ασχοληθεί η οικονομική επιστήμη είναι η διανομή του παραγόμενου εισοδήματος μεταξύ των εργατών, των κεφαλαιούχων και των γαιοκτημόνων.

Η συνεισφορά του Ricardo είναι σημαντική στη θεωρία της αξίας, στη θεωρία της διανομής και στη θεωρία των διεθνών συναλλαγών. Σχετικά με τη θεωρία των διεθνών συναλλαγών η συνεισφορά του συνιστάται: α) στην ανάλυση του νόμου του συγκριτικού πλεονεκτήματος και β) στην ανάλυση της κατανομής των πολύτιμων μετάλλων σαν μέσου διεθνών πληρωμών μεταξύ των συναλλασσόμενων χωρών.

Για περισσότερη μελέτη...

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ-"ΑΥΞΗΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΩΝ & ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ"

Έστω δύο χώρες: η Γερμανία και η Κένυα. Οι δυο χώρες έχουν μοναδικό συντελεστή την εργασία και κάθε μια διαθέτει από 100 μονάδες εργασίας. Τα προϊόντα μας είναι πάλι δύο :τα αγροτικά (A) και τα βιομηχανικά (B). Έστω ότι η τεχνολογία παραγωγής στην Κένυα ορίζει πέντε απαιτούμενες μονάδες εργασίας για την παραγωγή μιας μονάδας B και μια μονάδα εργασίας για την παραγωγή μιας μονάδας A. Χωρίς τη διεξαγωγή εμπορίου, η Κένυα μπορεί να παράγει 20 μονάδες B και καθόλου A, 100 μονάδες A και καθόλου B, 10 μονάδες B και 50 μονάδες A ή οποιονδήποτε συνδυασμό σε αναλογία 1/5. Ας υποθέσουμε ότι η ζήτηση και για τα δυο αγαθά ορίζει την παραγωγή 10 μονάδες B και 50 μονάδες A.

Έστω ότι η Γερμανία μπορεί να παράγει και τα δύο προϊόντα σε αναλογία 1/2, δηλαδή, η τεχνολογία της καθορίζει δύο απαιτούμενες μονάδες εργασίας για την παραγωγή μιας μονάδας B και μία μονάδα εργασίας για την παραγωγή μιας μονάδας A. Έστω ότι, χωρίς εμπόριο, η Γερμανία παράγει 25 μονάδες B και 50 μονάδες A. Ας υποθέσουμε, τώρα, ότι υπάρχει η δυνατότητα διεξαγωγής εμπορίου μεταξύ των δύο χωρών, γεγονός που σημαίνει ότι κάθε χώρα θα εξειδικευτεί στην παραγωγή ενός προϊόντος και ότι ο διεθνής λόγος των τιμών θα ισορροπήσει μεταξύ του 1/5 και 1/2. Έστω ότι ο λόγος θα ισορροπήσει στο 1/4. Η Κένυα θα εξειδικευτεί στην παραγωγή A και η Γερμανία στην παραγωγή B. Η Κένυα θα παράγει 100 μονάδες A και καθώς η ζήτηση στο εσωτερικό της είναι 50 μονάδες A, θα ανταλλάξει τις άλλες 50 μονάδες

σε όρους $1/4$, δηλαδή με $12,5\text{ B}$ ($=50/4$). Έτσι, τώρα, θα καταναλώνει 50 μονάδες A (όπως και χωρίς εμπόριο) και $12,5$ μονάδες B (έναντι 10 μονάδων χωρίς εμπόριο).

Η Γερμανία, θα παράγει 50 μονάδες B . Από αυτές θα καταναλώνει τις $37,5$ μονάδες (αφού θα εξάγει τις $12,5$) και θα καταναλώνει άλλες 50 μονάδες A , τις οποίες και θα εισάγει από την Κένυα. Με τη διεξαγωγή εμπορίου θα καταναλώνει $12,5$ μονάδες παραπάνω B και τις ίδιες μονάδες (50) A .

2.2 Η ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΥ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΑΠΟΛΥΤΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ

Μια χώρα μπορεί να έχει απόλυτο πλεονέκτημα στην παραγωγή και των δυο αγαθών, έναντι μιας άλλης χώρας. Δηλαδή, η παραγωγικότητα της εργασίας (υποθέτουμε την ύπαρξη ενός μόνο παραγωγικού συντελεστή, της εργασίας) στην παραγωγή και των δύο προϊόντων είναι μεγαλύτερη στη χώρα αυτή. Όμως, σύμφωνα με το Ρικαρντιανό υπόδειγμα, είναι προτιμότερο κάθε χώρα να εξειδικευτεί στην παραγωγή ενός προϊόντος και στη συνέχεια να διεξάγουν μεταξύ τους εμπόριο.

Για περισσότερη μελέτη...

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ: "ΑΠΟΛΥΤΟ-ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ"

Έστω δύο χώρες: η Γερμανία και η Κένυα, οι οποίες παράγουν δύο ειδών προϊόντα: βιομηχανικά και αγροτικά. Ο μοναδικός συντελεστής που χρησιμοποιούν για την παραγωγή είναι η εργασία. Η Γερμανία μπορεί να παράγει μία μονάδα βιομηχανικού προϊόντος χρησιμοποιώντας δύο μονάδες εργασίας, ενώ για την παραγωγή μιας μονάδας αγροτικού προϊόντος απαιτείται μια μονάδα εργασίας. Στην Κένυα για να παραχθεί μια μονάδα βιομηχανικού προϊόντος απαιτούνται πέντε μονάδες εργασίας, ενώ για την παραγωγή μιας μονάδας αγροτικού προϊόντος απαιτούνται δύο μονάδες εργασίας.

Από τα παραπάνω φαίνεται αρχικά ότι η Γερμανία μπορεί να παράγει φθηνότερα και τα δύο προϊόντα. Έχει δηλαδή απόλυτο πλεονέκτημα στην παραγωγή και των δύο αγαθών.

Όμως, όταν η Κένυα παράγει μια μονάδα αγροτικού προϊόντος, χρησιμοποιεί δύο μονάδες εργασίας, τις οποίες "στερεί" από την παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων. Δηλαδή θυσιάζει $0,4$ ($=2/5$) μονάδες βιομηχανικού προϊόντος για την παραγωγή μιας μονάδας αγροτικού. Η Γερμανία για την παραγωγή μιας μονάδας αγροτικού προϊόντος θυσιάζει $0,5$ ($=1/2$) μονάδες βιομηχανικού. Άρα η Κένυα μπορεί να παράγει φθηνότερα αγροτικά προϊόντα σε όρους βιομηχανικών προϊόντων από ότι η Γερμανία. Δηλαδή η Κένυα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στην παραγωγή αγροτικών προϊόντων και η Γερμανία στην παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων.

2.3 ΤΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ HECKSCHER-OHLIN

Το υπόδειγμα των Heckser-Ohlin συνδυάζει τη σχετική αφθονία με την οποία διαθέτει μια χώρα έναν παραγωγικό συντελεστή (παραγωγικές δυνατότητες), με την σχετική ένταση στην οποία χρησιμοποιείται ο παραγωγικός συντελεστής στην παραγωγή ενός προϊόντος (τεχνολογία παραγωγής). Οι υποθέσεις του υποδείγματος είναι η ύπαρξη δυο χωρών (A και B), δυο παραγωγικών συντελεστών (εργασία- L και

γη-Τ) και δύο προϊόντων (X και Ψ). Η χώρα Α διαθέτει σε σχετική αφθονία τον παραγωγικό συντελεστή εργασία και η Β τον παραγωγικό συντελεστή κεφάλαιο. Η παραγωγή του αγαθού X είναι σχετικής έντασης εργασίας και του Ψ σχετικής έντασης γης.

Για περισσότερη μελέτη...

Επιστρέφοντας στο παράδειγμα του κρασιού και του τυριού, ας υποθέσουμε ότι το κρασί είναι έντασης εργασίας και το τυρί έντασης γης. Μην ξεχνάμε ότι πάντα μιλάμε για σχετικούς όρους, δηλαδή για τον λόγο της απαιτούμενης ποσότητας εργασίας προς την απαιτούμενη έκταση γης στην παραγωγή μιας μονάδας προϊόντος, ή:

$$a_{Lw}/a_{Tw} > a_{Lc}/a_{Tc} \text{ ή } a_{Lw}/a_{Lc} > a_{Tw}/a_{Tc}.$$

Όπου,

a_{Lw} , η απαιτούμενη ποσότητα εργασίας για την παραγωγή μιας μονάδας κρασιού.

a_{Tw} , η απαιτούμενη έκταση γης για την παραγωγή μιας μονάδας κρασιού.

a_{Lc} , η απαιτούμενη ποσότητα εργασίας για την παραγωγή μιας μονάδας τυριού.

a_{Tc} , η απαιτούμενη έκταση γης για την παραγωγή μιας μονάδας τυριού.

Τότε, σύμφωνα με το υπόδειγμα Heckser-Ohlin, η χώρα Α θα πρέπει να εξειδικευτεί στην παραγωγή του X και η χώρα Β στην παραγωγή του Ψ και στη συνέχεια να διεξάγουν μεταξύ τους εμπόριο. Δηλαδή, *μια χώρα Α μπορεί να παράγει πιο αποτελεσματικά ένα αγαθό του οποίου η παραγωγή είναι έντασης ενός συντελεστή X, όταν διαθέτει, βέβαια, σε σχετική αφθονία αυτόν τον συντελεστή.*

Ως προς τα αποτελέσματα εμπορίου, σύμφωνα με το Υπόδειγμα Heckser-Ohlin προβλέπεται σύγκλιση των τιμών των προϊόντων μεταξύ των δύο χωρών και αύξηση των καταναλωτικών (και έμμεσα παραγωγικών) δυνατοτήτων τους.

Για περισσότερη μελέτη...

Ας υποθέσουμε τις δυο χώρες, την Ημεδαπή και την Αλλοδαπή. Η πρώτη έχει υψηλότερο λόγο εργασίας προς γη από τη δεύτερη ή αλλιώς η Ημεδαπή έχει σχετική αφθονία εργασίας και η Αλλοδαπή σχετική αφθονία γης. Τα αγαθά που παράγουν είναι το ύφασμα και τα τρόφιμα, όπου το πρώτο είναι έντασης εργασίας και το δεύτερο έντασης γης. Επιπλέον έστω ότι αντιμετωπίζουν την ίδια καμπύλη ζήτησης και την ίδια τεχνολογία.

Με δεδομένα τα παραπάνω, η Ημεδαπή θα εξειδικευτεί στην παραγωγή υφάσματος και η Αλλοδαπή στην παραγωγή τροφίμων. Εφόσον η Ημεδαπή έχει σχετική αφθονία εργασίας και παράγει ύφασμα (έντασης εργασίας), αρχικά θα αντιμετωπίζει χαμηλή σχετική τιμή. Με την έναρξη του εμπορίου και την αύξηση της ζήτησης θα αντιμετωπίζει μεγαλύτερο λόγο τιμών. Επίσης, η σχετική κατανάλωση υφάσματος στην Ημεδαπή θα μειωθεί. Από την άλλη, η Αλλοδαπή με σχετική έλλειψη εργασίας, θα αντιμετωπίζει υψηλό λόγο των τιμών του υφάσματος προς τρόφιμα. Με την διεξαγωγή εμπορίου και την εισαγωγή υφάσματος από την Ημεδαπή (που το παράγει σχετικά φθηνότερα) θα μειώνεται ο λόγος των τιμών. Το αντίστοιχο θα συμβεί και με το ύφασμα.

Καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι: με την διεξαγωγή εμπορίου θα συγκλίνουν οι σχετικές τιμές των αγαθών στις δύο οικονομίες μέσω της εξειδίκευσης κάθε χώρας στην παραγωγή προϊόντων που έχει συγκριτικό πλεονέκτημα και τα οποία θα εξάγει.

Για περισσότερη μελέτη...

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΣΧΕΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΠΟΛΥΤΗ ΑΦΘΟΝΙΑ

Επιστρέφοντας στο παράδειγμα της Κέννας και της Γερμανίας, υποθέτουμε ότι η Γερμανία διαθέτει 80 εκατ. εργάτες και 160 εκατ. εκτάρια γης και η Κέννα διαθέτει 20 εκατ. εργάτες και 20 εκατ. εκτάρια γης (τα νούμερα είναι υποθετικά!!!). Η Γερμανία διαθέτει μεγαλύτερες ποσότητες και στους δυο παραγωγικούς συντελεστές σε σχέση με την Κέννα. Ωστόσο, η αναλογία της γης μεταξύ των δυο χωρών είναι 8/1, ενώ της εργασίας μόλις 4/1. Συνεπώς, η Γερμανία διαθέτει σε σχετική αφθονία τον παραγωγικό συντελεστή γη, ενώ η Κέννα τον παραγωγικό συντελεστή εργασία (παρά το γεγονός ότι διαθέτει μικρότερο αριθμό εργατών).

Η ίδια σχέση μπορεί να δειχθεί εξετάζοντας την ποσότητα γης που αναλογεί σε κάθε εργάτη στις δυο χώρες. Στην Γερμανία κάθε ένας εργάτης έχει στη διάθεσή του 2 εκτάρια γης, ενώ στην Κέννα μόλις ένα. Συνεπώς, η εργασία είναι σχετικά σπανιότερη από την γη στην Γερμανία σε σχέση με την Κέννα και το αντίστροφο.

3. ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Μια σειρά εμπειρικών μελετών και θεωρητικών συζητήσεων, αλλά και η διεξαγωγή ενδοκλαδικού εμπορίου μεταξύ ανεπτυγμένων οικονομιών (που διέθεταν τον παραγωγικό συντελεστή κεφάλαιο σε σχετική αφθονία) αμφισβήτησαν τις παραδοσιακές θεωρίες εμπορίου δίνοντας τη δυνατότητα ανάπτυξης των Νέων Θεωριών Διεθνούς Εμπορίου. Στο πλαίσιο των υποθέσεων των Νέων Θεωριών Διεθνούς Εμπορίου, το πρότυπο των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των ανεπτυγμένων οικονομιών, μπορεί να ερμηνευθεί από:

1. Το μονοπωλιακό ανταγωνισμό
2. Τις εξωτερικές οικονομίες και
3. Τις δυναμικές αυξανόμενες αποδόσεις

Για περισσότερη μελέτη...

ΤΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ LEONTIEF.

Το υπόδειγμα H-O, ενώ έγινε αρχικά δεκτό με ενθουσιασμό, αμφισβητήθηκε ύστερα από μια εμπειρική έρευνα από τον W.W. Leontief. Σύμφωνα με την έρευνα αυτή, οι ΗΠΑ μετά το τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου, ήταν η πιο πλούσια χώρα σε κεφάλαιο και συνεπώς θα έπρεπε σύμφωνα με το υπόδειγμα Heckser-Ohlin να εξάγει αγαθά εντάσεως κεφαλαίου. Αντίθετα, ο Leontief απέδειξε ότι το πρότυπο εμπορίου των ΗΠΑ ήταν χώρας πλούσιας σε εργασία. Επίσης η Ιαπωνία, μια χώρα πλούσια σε εργασία, ήταν εξαγωγέας αγαθών έντασης κεφαλαίου.

Η έρευνα του Leontief αμφισβητήθηκε και αυτή με τη σειρά της. Η κριτική σε αυτή, βασίστηκε στο γεγονός ότι οι ΗΠΑ δεν ήταν στην πραγματικότητα πλούσια σε κεφάλαιο, στον μη υπολογισμό του ανθρώπινου κεφαλαίου, σε στρεβλώσεις λόγω δασμών κ.α.

Ήρθε ο E.Leamer, να συμπληρώσει το υπόδειγμα Heckser-Ohlin, υποστηρίζοντας ότι μια χώρα προικοδοτημένη με μεγάλο ποσοστό από το παγκόσμιο απόθεμα ενός συντελεστή σε σχέση με άλλες χώρες, θα εξειδικευτεί στην παραγωγή προϊόντων που είναι εντάσεως αυτού του συντελεστή.

3.1 ΜΟΝΟΠΩΛΙΑΚΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ

Στο μονοπωλιακό ανταγωνισμό οι επιχειρήσεις δρουν εν μέρει σαν μονοπωλητές υπό την έννοια ότι μπορούν να ορίσουν ως ένα βαθμό την τιμή του προϊόντος τους και να μην την δέχονται παθητικά, όπως στον τέλει ανταγωνισμό. Η δυνατότητα αυτή απορρέει από το γεγονός ότι παράγουν διαφοροποιημένα προϊόντα και όχι τέλεια υποκατάστατα σε σχέση με τους ανταγωνιστές τους.

Η διεξαγωγή ελεύθερου εμπορίου, αφενός δίνει στις επιχειρήσεις τη δυνατότητα αύξησης του όγκου παραγωγής τους μειώνοντας το μέσο κόστος τους (λόγω οικονομιών κλίμακας), αφετέρου αυξάνει τον αριθμό των επιχειρήσεων που προσφέρουν ένα συγκεκριμένο προϊόν εντείνοντας τον ανταγωνισμό μεταξύ τους. Οι επιχειρήσεις προβαίνουν σε μια (πραγματική ή /και τεχνητή) διαφοροποίηση του παραγόμενου προϊόντος τους προκειμένου να μπορούν να επηρεάσουν ως ένα βαθμό την τιμή του.

Για περισσότερη μελέτη...

ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΚΛΙΜΑΚΑΣ: ΕΝΑ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Ας δούμε ένα παράδειγμα, χρησιμοποιώντας τις 15 χώρες της ΕΕ και την αυτοκινητοβιομηχανία. Χωρίς εμπόριο μεταξύ τους, σε κάθε χώρα θα λειτουργούσε ο αριθμός των επιχειρήσεων που δίνεται από την στήλη (1). Με δεδομένο ότι κάθε επιχείρηση παράγει ένα διαφοροποιημένο προϊόν, ισάριθμος (όσες και οι επιχειρήσεις που λειτουργούν σε κάθε χώρα) θα είναι και ο αριθμός των επιλογών των καταναλωτών.

Πίνακας 1. Οι επιπτώσεις του διεθνούς εμπορίου στην αυτοκινητοβιομηχανία της Ε.Ε.

ΧΩΡΕΣ	ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ-ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ ΧΩΡΙΣ ΕΜΠΟΡΙΟ (1)	ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ- ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ ΜΕ ΕΜΠΟΡΙΟ (2)
Γερμανία	3	2
Αγγλία	3	1
Γαλλία	3	2
Ιταλία	2	1
Ισπανία	2	1
Ολλανδία	2	1
Ελλάδα	1	0
Βέλγιο	1	0
Πορτογαλία	1	0
Σουηδία	2	1
Αυστρία	2	1
Δανία	1	0
Φινλανδία	1	0
Ιρλανδία	2	0
Λουξεμβούργο	1	0
Σύνολο		10

Ας υποθέσουμε, τώρα, ότι οι χώρες αυτές ξεκινήσουν να εμπορεύονται μεταξύ τους. Λόγω του ανταγωνισμού θα κλείσουν κάποιες επιχειρήσεις στο εσωτερικό των χωρών. Όμως, τώρα οι καταναλωτές θα έχουν να επιλέξουν μεταξύ δέκα αυτοκινήτων, όταν χωρίς εμπόριο είχαν το πολύ μέχρι τρία. Επιπλέον, η αύξηση του ανταγωνισμού και του όγκου παραγωγής για κάθε επιχείρηση, λόγω της μεγαλύτερης αγοράς και των οικονομιών κλίμακας, θα έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των τιμών των αυτοκινήτων.

3.2 ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ

Όταν το μέσο κόστος εξαρτάται από το μέγεθος του κλάδου και όχι της επιχείρησης, λέμε ότι έχουμε εξωτερικές οικονομίες κλίμακας. Το αποτέλεσμα τέτοιων οικονομιών δεν είναι ο μονοπωλιακός ανταγωνισμός, αλλά η δημιουργία ενός μεγαλύτερου κλάδου με πολλές μικρές επιχειρήσεις. Τα πλεονεκτήματα από τέτοιες οικονομίες κλίμακας προκύπτουν από παράγοντες, όπως τα πλεονεκτήματα του τόπου εγκατάστασης, τη φήμη κλπ.

Οι εξωτερικές οικονομίες, ίσως, αντανakλούν συγκριτικά πλεονεκτήματα και πολλές φορές τα ενισχύουν. Για παράδειγμα, οι εξωτερικές οικονομίες λόγω πλεονεκτημάτων εγκατάστασης αντανakλούν το γεγονός, ότι στο παρελθόν η χώρα είχε συγκριτικό πλεονέκτημα στην παραγωγή αυτού του προϊόντος. Τα αποτελέσματα των εξωτερικών οικονομιών δεν είναι πάντα θετικά. Δηλαδή δεν εξασφαλίζεται ότι αυτή η χώρα θα παράγει το προϊόν φθηνότερα από μια άλλη που δεν αντιμετωπίζει τέτοια πλεονεκτήματα.

3.3 ΔΥΝΑΜΙΚΕΣ ΑΥΞΑΝΟΜΕΝΕΣ ΑΠΟΔΟΣΕΙΣ.

Πολλές φορές, μια επιχείρηση που παράγει για μεγάλο χρονικό διάστημα ένα προϊόν σωρεύει πλεονεκτήματα κόστους, υπό την έννοια ότι οι εργαζόμενοι αποκτούν εμπειρία και γνώσεις στην παραγωγή αυτού του προϊόντος (learning by doing). Όταν, λοιπόν, το μέσο κόστος εξαρτάται από την πάροδο του χρόνου (και όχι από το μέγεθος της επιχείρησης ή από το μέγεθος του κλάδου), τότε λέμε ότι δημιουργούνται δυναμικές αυξανόμενες αποδόσεις. Αυτές οι οικονομίες κλίμακας διαφέρουν από τις προαναφερθείσες, διότι ακόμα και αν διακοπεί η παραγωγή ενός προϊόντος αυτές παραμένουν.

Τα πλεονεκτήματα αυτά μπορούν να αντανakλούν πάλι κάποιες ιστορικές συνθήκες όπως για παράδειγμα την εκμετάλλευση ενός συγκριτικού πλεονεκτήματος στο παρελθόν που με τον χρόνο δημιουργήθηκαν δυναμικές αυξανόμενες αποδόσεις. Κάτι τέτοιο μπορεί να δημιουργήσει στρεβλώσεις στον ανταγωνισμό, αφού νέες επιχειρήσεις δεν έχουν τέτοια πλεονεκτήματα κόστους, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να μπουν στην αγορά καθώς η έλλειψη των συγκεκριμένων πλεονεκτημάτων τις κάνει λιγότερο ανταγωνιστικές.

Σχετικό είναι το επιχείρημα της προστασίας τέτοιων κλάδων μέχρι της συσσώρευσης εμπειριών και τη δημιουργία τέτοιων πλεονεκτημάτων. Αυτή είναι μία από τις παραμέτρους που συγκροτούν το επιχείρημα της νηπιακής βιομηχανίας.

4. ΕΝΔΟΚΛΑΔΙΚΟ ΚΑΙ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ.

Ας δούμε τώρα κάποια σημεία που σχετίζονται με το ενδοκλαδικό και το διακλαδικό εμπόριο, βάσει τόσο των Παραδοσιακών όσο και των Νέων Θεωριών Εμπορίου:

1. Το διακλαδικό εμπόριο αντανακλά το συγκριτικό πλεονέκτημα. Η εξειδίκευση κάθε χώρας στην παραγωγή αγαθών που έχει συγκριτικό πλεονέκτημα θα οδηγήσει σε ανταλλαγές προϊόντων μεταξύ χωρών που ανήκουν σε διαφορετικό κλάδο.
2. Το ενδοκλαδικό εμπόριο δεν αντανακλά το συγκριτικό πλεονέκτημα. Οι οικονομίες κλίμακας κάνουν τις χώρες να παράγουν μικρό φάσμα προϊόντων και οι ανάγκες της ζήτησης τις αναγκάζουν να εμπορεύονται διαφοροποιημένα προϊόντα του ίδιου κλάδου.
3. Δεν μπορούμε να προβλέψουμε τι ακριβώς θα παράγει κάθε χώρα, όταν μιλάμε για ενδοκλαδικό εμπόριο. Αντίθετα, σύμφωνα με τις παραδοσιακές θεωρίες, γνωρίζοντας τις τεχνολογίες παραγωγής κάθε χώρας ή τους συντελεστές παραγωγής που διαθέτει σε σχετική αφθονία θα μπορούσαμε να προβλέψουμε τι ακριβώς θα παράγει κάθε οικονομία.
4. Αυτό που μπορούμε να προβλέψουμε είναι η σχετική σημασία του ενδοκλαδικού εμπορίου στο συνολικό εμπόριο μεταξύ χωρών. Χώρες που έχουν όμοιο λόγο κεφαλαίου προς εργασία (και μάλιστα αν αυτός ο λόγος είναι υψηλός), θα τείνουν να διεξάγουν ενδοκλαδικό εμπόριο. Αν υπάρχουν σημαντικές διαφορές στους λόγους αυτούς, γεγονός που θα ενισχύει τον πειρασμό της εξειδίκευσης και του συγκριτικού πλεονεκτήματος, σημαντικό τμήμα του εμπορίου τους θα είναι διακλαδικό.
5. Το διακλαδικό εμπόριο δημιουργεί ισχυρά αναδιανεμητικά αποτελέσματα, καθώς η εξειδίκευση μιας χώρας στην παραγωγή ενός προϊόντος ωφελεί τους κατόχους των παραγωγικών συντελεστών που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή του. Το ενδοκλαδικό εμπόριο, δεν οδηγεί σε επέκταση ή συρρίκνωση συγκεκριμένων κλάδων, καθώς μια οικονομία δεν θα εξειδικευτεί στην παραγωγή συγκεκριμένων αγαθών.

5. ΚΡΑΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ

Όπως απορρέει από τις παραδοσιακές θεωρίες διεθνούς εμπορίου, η διεξαγωγή ελεύθερου εμπορίου είναι επωφελής για τις συναλλασσόμενες χώρες, διότι αυξάνεται η προσφερόμενη ποσότητα των προϊόντων και ταυτόχρονα μειώνεται η τιμή τους. Συνεπώς, δεν δικαιολογείται η κρατική παρέμβαση στις εξωτερικές εμπορικές συναλλαγές κάθε χώρας.

Σύμφωνα με τις Νέες Θεωρίες Διεθνούς Εμπορίου, η διεξαγωγή διεθνών εμπορικών συναλλαγών δεν υπαγορεύεται μόνο από φυσικά πλεονεκτήματα, αλλά και από τις ιστορικές συνθήκες. Έτσι, αναγνωρίζεται η δυνατότητα των κυβερνήσεων να δημιουργήσουν ευνοϊκές προϋποθέσεις λειτουργίας για τις βιομηχανίες τους. Παράδειγμα τέτοιων πολιτικών είναι αυτό της στρατηγικής εμπορικής πολιτικής, σύμφωνα με την οποία λόγω ατελειών της αγοράς είναι επιβεβλημένη η προστασία ενός κλάδου ή βιομηχανίας (με προσεκτικά στοχευμένες επιδοτήσεις) μέχρι να

μπορέσει να δημιουργήσει πλεονεκτήματα κόστους που θα του/της δώσει τη δυνατότητα επιβίωσης. Πολλές φορές, όμως, εφαρμόζονται εμπορικές πολιτικές ως αποτέλεσμα πίεσης συγκεκριμένων ομάδων συμφερόντων προς τις κυβερνήσεις.

Εκτός των περιπτώσεων των ατελειών της αγοράς και της άσκησης στρατηγικής εμπορικής πολιτικής, πολλές φορές οι κυβερνήσεις ασκούν βιομηχανική πολιτική, με τη μεταφορά πόρων σε κλάδους που θεωρούνται "κλειδιά" για την οικονομική ανάπτυξη. Το πρόβλημα άσκησης αυτής της πολιτικής σχετίζεται με την επιλογή των κλάδων που θα ενισχυθούν. Έχουν προταθεί διάφορα κριτήρια, μεταξύ των οποίων τα βασικότερα είναι τα εξής:

1. Ενίσχυση κλάδων με υψηλή προστιθέμενη αξία ανά εργάτη, δηλαδή κλάδων όπου η διαφορά της αξίας εισροών και εκροών είναι όσο το δυνατόν μεγαλύτερη.
2. Ενίσχυση κλάδων με μεγάλες παραγωγικές διασυνδέσεις προς τα εμπρός και προς τα πίσω.
3. Ενίσχυση κλάδων με υψηλές μελλοντικές δυνατότητες.
4. Ενίσχυση κλάδων που ενισχύουν και οι άλλες χώρες.

Για περισσότερη μελέτη...

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ: ΑΤΕΛΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ (ΑΝΑΛΥΣΗ BRANDER-SPENCER).

Ας υποθέσουμε ένα κλάδο στον οποίο ισχύει ο ατελής ανταγωνισμός και η υπόθεση των αυξανόμενων αποδόσεων. Έστω ότι αυτός ο κλάδος είναι η κατασκευή αεροσκαφών και υπάρχουν δύο εταιρείες η Boeing και η Airbus από την Αμερική και την Ευρώπη αντίστοιχα.

Στην συνέχεια υποθέτουμε ότι υπάρχει ένα νέο αεροσκάφος και θα εξετάσουμε ποια η συνέπεια αν αναλάβει μια εταιρεία την κατασκευή του. Όπως φαίνεται από τον πίνακα (Α), αν μια από τις δύο εταιρείες μπει πρώτη στην κατασκευή του αεροσκάφους θα αποκτήσει το προβάδισμα έχοντας κέρδος 100 χρηματικές μονάδες ενώ η άλλη δεν θα αναλάβει την παραγωγή του. Αν μουν και οι δύο στην παραγωγή του, τότε και οι δύο θα έχουν ζημιά -5, ενώ μηδενικό θα είναι το αποτέλεσμα αν δεν μπει καμία. Ας υποθέσουμε ότι η Boeing αποκτήσει το προβάδισμα, δηλαδή μιλάμε για την περίπτωση που απεικονίζεται στο πάνω δεξιά κουτάκι.

Πίνακας 2Α: Ανταγωνισμός των δύο επιχειρήσεων

Ανταγωνισμός των δύο επιχειρήσεων		Airbus	
		Παράγει	Δεν παράγει
Boeing	Παράγει	-5, -5	0, 100
	Δεν παράγει	100, 0	0,0

Ας υποθέσουμε τώρα ότι η ευρωπαϊκή κυβέρνηση επιδοτήσει την Airbus με 25%, με αποτέλεσμα η Airbus να έχει πάντα το προβάδισμα όπως φαίνεται και στον πίνακα (Β). Η Airbus θα αποκτήσει το προβάδισμα ότι και να κάνει η άλλη εταιρεία. Αυτή η επιδότηση μπορεί να γίνει στα πλαίσια μιας στρατηγικής εμπορικής πολιτικής

μιας χώρας, δίνοντας ένα στρατηγικό πλεονέκτημα στις επιχειρήσεις της έναντι των ανταγωνιστών της.

Πίνακας 2B: Επιδότηση στην Airbus

<i>Επιδότηση στην Airbus</i>		Airbus	
		Παράγει	Δεν παράγει
Boeing	Παράγει	20, -5	0, 100
	Δεν παράγει	125, 0	0,0

Για περισσότερη μελέτη...

ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΖΑΧΑΡΗΣ ΣΤΙΣ ΗΠΑ.

Οι ΗΠΑ έχουν επιβάλει ποσοστώσεις στις εισαγωγές ζάχαρης στο εσωτερικό τους. Έχει υπολογισθεί ότι αυτές οι ποσοστώσεις κοστίζουν συνολικά 1δισ δολάρια, ενώ το κόστος για κάθε καταναλωτή είναι περίπου 5 δολάρια ετησίως (ποσό ιδιαίτερα χαμηλό).

Στόχος αυτών των ποσοστώσεων είναι να προστατευθούν οι εγχώριοι παραγωγοί ζάχαρης, οι οποίοι είναι σίγουρα ελάχιστοι σε σχέση με το σύνολο των καταναλωτών ζάχαρης. Όμως οι τελευταίοι συγκροτώντας μια μικρότερη ομάδα πίεσης, έχουν τη δυνατότητα να πιέζουν αποτελεσματικότερα την κυβέρνηση για την διατήρηση αυτών των μέτρων.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1.1 Τι είναι οικονομική μεγέθυνση;

1.2 Πότε μια οικονομία βρίσκεται στο επίπεδο του δυνητικού προϊόντος της;

2. Θεωρίες οικονομικής μεγέθυνσης.

2.1 Το υπόδειγμα Solow.

2.1.1 Η συσσώρευση κεφαλαίου.

2.1.1.1 Κατά κεφαλήν κεφάλαιο και κατά κεφαλήν προϊόν.

2.1.2 Η αποταμίευση.

2.1.3 Η σταθερή κατάσταση.

2.1.4 Μια αύξηση του ποσοστού αποταμίευσης, αυξάνει τον ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης μιας οικονομίας;

2.1.5 Οι συνέπειες της αύξησης του πληθυσμού στην οικονομική μεγέθυνση.

2.1.6. Η βελτίωση της τεχνολογίας.

2.1.7. Η ενσωμάτωση της τεχνικής προόδου στο υπόδειγμα Solow.

2.1.8. Η υπόθεση της σύγκλισης.

3. Νεες θεωρίες μεγέθυνσης.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1.1 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ;

Ως οικονομική μεγέθυνση ορίζεται η ποσοστιαία ετήσια μεταβολή του παραγόμενου προϊόντος μιας οικονομίας. Ο όρος οικονομική μεγέθυνση χρησιμοποιείται συχνά έναντι του όρου οικονομική ανάπτυξη και το αντίστροφο. Γενικότερα, ως μεγέθυνση ορίζεται η ετήσια ποσοστιαία μεταβολή μιας μεταβλητής (στη συγκεκριμένη περίπτωση του εισοδήματος ή του παραγόμενου προϊόντος) και συνεπώς αποτελεί έναν ποσοτικό δείκτη. Ο όρος οικονομική ανάπτυξη είναι ένας (κυρίως) ποιοτικός δείκτης, ο οποίος σχετίζεται με τις δυνατότητες ικανοποίησης των ατομικών και κοινωνικών αναγκών.

Το περιεχόμενο των δύο όρων είναι, κυρίως, συμπληρωματικό, καθώς η οικονομική ανάπτυξη προϋποθέτει την οικονομική μεγέθυνση. Ενδέχεται, όμως, η εφαρμογή κάποιων πολιτικών μεγέθυνσης να περιορίζουν τις δυνατότητες οικονομικής ανάπτυξης.

Για περισσότερη μελέτη...

ΔΕΙΚΤΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗΣ

Για την κατανόηση των δύο όρων, κρίνεται σκόπιμη η παράθεση των δεικτών (που χρησιμοποιούνται από τη -διεθνή- ακαδημαϊκή βιβλιογραφία, αλλά και τους διεθνείς οργανισμούς) βάσει των οποίων εκτιμώνται τόσο η οικονομική μεγέθυνση των εθνικών οικονομιών, όσο και η οικονομική τους ανάπτυξη. Η οικονομική μεγέθυνση υπολογίζεται με την ετήσια ποσοστιαία μεταβολή του ΑΕΠ. Η οικονομική ανάπτυξη, αντιθέτως, υπολογίζεται με ένα μείγμα δεικτών. Για παράδειγμα, ο ΟΗΕ χρησιμοποιεί το Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης (United Nations's Human Development Index -HDI), ο οποίος περιλαμβάνει το ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης, το προσδόκιμο ζωής και το μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού. Κατά τον ΟΟΣΑ η οικονομική ανάπτυξη είναι μια έννοια που εμπεριέχει και την ευημερία και συνεπώς την καθιστά μια πιο ολιστική έννοια από την οικονομική μεγέθυνση. Συνεπώς, θα πρέπει να συνεκτιμούνται ο ελεύθερος χρόνος, το περιβάλλον, η κοινωνική συνοχή, η κατανομή του εισοδήματος κ.α.

Τα τελευταία χρόνια χρησιμοποιείται έντονα ο όρος της αειφόρου ανάπτυξης τόσο στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία, όσο και στην πολιτική ατζέντα των θεσμών διακυβέρνησης (πχ ΕΕ). Ως αειφόρος ανάπτυξη ορίζεται η ανάπτυξη που καλύπτει τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες. Στο πλαίσιο αυτής, έχει προταθεί ο δείκτης του κατά κεφαλήν πλούτου, ο οποίος περιλαμβάνει το ενεργητικό, το ανθρώπινο, το φυσικό, το περιβαλλοντικό κεφάλαιο και τους θεσμούς. Η μείωση του δείκτη αυτού συνεπάγεται αφαίμαξη των πόρων μιας χώρας και περιορισμό της ικανότητας των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους.

1.2 ΠΟΤΕ ΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΣΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΟΥ ΔΥΝΗΤΙΚΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ ΤΗΣ;

Το επίπεδο του δυνητικού προϊόντος (potential output) μιας οικονομίας αντιστοιχεί στο επίπεδο προϊόντος που παράγεται, όταν απασχολούνται πλήρως οι ποσότητες όλων των παραγωγικών της συντελεστών (Κεφάλαιο, Εργασία, Γη, Πρώτες Ύλες, Τεχνική Γνώση) δεδομένης της τεχνολογίας.

Για περισσότερη μελέτη...

Κεφάλαιο (Capital): αποτελείται από το απόθεμα των μηχανημάτων, τα κτίρια και τα αποθέματα των πρώτων υλών με τα οποία συνδυάζονται οι υπόλοιποι παραγωγικοί συντελεστές για την παραγωγή προϊόντος. Η αύξηση του διαθέσιμου κεφαλαίου ανά εργαζόμενο, αυξάνει το συνολικό προϊόν. Για την διατήρηση του κατά κεφαλήν κεφαλαίου σε σταθερό επίπεδο απαιτείται η πραγματοποίηση επενδύσεων.

Εργασία (Labour): η ποσότητά της επηρεάζεται τόσο από τον αριθμό των εργαζομένων, όσο και από τις ώρες απασχόλησής τους. Συνεπώς, μια αύξηση του παραγωγικού συντελεστή εργασία μπορεί να προέλθει τόσο από την αύξηση της συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό, όσο και από την αύξηση των ωρών απασχόλησης, παράγοντες που εξαρτώνται, κυρίως, από το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία της αγοράς εργασίας.

Το ανθρώπινο κεφάλαιο αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την παραγωγικότητα της εργασίας. Ορίζεται ως η ενσωμάτωση των γνώσεων και των δεξιοτήτων στον παραγωγικό συντελεστή εργασία. Η αύξηση του ανθρώπινου κεφαλαίου μπορεί να βελτιωθεί είτε μέσω πολιτικών βελτίωσης του εκπαιδευτικού συστήματος είτε μέσω της παραγωγικής διαδικασίας και των οικονομιών εκμάθησης (learning by doing).

Γη (Land): ως παραγωγικός συντελεστής θεωρείται κρίσιμης σημασίας, κυρίως, για τις αγροτικές οικονομίες. Στα υποδείγματα μεγέθυνσης η γη είναι ο κατεξοχήν σταθερός παραγωγικός συντελεστής, η αύξηση του οποίου θεωρείται ότι πλέον επιτυγχάνεται, κυρίως, μέσω της αύξησης των εκμεταλλεύσιμων εκτάσεων της.

Πρώτες Ύλες (Raw Materials): διακρίνονται σε πρώτες ύλες μιας χρήσης (μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνο μια φορά) και σε ανανεούμενες πρώτες ύλες (μπορούν να αντικατασταθούν). Το κόστος και η σπανιότητα των πρώτων υλών επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα χρησιμοποίησής τους.

Τεχνική Γνώση (technical knowledge): περιλαμβάνει το απόθεμα γνώσεων σχετικά με την παραγωγή των προϊόντων. Η αύξηση των τεχνικών γνώσεων μπορεί να επιτευχθεί είτε μέσω των εφευρέσεων (ανακάλυψη νέων γνώσεων) είτε μέσω των καινοτομιών (ενσωμάτωση των νέων γνώσεων στη διαδικασία παραγωγής). Οι εφευρέσεις και οι καινοτομίες επηρεάζονται από την Έρευνα και Ανάπτυξη (Research and Development - R&D), για την πραγματοποίηση της οποίας απαιτείται η κρατική παρέμβαση λόγω των εξωτερικών επιδράσεων (externalities) που την χαρακτηρίζουν. Το κράτος μέσω του θεσμικού πλαισίου κατοχύρωσης των ευρεσιτεχνιών, αλλά και της επιδότησης της Έρευνας και Ανάπτυξης, επιτυγχάνει την ανάπτυξή της σε κοινωνικά επιθυμητό επίπεδο.

Όπως προκύπτει από τη συνάρτηση παραγωγής, η αύξηση του δυνητικού προϊόντος μπορεί να προέλθει είτε από την αύξηση των ποσοτήτων των παραγωγικών συντελεστών είτε από τη βελτίωση της τεχνολογίας. Η συνάρτηση παραγωγής δίνει

τη μέγιστη ποσότητα προϊόντος που μπορεί να παραχθεί για κάθε ποσότητα των παραγωγικών συντελεστών. Αν οι παραγωγικοί συντελεστές είναι μόνο η εργασία (L) και το κεφάλαιο (K), τότε η συνάρτηση παραγωγής είναι της μορφής :

$$Y=f(K,L)^4$$

Σημαντικό για την αναπτυξιακή πορεία μιας οικονομίας θεωρείται το οριακό προϊόν κάθε παραγωγικού συντελεστή, το οποίο, στη βραχυχρόνια περίοδο είναι (συνήθως) φθίνων, ενώ μακροχρόνια οι μεταβολές των παραγωγικών συντελεστών κατά ένα ποσοστό δεν οδηγούν απαραίτητα σε αναλογική αύξηση του παραγόμενου προϊόντος.

Το οριακό προϊόν (Marginal Product) κάθε παραγωγικού συντελεστή δείχνει πόσο θα αυξηθεί η παραγόμενη ποσότητα προϊόντος, αν αυξηθεί η ποσότητα ενός παραγωγικού συντελεστή κατά μία μονάδα (οριακά) δεδομένων των ποσοτήτων των άλλων παραγωγικών συντελεστών. Μαθηματικά διατυπωμένο το οριακό προϊόν είναι η πρώτη παράγωγος της συνάρτησης παραγωγής ως προς τον παραγωγικό συντελεστή. Για παράδειγμα, στην παραπάνω συνάρτηση παραγωγής το οριακό προϊόν της εργασίας (MPL) δίδεται από τον τύπο $MPL = dY/dL$.

Για περισσότερη μελέτη...

Δεδομένων των ποσοτήτων των υπόλοιπων παραγωγικών συντελεστών, το οριακό προϊόν ενός παραγωγικού συντελεστή είναι φθίνον, όπως προκύπτει και από το Νόμο της Φθίνουσας Απόδοσης, ο οποίος ισχύει στη βραχυχρόνια περίοδο όπου δεν μπορούν να μεταβληθούν οι ποσότητες όλων των παραγωγικών συντελεστών.

Μακροχρόνια, μεταβάλλοντας τις ποσότητες όλων των παραγωγικών συντελεστών κατά ένα ποσοστό, ενδέχεται το προϊόν να αυξηθεί αναλογικά κατά το ίδιο ποσοστό. Στην περίπτωση αυτή, η συνάρτηση παραγωγής εμφανίζει σταθερές αποδόσεις, δηλαδή, για κάθε αύξηση των παραγωγικών συντελεστών κατά ένα ποσοστό t ($t > 0$), αυξάνεται και το προϊόν κατά t , δηλαδή, $f(tK, tL) = ty$. Στην περίπτωση που η συνάρτηση παραγωγής εμφανίζει αύξουσες αποδόσεις, η αύξηση του προϊόντος θα είναι αναλογικά μεγαλύτερη από την αύξηση των παραγωγικών συντελεστών, δηλαδή $f(tK, tL) < ty$. Τέλος, στην περίπτωση των φθινουσών αποδόσεων, η αύξηση του προϊόντος θα είναι αναλογικά μικρότερη από την αύξηση των παραγωγικών συντελεστών και θα ισχύει $f(tK, tL) > ty$.

2. ΘΕΩΡΙΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗΣ

Οι σημαντικότερες θεωρίες οικονομικής μεγέθυνσης έχουν διατυπωθεί από τους, Thomas Robert Malthus, W. W. Rostow, Harrod - Domar και Robert M. Solow. Η θεώρηση του Thomas Robert Malthus σχετικά με την οικονομική μεγέθυνση στηρίζεται σε μια φυσική διαδικασία που προκύπτει από τους νόμους της οικονομικής θεωρίας. Ο W. W. Rostow ανέπτυξε την εξελικτική θεώρηση της

⁴ Αν στην παραπάνω συνάρτηση παραγωγής θέλαμε να ενσωματώσουμε και την τεχνολογική πρόοδο, τότε θα λάμβανε την μορφή $Y = Af(K, L)$ με το A να εκφράζει ακριβώς αυτή τη μεταβλητή.

μεγέθυνσης, σύμφωνα με την οποία κάθε κοινωνία μπορεί να ενταχθεί (αλλά και περνά από) σε πέντε στάδια οικονομικής μεγέθυνσης. Οι Harrod και Domar διατύπωσαν το πρώτο ολοκληρωμένο υπόδειγμα οικονομικής μεγέθυνσης της μεταπολεμικής περιόδου, σύμφωνα με το οποίο ο ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης ($\Delta Q/q$) εξαρτάται από τη ροπή προς αποταμίευση (S/Y) και την παραγωγικότητα του κεφαλαίου (R).

Για περισσότερη μελέτη...

Η "ΜΑΛΘΟΥΣΙΑΝΗ ΠΑΓΙΔΑ"

Η θεώρηση του Thomas Robert Malthus σχετικά με την οικονομική μεγέθυνση στηρίζεται σε μια φυσική διαδικασία που προκύπτει από τους νόμους της οικονομικής θεωρίας. Πιο συγκεκριμένα, η αύξηση του πληθυσμού και η απασχόλησή του στον χαμηλής παραγωγικότητας αγροτικό τομέα θα μείωναν την κατά κεφαλήν προσφορά αγροτικών προϊόντων με αποτέλεσμα τη μείωση του πληθυσμού λόγω του υποσιτισμού. Για την αύξηση της προσφοράς αγροτικών προϊόντων, δεδομένης της χαμηλής παραγωγικότητας της εργασίας στον αγροτικό τομέα, θα πρέπει όλα τα άτομα να απασχολούνται σε αυτόν οδηγώντας την οικονομία στην μαλθουσιανή παγίδα.

Thomas Robert Malthus, 1766-1834.

T. R. Malthus

<http://cepa.newschool.edu/het/profiles/malthus.htm>

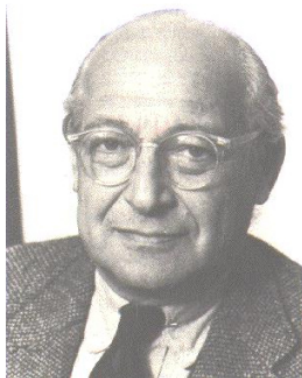
Ο Thomas Robert Malthus σπούδασε στο Κέμπριτζ και υπήρξε ο πρώτος Άγγλος επαγγελματίας ακαδημαϊκός οικονομολόγος. Δίδαξε Μοντέρνα Οικονομική Ιστορία και Πολιτική Οικονομία στο Πανεπιστήμιο του Χέιλμπουρι της Εταιρείας Ανατολικών Ινδιών. Ασχολήθηκε, μεταξύ άλλων, και με νομισματικά ζητήματα υποστηρίζοντας ότι μια αύξηση των τιμών ακολουθείται από αύξηση της προσφερόμενης ποσότητας χρήματος. Αξιοσημείωτη ήταν η στάση του έναντι του Νόμου των Σιτηρών, που αποσκοπούσε στον αποκλεισμό των φθηνών σιτηρών από την αγγλική αγορά. Ενώ, αρχικά, αντιτέθηκε στο Νόμο υποστηρίζοντας το ελεύθερο εμπόριο, στη συνέχεια άλλαξε στάση υποστηρίζοντας τον προστατευτικό αυτό Νόμο,

θεωρώντας ότι ενθαρρύνει την εγχώρια παραγωγή και προωθεί την αυτάρκεια της Βρετανίας στα αγροτικά προϊόντα.

Η ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ROSTOW

Σύμφωνα με τον W. W. Rostow, κάθε κοινωνία μπορεί να ενταχθεί (αλλά και περνά από) σε πέντε στάδια οικονομικής μεγέθυνσης, τα οποία είναι: α) η παραδοσιακή κοινωνία, β) η φάση της προετοιμασίας για την οικονομική απογείωση, γ) το στάδιο της οικονομικής απογείωσης, δ) η οικονομική ωρίμαση και ε) το στάδιο της μαζικής κατανάλωσης. Το "άνοιγμα" κάθε οικονομίας-κοινωνίας αποτελεί καίριας σημασίας παράγοντα για τη μετάβαση από το ένα στάδιο στο άλλο.

Walt Whitman Rostow, 1916-

<http://cepa.newschool.edu/het/profiles/rostow.htm>

Υπήρξε Ιστορικός Οικονομολόγος και υποστηρικτής των γραμμικών σταδίων της θεωρίας της ανάπτυξης. Ασχολήθηκε με την εξωτερική πολιτική και διετέλεσε σύμβουλος του McNamara κατά την περίοδο του πολέμου του Βιετνάμ.

ΤΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ HARROD-DOMAR

Το υπόδειγμα Harrod - Domar αποτελεί το πρώτο ολοκληρωμένο υπόδειγμα οικονομικής μεγέθυνσης της μεταπολεμικής περιόδου. Σύμφωνα με αυτό, ο ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης ($\Delta Q/q$) εξαρτάται από τη μέση ροπή προς αποταμίευση (S/Y) και την παραγωγικότητα του κεφαλαίου (R), δηλαδή : $\Delta Q/q = \phi(S/Y, R)$. Η έμφαση του υποδείγματος αυτού στο κεφάλαιο απορρέει από το γεγονός ότι βρίσκεται σε στενότητα (σε αντίθεση με την εργασία που είναι σε πλεονάζουσα προσφορά) και είναι αυτό που προσδιορίζει την οικονομική αξία.

Sir Roy F. Harrod, 1900-1978

<http://cepa.newschool.edu/het/profiles/harrod.htm>

Ο Roy F. Harrod ανακηρύχθηκε διδάκτωρ του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης το 1922 και συνεργάστηκε στο με τον Keynes στο Κέμπριτζ. Στην Οξφόρδη εντασσόταν στον κύκλο των κεϋνσιανών οικονομολόγων και η συνεισφορά του στη δυναμική προσέγγιση των οικονομικών είναι σημαντική. Εκτός από ζητήματα ανάπτυξης, μελέτησε ιδιαίτερα τα φαινόμενα των επιχειρηματικών κύκλων, του ατελούς ανταγωνισμού και του διεθνούς εμπορίου. Διετέλεσε σύμβουλος του Γουίστον Τσόρτσιλ (στη διάρκεια το Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου) και του Πρωθυπουργού Harold MacMillan.

Evsey D. Domar, 1914-1997

<http://cepa.newschool.edu/het/profiles/domar.htm>

Ρωσικής καταγωγής οικονομολόγος, ο Evsey D. Domar σπούδασε στο MIT και η συνεισφορά του στα οικονομικά εντοπίζεται σε τρεις, κυρίως, τομείς: οικονομική ανάπτυξη, συγκριτικά οικονομικά και οικονομική ιστορία. Υποστήριξε ότι, μέσω της οικονομικής ανάπτυξης, μπορεί να αντιμετωπιστεί το βάρος του δημόσιου ελλείμματος. Το υπόδειγμα οικονομικής ανάπτυξης που ανέπτυξε με τον Roy F. Harrod (Υπόδειγμα Harrod-Domar), ανήκει στην Κεϋνσιανή οικονομική σκέψη.

2.1 ΤΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ SOLOW.

Το υπόδειγμα οικονομικής μεγέθυνσης του Robert M. Solow δείχνει την αλληλεξάρτηση μεταξύ της αύξησης του αποθέματος κεφαλαίου, της αύξησης του εργατικού δυναμικού και της τεχνολογικής προόδου. Η συνάρτηση παραγωγής της οικονομίας είναι η $Y=f(K,L)$ και εμφανίζει σταθερές αποδόσεις.

2.1.1 Η ΣΥΣΣΩΡΕΥΣΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

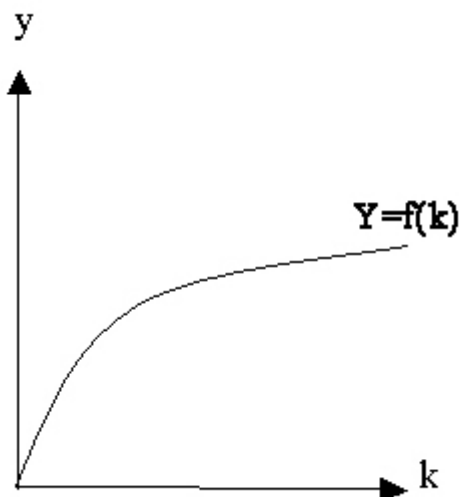
2.1.1.1 ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΠΡΟΪΟΝ.

Εκφράζοντας τη συνάρτηση παραγωγής σε όρους κατά κεφαλήν μεγεθών (κάνοντας την υπόθεση ότι το σύνολο του πληθυσμού ανήκει στο εργατικό δυναμικό), λαμβάνει τη μορφή :

$$Y/L=f(K/L,L/L) \rightarrow y=f(k,1) \rightarrow y=f(k) \quad (1)$$

Από την εξίσωση προκύπτει το συμπέρασμα ότι το κατά κεφαλήν προϊόν είναι συνάρτηση του κατά κεφαλήν κεφαλαίου. Μάλιστα, ύστερα από ένα σημείο, διαδοχικές αυξήσεις του κατά κεφαλήν κεφαλαίου αυξάνουν το κατά κεφαλήν προϊόν, αλλά με φθίνοντα ρυθμό ως αποτέλεσμα του Νόμου της Φθίνουσας Απόδοσης.

Σχήμα 1. Συνάρτηση παραγωγής

Για περισσότερη μελέτη...

Robert Solow

Ο Robert Solow θεωρείται ένας από τους μεγαλύτερους εν ζωή οικονομολόγους. Η μεγαλύτερη συνεισφορά του είναι το Νεοκλασικό Υπόδειγμα Οικονομικής Ανάπτυξης (Υπόδειγμα Solow), το οποίο δημοσιεύτηκε το 1956 και για

το οποίο βραβεύτηκε με βραβείο Νόμπελ το 1987. Είναι ένας από τους βασικότερους εκπροσώπους της Νεοκλασικής-Κεϋνσுவικής Σύνθεσης (ή Νέα Κεϋνσுவική Σύνθεση) στο πλαίσιο της οποίας αναπτύχθηκε και το υπόδειγμα IS-LM. Σύμφωνα με αυτήν, τη μακροχρόνια περίοδο ισχύουν τα Νεοκλασικά συμπεράσματα, ενώ στη βραχυχρόνια περίοδο τα Κεϋνσுவικά. Μεταξύ των βασικότερων υποθέσεων της είναι η ακαμψία των ονομαστικών μισθών, η ανελαστικότητα ζήτησης επενδύσεων ως προς το επιτόκιο, η ανελαστικότητα ζήτησης χρήματος ως προς το εισόδημα και άλλες ατέλειες του οικονομικού συστήματος.

Robert M. Solow, 1924-

Robert M. Solow

2.1.2 Η ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗ.

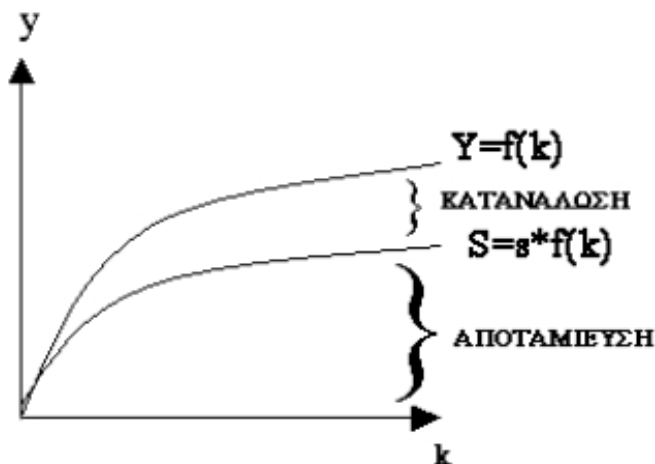
Το συνολικό εισόδημα (Y) μιας οικονομίας, κατανέμεται μεταξύ αποταμίευσης (S) (η οποία υποθέτουμε ότι ισούται με την επένδυση) και κατανάλωσης (C).

$$Y=S+C$$

Το ποσοστό του εισοδήματος που αποταμιεύεται είναι η ροπή προς αποταμίευση (s). Συνεπώς, η συνολική αποταμίευση (S) (η οποία υποθέτουμε ότι ισούται με την επένδυση) είναι :

$$S=s*y \rightarrow (1) S=s*f(k)$$

Σχήμα 2. Εισόδημα - Αποταμίευση - Κατανάλωση

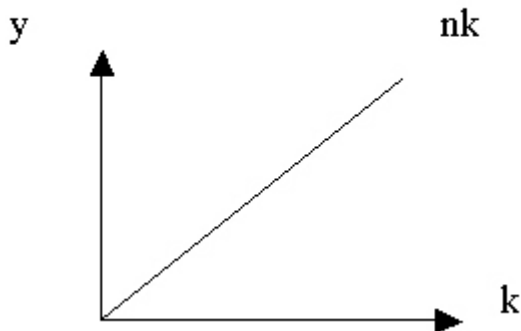

2.1.3 Η ΣΤΑΘΕΡΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ.

Σύμφωνα με το υπόδειγμα του Solow, η *σταθερή κατάσταση* (steady state) αντιπροσωπεύει μια κατάσταση όπου όλες οι μεταβλητές της συνάρτησης παραγωγής (Y, K, L) αυξάνονται με τον ίδιο ρυθμό, ενώ οι κατά κεφαλήν μεταβλητές (y, k) παραμένουν σταθερές, δηλαδή, αντιπροσωπεύει τη μακροχρόνια ισορροπία της οικονομίας.

Αν υποθέσουμε ότι ο πληθυσμός αυξάνεται με ένα ποσοστό n , τότε θα πρέπει και η επένδυση $sf(k)$ (δηλαδή η αύξηση του κεφαλαίου- K) να αυξάνεται κατά το ίδιο ποσοστό n , ώστε το κατά κεφαλήν κεφάλαιο (k) και το προϊόν (y) να παραμένουν σταθερά. Στο σημείο της σταθερής κατάστασης επιτυγχάνεται και η διεύρυνση κεφαλαίου (capital widening), δηλαδή, η εξασφάλιση στους νεοεισερχόμενους στην παραγωγική διαδικασία εργάτες ποσότητας κεφαλαίου ίδιας με αυτή που κατείχαν και οι προηγούμενοι.

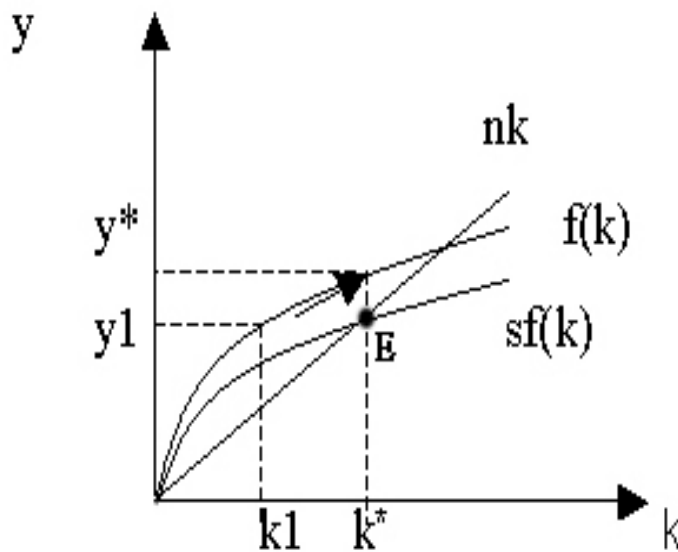
Σχήμα 3. Απαιτούμενη επένδυση, ώστε το κατά κεφαλήν κεφάλαιο να παραμένει σταθερό

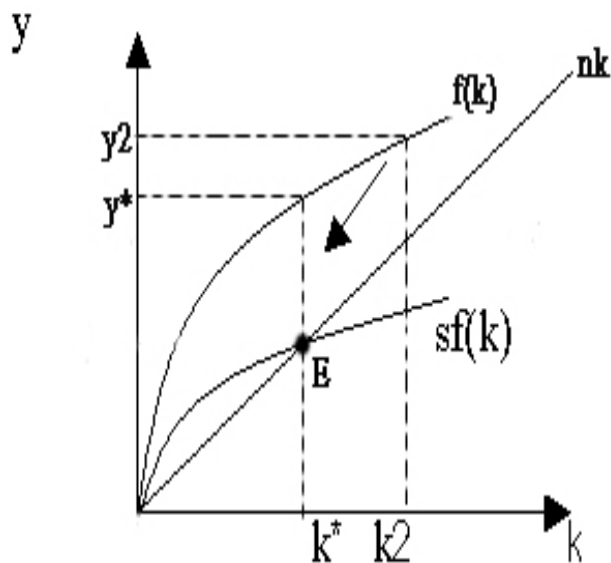
Η γραμμή nk δείχνει την επένδυση που πρέπει να πραγματοποιηθεί ανά άτομο, ώστε το κατά κεφαλήν κεφάλαιο να παραμένει σταθερό, όταν αυξάνεται η εργασία με ρυθμό n .

Όπως φαίνεται στο Σχήμα 4α, αριστερά της σταθερής κατάστασης (E), η αποταμίευση ανά άτομο (sy) είναι μεγαλύτερη από το ποσοστό αύξησης του κεφαλαίου (nk) που απαιτείται για τη διατήρηση του κατά κεφαλήν κεφαλαίου στο ίδιο επίπεδο με αποτέλεσμα την αύξησή του μέχρι το σημείο της σταθερής κατάστασης. Ξεκινώντας από ένα χαμηλό απόθεμα κεφαλαίου k_1 , το κατά κεφαλήν προϊόν y_1 θα αυξηθεί μέχρι το κατά κεφαλήν προϊόν της σταθερής κατάστασης (y^*). Δεξιά της σταθερής κατάστασης, η sy βρίσκεται κάτω από τη nk με αποτέλεσμα το κατά κεφαλήν κεφάλαιο να μειώνεται, καθώς το απόθεμα κεφαλαίου αυξάνεται με μικρότερο ρυθμό σε σχέση με την αύξηση του πληθυσμού. Ανάλογη θα είναι και η πορεία του κατά κεφαλήν προϊόντος, το οποίο θα μειωθεί από y_2 σε y^* . Ανεξάρτητα από το επίπεδο κεφαλαίου στο οποίο βρίσκεται η οικονομία, μακροχρόνια θα προσεγγίσει το σημείο της σταθερής κατάστασης όπου το απόθεμα κεφαλαίου και ο πληθυσμός αυξάνονται με τον ίδιο ρυθμό n και το κατά κεφαλήν προϊόν παραμένει σταθερό.

Σχήμα 4α. Μετάβαση στη σταθερή κατάσταση

Σχήμα 4β. Μετάβαση στη σταθερή κατάσταση

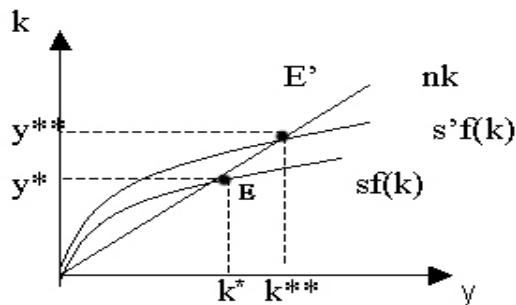
2.1.4 Η ΑΥΞΗΣΗ ΤΟΥ ΠΟΣΟΣΤΟΥ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΗΣ ΑΥΞΑΝΕΙ ΤΟ ΡΥΘΜΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗΣ ΜΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ;

Έστω ότι η οικονομία βρίσκεται σε μια σταθερή κατάσταση E (με κατά κεφαλήν κεφάλαιο k^* και προϊόν y^*) (Σχήμα 5). Η αύξηση του ρυθμού αποταμίευσης (από s σε s') θα μετατοπίσει προς τα πάνω την καμπύλη $s^*f(k)$ με αποτέλεσμα η οικονομία να βρεθεί σε μια νέα σταθερή κατάσταση (E') με υψηλότερο κατά κεφαλήν κεφάλαιο (k^{**}) και προϊόν (y^{**}).

Αυτό σημαίνει και μεγαλύτερο ρυθμό μεγέθυνσης της οικονομίας;

Βραχυχρόνια, μέχρι η οικονομία να προσεγγίσει το νέο σημείο σταθερής κατάστασης (E'), θα αυξηθεί ο ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης. Μακροχρόνια, όμως, η μεγέθυνση της οικονομίας θα σταματήσει, όταν προσεγγίζει αυτό το νέο σημείο σταθερής κατάστασης (E'), το οποίο αντιστοιχεί σε υψηλότερο κατά κεφαλήν προϊόν

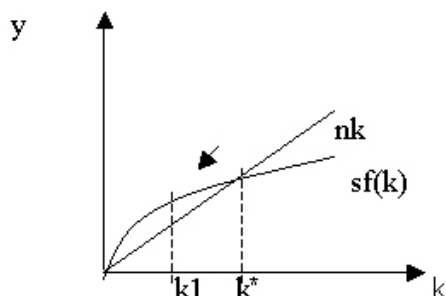
Σχήμα 5. Η Σταθερή Κατάσταση.

Για περισσότερη μελέτη...

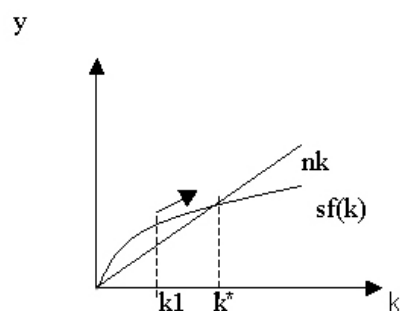
Μεταξύ των συνεπειών του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου ήταν και η καταστροφή (μεγάλου) μέρους του αποθέματος κεφαλαίου πολλών Ευρωπαϊκών χωρών. Δηλαδή, το απόθεμα κεφαλαίου μειώθηκε από k^* σε k_1 , όπως και το επίπεδο παραγωγής.

Σχήμα πγ1

Με σταθερό το ποσοστό αποταμίευσης (s) και με χαμηλό απόθεμα κεφαλαίου μια οικονομία θα γνωρίσει υψηλούς ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης μέχρι να προσεγγίσει την σταθερή κατάσταση.

Σχήμα πγ2

ΠΙΝΑΚΑΣ : ΡΥΘΜΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (% ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΕΤΗΣΙΩΣ)

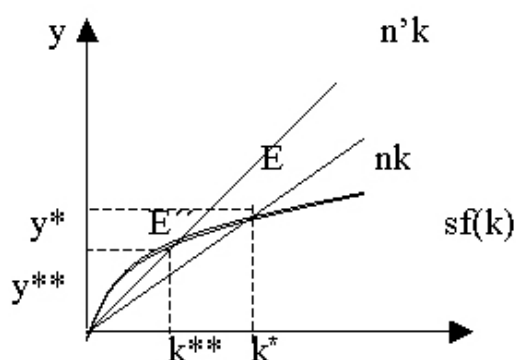
	1950-73	1973-1995	1995-2003
ΕΛΒΕΤΙΑ	3,3	1,0	1,1
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	4,4	2,0	0,6
Η.Β.	2,9	2,4	1,8
ΔΑΝΙΑ	4,1	1,7	1,7
ΣΟΥΗΔΙΑ	4,1	1,5	2,1
ΝΟΡΒΗΓΙΑ	4,2	3,2	2,1
ΒΕΛΓΙΟ	4,5	2,8	1,6
ΓΑΛΛΙΑ	5,1	2,7	1,3
ΙΤΑΛΙΑ	5,1	2,5	0,5
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	5,2	2,2	2,7
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	6,0	2,7	1,9
ΑΥΣΤΡΙΑ	5,9	2,3	2,3
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	4,3	4,1	4,9
ΙΣΠΑΝΙΑ	6,2	3,6	-0,3
ΕΛΛΑΔΑ	6,4	1,7	3,1
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	6,7	2,0	1,6
ΗΠΑ	3,0	1,1	1,9

2.1.5 ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ

Μεταβολή του ρυθμού αύξησης του πληθυσμού

Αν βελτιωθεί ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού από n σε n' , με σταθερό το επίπεδο αποταμίευσης, θα οδηγήσει σε μείωση του κατά κεφαλήν προϊόντος σταθερής κατάστασης, καθώς δεν επιτυγχάνεται η διεύρυνση κεφαλαίου. Συνεπώς θα αντιστοιχεί μικρότερη ποσότητα κεφαλαίου ανά εργάτη οδηγώντας σε μείωση και το κατά κεφαλήν προϊόν. Όπως φαίνεται στο σχήμα 6 η ευθεία $n'k$ θα μετατοπιστεί προς τα πάνω, καθώς απαιτείται μεγαλύτερη ποσότητα αποταμίευσης για τη διατήρηση του κατά κεφαλήν κεφαλαίου σταθερού. Στο νέο σημείο σταθερής κατάστασης (E') το κατά κεφαλήν προϊόν y^* μειώνεται σε y^{**} , όπως και το κατά κεφαλήν κεφάλαιο k^* σε k^{**} .

Σχήμα 6. Σταθερή κατάσταση.

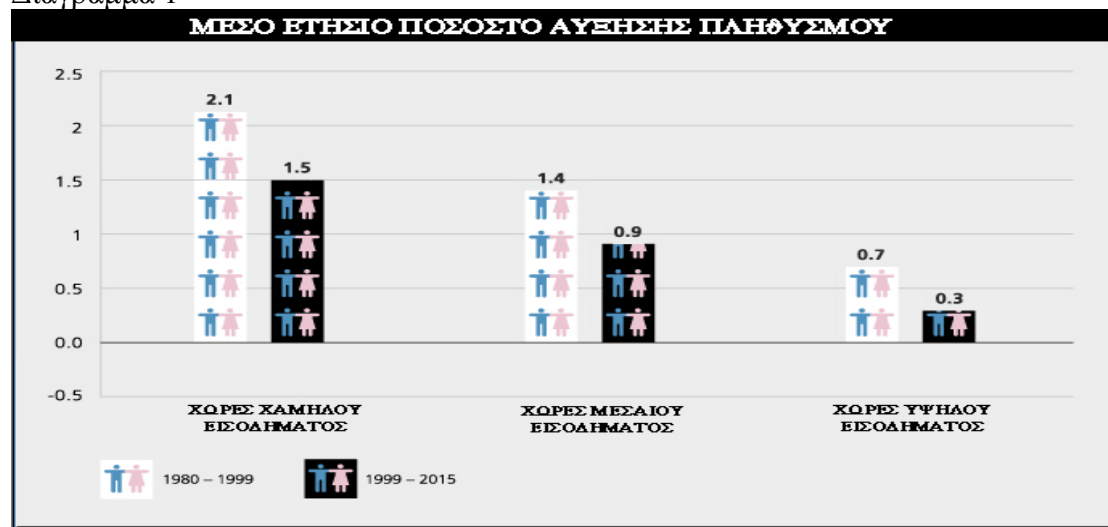

Για περισσότερη μελέτη...

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ ΚΑΙ ΑΥΞΗΣΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας, τα οποία απεικονίζονται στον παρακάτω πίνακα, υπάρχει μια αντίστροφη σχέση μεταξύ αύξησης του πληθυσμού και οικονομικής μεγέθυνσης. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 1, παρόλο που τα ποσοστά αύξησης του πληθυσμού έχουν μειωθεί διεθνώς, οι φτωχότερες χώρες του πλανήτη εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά αύξησης του πληθυσμού σε σχέση με τις πλουσιότερες. Σύμφωνα με το υπόδειγμα Solow αυτό μπορεί να ερμηνευθεί από το γεγονός ότι απαιτείται μεγαλύτερο επίπεδο αποταμίευσης σε αυτές για να επιτευχθεί η διεύρυνση κεφαλαίου.

Διάγραμμα 1

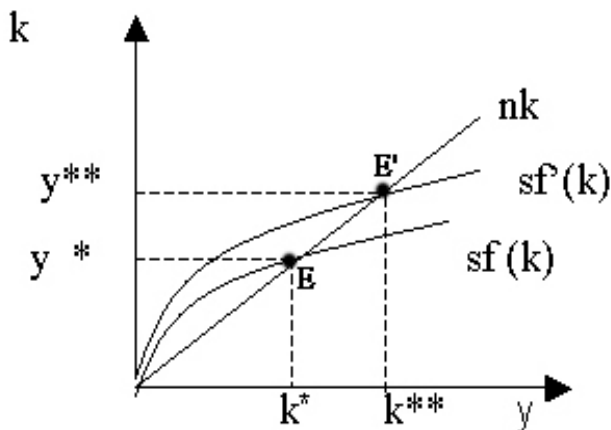
Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα

(<http://www.worldbank.org/depweb/english/beyond/global/chapter3.html>)

2.1.6. Η ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

Αν βελτιωθεί η τεχνολογία, τότε για κάθε ποσότητα κεφαλαίου θα παράγεται περισσότερο προϊόν και η καμπύλη $sf(k)$ θα μετατοπιστεί προς τα πάνω στη θέση $sf'(k)$. Η βελτίωση της τεχνολογίας θα οδηγήσει σε μία νέα σταθερή κατάσταση, η οποία αντιστοιχεί σε μεγαλύτερο κατα κεφαλήν προϊόν. Η μεγέθυνση της οικονομίας συντελείται κατά τη διάρκεια της μετάβασης από την αρχική στη νέα (τεχνολογικά βελτιωμένη) σταθερή κατάσταση (δηλαδή, από τη σταθερή κατάσταση E , στη νέα σταθερή κατάσταση E').

Σχήμα 7. Βελτίωση τεχνολογίας

2.1.7. Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ ΣΤΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ SOLOW

Στην προσπάθειά του να ενισχυθεί εμπειρικά το υπόδειγμα Solow, συμπεριλήφθηκε και η τεχνική πρόοδος, μέσω της οποίας μπορεί να ερμηνευθεί η οικονομική ανάπτυξη, όταν η ποσότητα των παραγωγικών συντελεστών παραμένει σταθερή. Αν η τεχνική πρόοδος αυξάνεται με ρυθμό t και η εργασία με ρυθμό n , τότε το κεφάλαιο και το προϊόν εκφράζονται ανά ισοδύναμο εργαζομένου $(t+n)$. Για να βρεθεί η οικονομία στη σταθερή κατάσταση, θα πρέπει αυτή τη φορά το κεφάλαιο ανά ισοδύναμο εργαζομένου να αυξάνεται με ρυθμό $(t+n)$.

Ο ρυθμός τεχνικής προόδου (t) είναι αυτός που ερμηνεύει τη διαφορά στα επίπεδα ανάπτυξης μεταξύ φτωχών και πλούσιων χωρών.

2.1.8. Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΤΗΣ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ

Σύμφωνα με την υπόθεση της σύγκλισης, η οποία απορρέει από το Υπόδειγμα Solow, οι φτωχότερες χώρες εμφανίζουν ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης μεγαλύτερους των πλούσιων για τους εξής λόγους:

1. Για την επίτευξη οικονομικής μεγέθυνσης θα πρέπει το απόθεμα του κεφαλαίου να αυξάνεται με ρυθμό μεγαλύτερο του $(t+n)$. Στο βαθμό που η εμβάθυνση του κεφαλαίου στις φτωχότερες χώρες είναι μικρότερη, απαιτείται μικρότερο ποσοστό επενδύσεων για τη διεύρυνση και την εμβάθυνση του κεφαλαίου σε σχέση με τις πλουσιότερες.

2. Όσο μεγαλύτερο το απόθεμα του κεφαλαίου μιας οικονομίας, τόσο πιο κοντά βρίσκεται αυτή στο σημείο που το οριακό προϊόν θα αρχίσει να φθίνει και κατ' επέκταση και η απόδοσή του. Συνεπώς, στις φτωχότερες χώρες η απόδοση του κεφαλαίου αναμένεται να είναι μεγαλύτερη από τις πλούσιες.

3. Η διάχυση της τεχνολογίας μπορεί να προωθήσει την ανάπτυξη των φτωχότερων χωρών.

3. ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗΣ.

Σύμφωνα με το υπόδειγμα του Solow, η τεχνολογική πρόοδος ορίζεται εξωγενώς. Ο ρόλος του κράτους στην αναπτυξιακή πορεία μιας χώρας είναι περιορισμένος, καθώς αποδέχεται τις υποθέσεις της Νεοκλασικής Θεωρίας. Οι οικονομίες θα συγκλίνουν ως αποτέλεσμα της Υπόθεσης της Σύγκλισης.

Οι Νέες Θεωρίες Μεγέθυνσης ορίζουν ενδογενώς την τεχνολογική γνώση (technical knowledge)⁵, η οποία μπορεί να βελτιωθεί μέσω της Έρευνας και Ανάπτυξης (R&D). Η τεχνολογική γνώση αυξάνει την παραγωγικότητα των παραγωγικών συντελεστών και συνεπώς το δυνητικό προϊόν μιας οικονομίας. Επίσης, σύμφωνα με αυτές η μεγέθυνση δεν είναι μια προβλέψιμη διαδικασία, αλλά εξαρτάται από μια σειρά πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων.

Οι νέες Θεωρίες Μεγέθυνσης δίνουν έμφαση:

1. Στο Ανθρώπινο Κεφάλαιο⁶.
2. Στην Τεχνολογία
3. Στις Εξωτερικές Οικονομίες
4. Στην αντιστοιχία μεταξύ θεσμών, κοινωνικών δομών και οργάνωσης παραγωγής.

---

⁵ Ο ρόλος του κράτους στην ανάπτυξη της τεχνολογικής γνώσης θεωρείται σημαντικός τόσο μέσω της κατανομής των πόρων προς την κατεύθυνση της Έρευνας και Ανάπτυξης, αλλά και του καθορισμού του θεσμικού πλαισίου εντός του οποίου μπορεί να αναπτυχθεί. Η τεχνολογική γνώση έχει πολλά χαρακτηριστικά των δημοσίων αγαθών. Από τη στιγμή που θα δημιουργηθεί, είναι δύσκολος ο αποκλεισμός χρησιμοποίησής της από ένα επιπλέον άτομο/επιχείρηση (αδυναμία αποκλεισμού), ενώ χαρακτηρίζεται και από έντονες εξωτερικότητες (externalities) καθώς μπορεί να την χρησιμοποιήσει ένα επιπλέον άτομο/επιχείρηση, χωρίς να μετέχει στο κόστος της έρευνας.

⁶ Το ανθρώπινο κεφάλαιο περιλαμβάνει τις εκ γενετής δεξιότητες και ταλέντα, αλλά και τη γνώση που αποκτάται μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος. Πολιτικές βελτίωσης του ανθρώπινου κεφαλαίου μέσω των προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού, αυξάνουν το απόθεμα του ανθρώπινου κεφαλαίου και επηρεάζουν αποτελεσματικά τη μακροχρόνια αναπτυξιακή πορεία μιας χώρας.